T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

GENEL KOLLUK KUVVETİ OLAN JANDARMANIN DOĞAL AFETLERDEKİ ÖNEMİ: BOZKURT SEL FELAKETİ ÖRNEĞİ

MUZAFFER YEŞİLYURT

YÜKSEK LISANS TEZI

Doç. Dr. Yavuz GÜLOĞLU

OCAK - 2023
KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Muzaffer YEŞİLYURT

ÖZET

YÜKSEK LISANS TEZI

GENEL KOLLUK KUVVETİ OLAN JANDARMANIN DOĞAL AFETLERDEKİ ÖNEMİ: BOZKURT SEL FELAKETİ ÖRNEĞİ

MUZAFFER YEŞİLYURT

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
DANIŞMAN: DOÇ. DR. YAVUZ GÜLOĞLU

Doğal veya insan kaynaklı oluşan afetler, meydana geldiği toplum üzerinde derin izler bırakmaktadır. Afet sonucunda yaşanan can ve mal kayıplarının yanı sıra afetler toplum üzerinde; kültürel, kamusal ve sosyal alanda büyük bir tehdit oluşturarak aşılması güç problemlere neden olmaktadır. Ülkemizde yaşanan bu felaketlerin tamamen önüne geçilmesi mümkün olmamakla birlikte afet ile birlikte oluşabilecek tehdidin en az kayıpla atlatılması hususunda genel kolluk kuvveti olan jandarmanın önemi bir kez daha gün yüzüne çıkmaktadır. Pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de silahlı kuvvetler ve kolluk kuvvetleri afet yönetiminde doğal aktörlerdir. Hiç kuşku yoktur ki genel kolluk kuvveti olan jandarma bu önemli görevi yerine getirirken krizi başarılı bir şekilde yöneterek, güç ve zor şartlarda başarılı bir şekilde görev yaptığını, zor günlerde halkının hizmetinde olduğunu her zaman göstermiştir. Bu tez çalışmasında; kapsamlı herhangi bir afet yönetimi sırasında, afet öncesi, afet esnasında ve afet sonrasında genel kolluk kuvveti olan Jandarma Genel Komutanlığı'nın gerçekleştirdiği ve olağanüstü özveri gerektiren çalışmaları özelinde afet süreci ve bu sürecin yönetim yapısı incelenmiştir. Çalışmanın amacı, kapsamlı bir afet yönetiminin her aşamasında farklı görevler üstlenen Jandarma Genel Komutanlığının operasyon öncesi, operasyon sırası ve operasyon sonrasında yaptığı çalışmaları örneklerle anlatarak, Jandarma Genel Komutanlığının afet yönetimindeki yerini tespit etmektir. Yapılan bu çalışmada, Bozkurt sel afeti, Jandarma Genel Komutanlığının doğal afetlerde örgütlenmesi, doğal afetler için eğitim ve teçhizatının nasıl olması gerektiği, doğal afetlerde faaliyet evreleri ve ilkeleri konusunda geleceğe yönelik planlama ve çalışmalara ışık tutması açısından örnek teşkil etmektedir. Bu faaliyet aşamalarına göre yapılacak her türlü yardım faaliyetinin aşamalı olarak nasıl yapılması gerektiği belirtilmiştir. Tez konusunun kuramsal çerçevesini oluşturmak amacı ile literatür taraması yapılmış, "kriz ve afet yönetimi", "ulus devlet ve kavramları", "genel kolluk", "jandarma ve doğal afetler" ile bunların unsurları açıklanarak tarihsel gelişim süreci birlikte ele alınmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Kriz, Doğal Afet, Jandarma, Genel Kolluk Kuvvetleri, Toplum.

Ocak 2023, 98 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

THE IMPORTANCE OF THE GENERAL LAWN POWER AT NATURAL DISASTERS: CASE STUDY AT BOZKURT FLOOD DISASTER

MUZAFFER YEŞİLYURT

KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC AFFAIRS
SUPERVISOR: ASSOC. PROF. DR. YAVUZ GÜLOĞLU

Natural or man-made disasters leave deep traces on the society in which they occur. In addition to the loss of life and property as a result of the disaster, disasters affect the society; It creates a great threat in the cultural, public and social sphere, causing insurmountable problems. Although it is not possible to completely prevent these disasters in our country, the importance of the gendarmerie, which is the general law enforcement force, in overcoming the threat that may occur with the disaster with the least loss, comes to light once again. There is no doubt that the gendarmerie, which is the general law enforcement force, has successfully managed the crisis, while performing this important task, and has shown that it is at the service of its people in difficult and difficult conditions. In this thesis study; During a comprehensive disaster management, the disaster process and the management structure of this process have been examined, in particular the work of the Gendarmerie General Command, which is the general law enforcement force, which requires extraordinary dedication. The aim of the study is to provide a better understanding of the place of the Gendarmerie General Command in disaster management by explaining with examples the work of the Gendarmerie General Command, which has various responsibilities at every stage of a comprehensive disaster management, before, during and after the disaster. With this thesis prepared, the organization of the Gendarmerie General Command in natural disasters, how its training and equipment should be for natural disasters, the phases of activity in natural disasters and the principles of all kinds of aid operations to be carried out according to these activity phases, in terms of shedding light on the planning and studies to be done from now on. Bozkurt flood disaster is shown as an example. In order to create the theoretical framework of the thesis topic, literature review was made, "crisis and disaster management", "nation state and its concepts", "general law enforcement", "gendarmerie and natural disasters" and their elements were explained and the historical development process was discussed together.

KEYWORDS: Crisis, Natural Disaster, Gendarmerie, General Law Enforcement, Society.

January 2023, 98 Page

TEŞEKKÜR

Bu tez, yakın zamanda yaşadığımız, Kastamonu ilinin Bozkurt ilçesinde yaşanmış olan sel felaketinde jandarmanın kriz yönetimindeki rolü, ulus devlet inşasında halk ve kolluk kuvvetleri birlikteliğinin önemini kapsayacak şekilde sınırlandırılmıştır. Yaşanan afetlerin ekonomik, siyasi, sosyal analizleri yapılırken özelde Bozkurt sel felaketine yoğunlaşılmıştır. Siyaset bilimi, toplum bilimi, ulus devlet, kriz yönetimi ve kolluk kuvvetleri alanlarının kapsayıcı bir özelliğe sahip olması, tez çalışmamızın önemini gün yüzüne çıkartmaktadır. Genel kolluk kuvvetlerinden olan jandarma genellikle emniyet ve asayiş görevleri, sınır ötesi operasyonlar, terör olayları, adli olaylara müdahalesi ile daha çok öne çıkmışken, yaşanan toplumsal afetlerde de ne derece önemli olduğu çalışmamızın önemini arttırmaktadır. Geçmişte olduğu gibi, Türk Milletinin kalkınma, demokratikleşme ve yaşadığı tüm zorluklara karşı vermiş olduğu mücadelelerde; kolluk kuvvetleri, vatansever ordu ve halkın birbirine kenetlenerek eş zamanlı hareket etmesi ile başarıya ulaştığı gözlemlenmiştir. Bu tez çalışmasında, genel kolluk kuvveti olan Jandarma Genel Komutanlığı'nın Türk toplumsal yaşamı çerçevesinde gerçekleştirdiği ve olağanüstü özveri gerektiren çalışmaları özelinde afet süreci ve bu sürecin yönetim yapısı incelenmiştir. Veri taraması kullanarak yapılan bu araştırmanın her aşamasında her türlü desteğini esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Yavuz GÜLOĞLU'na, bölüm başkanımız sayın Prof. Dr. Erol TURAN hocama ve bütün bölüm hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca yaşamımın her alanında olduğu gibi bu çalışma sürecimde de ilgi, destek ve sabrını dokunuşları ve katkısı ile her an hissettiğim canım eşim Esra YEŞİLYURT'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

MUZAFFER YEŞİLYURT

Kastamonu, 2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAYI ..... **ii**
TAAHHÜTNAME ..... **iii**
ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
TEŞEKKÜR ..... **vi**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
1. GİRİŞ **1**
2. YÖNTEM **6**
3. KRİZ YÖNETİMİ **7**
3.1 Kriz Kavramı ve Özellikleri 9
3.2 Kriz Çeşitleri 10
3.2.1 İç Faktörler 11
3.2.2 Dış Çevresel Faktörler 17
3.3 Kriz Yönetim Süreci 20
3.4 Kamuda Kriz Yönetimi 21
3.5 Türkiye'de Kriz Yönetimi Teşkilatlanması 21
3.5.1 İçişleri Bakanlığı Kriz Yönetim Merkezi 22
3.5.2 Türkiye Acil Durum Yönetim Müdürlüğü 24
3.5.3 Sivil Savunma Arama Kurtarma Birlikleri 24
3.5.4 Afet İşleri Genel Müdürlüğü 26
3.5.5 Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu 27
4. AFETLER **29**
4.1 Afetin Tanımı 31
4.2 Kaynaklarına Göre Afetler 35
4.2.1 Doğal Afetler 35
4.2.2 Teknolojik Afetler 36
4.2.3 Beşerî Unsurların Neden Olduğu Felaketler 36
4.3 Türkiye'de Afet Yönetimi 37
4.3.1 Tarihsel Süreç 37
4.3.2 Afet Yönetimi Bağlamında Subsidiarite İlkesi 43
4.3.3 Afet Yönetimini Düzenleyen Yasal Çerçeve 44
4.3.4 Afete İlişkin Diğer Düzenlemeler 46
4.3.5 Afet Yönetiminde Diğer Kuruluşlar 47
4.3.6 Mahalli İdarelerde Afet Yönetimi 50
4.3.7 Afetlere İlişkin Diğer Düzenlemeler 52
5. DOĞAL AFETLERDE VE KRİZ DURUMUNDA JANDARMANIN KONUMU VE ÖNEMİ **56**
5.1 Uluslararası Örgütler ve Afetlere Müdahale 57
5.1.1 Nato-Avrupa – Atlantik Yardım Gücü 58
5.1.2 BM ve NATO'nun Afetlerdeki Rollerine İlişkin Örneklem 58
5.2 Afet Yönetiminde Jandarmanın Rolü: Ülke Örnekleri 63
5.2.1 Fransa 63
5.2.2 İspanya 64
6. BULGULAR **66**

6.1 Bozkurt Sel Felaketi 66
6.1.1 11 Ağustos 2021 Bozkurt Sel Felaketi ve Sel Felaketi Sonrası Jandarmanın Rolü 68
6.1.2 Meydana Gelen Sel Felaketi Sonrası Yaşanan Olumsuzluklar 72
6.1.3 Meydana Gelebilecek Sel Felaketinde Gereken Harekât Tarzı ve Alınması Gereken Tedbirlere Yönelik Teklifler 75
6.1.4 Bozkurt Sel Felaketinde Jandarmanın Rolü ve Önemine İlişkin Değerlendirmeler 76
7. SONUÇ VE ÖNERİLER 79
KAYNAKLAR 81
EKLER 82

1. GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti Jandarma Genel Komutanlığı güven, disiplin, olaylara profesyonel yaklaşım, ahlaki ve etik değerlere bağlılık, halkın can ve mal güvenliğini sağlamak hususunda özverisinden şüphe edilemeyecek yegâne kuruluşlar arasında yer almaktadır. Cesareti, vatanseverliği, sadakati, dürüstlüğü, halka hizmetin somutlaştığı kurum ahlakı ve mevcut değerler sistemindeki etik anlayışı ile ulusal gururun en önemli yansımasına sahip öncü bir yapılanmadır.

Kutsal vatan toprağının her karışında görev, hizmet ve özverinin yadsınamaz ilişkisel bağının, şefkat ve merhametle de harmanlandığı yüksek vasıflı personeli ile Jandarma Genel Komutanlığı kuruluşundan bu yana üstlendiği türlü misyonlarla, sarsılmaz devletimizin bekasında kudret ve teminattır. Hizmet ve değer temelli bir oluşumdur. Jandarma Genel Komutanlığı ekibi için, egemenlik haklarımızın kapsadığı her olgudaki önem ve üstlenilen görevlerin ağır yükünün manevi tatmini, hizmet sunulan halkın beğenisi ile sağlanmış olup, bu yükün ne kadar başarılı bir şekilde idare edildiği görülmekte, bu da Jandarma Genel Komutanlığı camiasının haklı gururuna neden olmaktadır.

Jandarma Genel Komutanlığı, ulus devletimizin maruz kaldığı düzenli ve düzensiz savaşlarda iç ve dış güvenliği sağlama, terör örgütleri ile mücadele, kapsamlı suç ve suçlulara karşı kararlı mücadelede bulunmanın yanı sıra sel, deprem, çığ gibi yaşanan her türlü doğal afette gerek kriz yönetimi gerekse insani yardım operasyonları ile vatandaşın yardımına ilk koşan kuruluş olmuş, makro düzeydeki stratejisi ile problemlerin mikro arka planında da üstün başarı elde etmiştir. Kurumsal düzeydeki öz-farkındalığın, personelinin kişisel düzeydeki öz farkındalığına yansıması sağlanarak, kurumsal kriz yönetiminin profesyonel bir yetkinliğe dönüşmesi sağlanmıştır.

Jandarma Genel Komutanlığı, kuruluşundan itibaren vatanı ve milletine karşı görev ve sorumluluğunun neyi gerektirdiğinin bilinci ile başlattığı çalışmaları öngörülenden daha iyi bir başarı seviyesine ve tatmin edici bir nihai sonuca ulaştırması işlevsel vizyonu ile “ulusuna” daima itibar kazandırmıştır.

Kimi değerler eylem sırasında ifade edilmektedir. Eylemde ifade edilmeyen değerler yerini büyük bir anlamsızlığa bırakır. Jandarma Genel Komutanlığı personelinin Bozkurt sel felaketindeki kriz yönetimi, değişen tehditlere bağlı olarak geliştikçe ekip kimi zaman çatışan kimi zaman paralel ilerleyen amaç ve araçlarına ilişkin stratejisi ile profesyonel kimliğini bir kez daha gözler önüne sermiştir.

Meydana gelen afetlerin olumsuzluklarından korunma ve oluşan tehdidi en az zarar ile atlatmak için afetlere önceden hazırlıklı olmak gerekmektedir. Afet yönetimi, afetlerin öngörülmesi ve tedbirlerin alınması, muhtemel zararların en aza indirilmesi, afet yaşanmadan önce ve yaşandıktan sonra gerekli yasal, teknik ve idari sürecin sekteye uğramadan uygulanmasının sağlanması ve iş birliğini gerektiren bir süreçtir. Ülkemizde yaşanan afetler sonrasında, sorumluluk bölgesi gözetmeksizin büyük bir özveri ile kahramanca olaylara müdahale eden Jandarma Genel Komutanlığının; eğitimi, disiplini, organize çalışma kabiliyeti, teknolojiyi etkin kullanımı, insan odaklı yaklaşımı, etkin gücü doğal afetlerde kendisini ön plana çıkarmıştır. Jandarma teşkilatı, orman yangınlarında olduğu gibi, sel felaketlerinde de sadece kurtarma, tahliye ve asayiş görevleri icra etmekle kalmamış, ilgili kurumların reaksiyon gösteremediği veya ağır koşullar sebebiyle reaksiyon göstermede yetersiz kaldığı olaylarda da inisiyatif alarak 'Er'inden 'General'ine kadar, tüm kadrosuyla topyekûn mücadeleye katılmış, her zaman vatandaşın yanında ve yakınında yer alarak, kriz yönetiminde lider bir kurum olduğunu göstermiştir. Her rütbedeki personelin tüm zorluklara ve çamur yığınlarına rağmen günlerce büyük bir özveriyle çalışmasının bir gönül işi olduğu, bunun da aziz milletimiz ve devlet büyükleri tarafından takdirle karşılanarak, sel felaketinde ilk hareket eden ve en hızlı reaksiyon gösteren kurum olduğu, meydana gelen sel felaketinde jandarmanın zoru değil imkânsızı başardığı vurgulanmıştır.

Coğrafi ve jeopolitik konumu sebebiyle çok değişik afetlere maruz kalabilecek ülkemiz açısından, doğal afetlere hazırlıklı olmak, meydana gelen afetlerden sonuç çıkararak bir diğerine hazır olmak, tüm kamu kurum ve kuruluşları ile vatandaşları bilinçlendirmek önem arz etmektedir.

7269 Sayılı "Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun" ve afet yönetimi faaliyetleri, bunu değiştiren ve buna göre çıkarılan ek kanun ve yönetmelikleri ekleyen diğer kanunlar çerçevesinde kamu kurumları tarafından yürütülmektedir. 7269 sayılı Kanun kapsamında Türkiye'de afetler ile ilgili sorumlu kurumların görev ve sorumlulukları düzenlenmiştir. İlgili kanun maddelerine göre konu ile ilgili kamu kurumları; "deprem, yangın, sel, heyelan, kaya düşmesi, çığ ve benzeri afetler öncesi ve sonrası yerleşim yerlerinde alınacak tedbirleri belirlemek ve uygulamak, ilgili bakanlıklar ve kamuoyu, kurum ve kuruluşlar ile iş birliği yapmak" la sorumlu tutulmaktadırlar.

Afetler, insanların hayatlarını kaybetmesine ve büyük ekonomik zararlara neden olmasının yanı sıra, sosyal ve kamusal alanda da oluşturduğu tehditler kimi zaman aşılması güç problemlere neden olmaktadır. Halkımızın yaşadığı bu afet felaketlerinin tamamen önüne geçilmesi mümkün olmamakla birlikte meydana gelebilecek hasarın en az kayıpla atlatılması hususunda genel kolluk kuvveti olan jandarmanın önemi bir kez daha gün yüzüne çıkmaktadır. Türkiye'de de diğer birçok ülkede olduğu gibi, silahlı kuvvetler ve kolluk kuvvetleri afet yönetiminde doğal aktörlerdir. Hiç kuşku yoktur ki genel kolluk kuvveti olan Jandarma bu önemli görevi yerine getirirken krizi başarılı bir şekilde yönetmektedir. Bu çalışmada, genel kolluk kuvveti olan Jandarma Genel Komutanlığının Türk toplumsal yaşamı çerçevesinde gerçekleştirdiği ve olağanüstü özveri gerektiren çalışmaları özelinde afet süreci ve bu sürecin yönetim yapısı incelenmiştir.

Herhangi bir olayın hangi durum ve koşullarda afet ya da felaket olarak nitelendirilmesine ilişkin literatürde yer alan görüş, "belirli bir parasal değerin üstünde yıkım veya tahribat" ve "belirli sayının üstünde ölüm ve yaralanma" olduğu takdirde bu durum afet ya da felaket olarak nitelendirilir şeklindedir (Yılmaz, 2018).

Kriz kelimesi çoğu kez afet ile aynı anlamı ifade etmektedir. Türkçe'de "bunalım", "buhran" gibi anlamları taşıyan kriz kavramı, "bir toplumun, bir kuruluşun veya bir kimsenin yaşamında görülen güç dönem" olarak ifade edilirken (Bozkurt vd.,

1998), öte yandan kriz yönetimine ilişkin hususların yer aldığı düzenlemede "kriz hali" terimi kullanılmış ve 22872 sayılı yönetmeliğin 4'üncü maddesinin (b) bendinde hangi durumların kriz durumuna dâhil olduğu belirtilmiştir. Bunlar şu şekildedir: "Devletin ve milletin bölünmez bütünlüğü, milli amaç ve çıkarlara yönelik düşmanca tutum ve davranışlar, anayasa ile kurulan özgür demokrasi düzenini veya hak ve özgürlükleri yok etmeye yönelik şiddet eylemleri, doğal afetler, salgın hastalıklar, büyük yangınlar, radyasyon, hava kirliliği, teknolojik olaylar, şiddetli ekonomik bunalımlar, iltica, büyük nüfus hareketleri" örnek gösterilebilir.

Kriz kavramı örgütsel düzeyde ele alındığında, örgütün amaçlarını ve varlığını tehdit eden, örgütün risk önleyici önlemlerini yetersiz kılabilecek nitelikte, örgütün ani tepkisini gerektiren beklenmedik ve hızlı değişikliklerin söz konusu olduğu, planlama ve karar odaklı mekanizmalarını olumsuz biçimde etkileyen gerilimli bir durum olarak nitelendirilebilir (Demirtaş, 2000).

Kriz yönetimine ilişkin yönetmelikte (m.6/a), "bir kriz durumunun teşhisinden başlayarak, gerekli yönlendirici kararların alınmasına, uygulanmasına, takip ve kontrolüne kadar uzanan bir seri faaliyetler" şeklinde bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Yukarıda verilen tanımlardaki ortak nokta kriz yönetiminin bir "süreç" olarak ele alındığıdır.

Genel anlamıyla kriz yönetimi kavramı, bilgi ve deneyimin ön planda olduğu bir yaklaşımdır. Doğal afetlerden kaynaklanan kriz hallerinde, önceden titizlikle hazırlanmış etkili bir kriz yönetimi planının bulunması, süreci etkili yönetme hususunda etkin kararların alınması ve zaman kısıtlarının en aza indirilmesinde önemli rol oynayacaktır. Krizin planlanması, etkin ve uygulanabilir bir kriz yönetiminin asıl işlevini oluşturmaktadır. Kriz yönetim planları, doğal afetlerin etkileyebileceği tüm aktörleri dâhil etmeli ve sorumluluk yüklemelidir. Kara vericiler, özellikle yerel yönetimdekiler, halkın sağlıklı ve güvenli bir ortamda yaşamalarından sorumludur. Yöneticilere yüklenen bu sorumluluk, diğer sorumluluklarının üzerinde tutulmalıdır. Bu sorumluluğun yerine getirilmesi

noktasında yaşanacak aksaklıklar telafisi mümkün olmayan zararlara neden olabilmektedir.

2. YÖNTEM

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel veri analizi, görüşme ve gözlem gibi şekillerde verilerin toplandığı ve bu şekilde ulaşılan verilerin düzenlenerek kategorize edildiği, temaların belirlendiği ve yapılan tüm bu çalışmaların raporlandığı bir süreçtir. Nitel araştırma yöntemi, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, doğal ortamdaki olayları gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya çıkarmak için bir süreci algılayan ve izleyen bir araştırma türüdür.

Önerilen bu tez çalışmasında, doküman analizlerinin kullanıldığı, yoruma dayalı, doğal ortamda gerçekleşen olayın gerçekçi ve bütüncül şekilde anlaşılmasına ilişkin sürecin incelendiği, konu kapsamındaki olayın bütün olarak ele alındığı ve bu doğrultuda sosyal aktörlerin faaliyetlerinin nedenlerini anlama ve yorumlama amacını taşımaktadır.

3. KRİZ YÖNETİMİ

Küreselleşme ile gelişen dünya düzeninde kurumlar ve kuruluşlar için, türü ve faaliyet alanı ne olursa olsun, değişim zorunlu hale gelmiştir. Değişim ile birlikte değişim hızı da önemli bir olgu halini almıştır. Değişim hızı, kuruluşları iç ve dış çevrelerden kaynaklanan krizlerle yüz yüze getirmektedir (Genç, 2004). Açık sistem olarak nitelendirilen kuruluşlar, hayatlarını son derece dinamik bir ortamda yaşadıklarından, bu kuruluşların hayatta kalmaları ve başarıları kuşkusuz çevrenin yarattığı kısıtlamaları ve ortaya çıkan fırsatları zamanında görmeye ve değerlendirmeye bağlıdır (Yavaş, 2002).

Krizler, kaosa zemin hazırlayan ve kafa karışıklığı yaratan, büyük kitlelere sahip toplumların ve örgütlerin yaşamları boyunca karşılaşabilecekleri durumlardır. Kriz olasılığının tamamen önlenebileceği bir yöntem yoktur. Bir kriz çıktığında bugün sonuçları açıkça öngörülemeyebilir. Ama önleyici adımların önceden belirlenmesi, felaketten daha az hasarla çıkış için krizin analiz edilmesi, önlenmesi ile ilgili genel bilgi edinmenin, kriz öncesine göre daha olumlu sonuçlar getireceği aşikârdır.

Kriz, aslında Yunanca kökenli bir kelime iken, oradan da sosyal bilimlerden tıp literatürüne değin tarihteki yerini almıştır (Alaağaçlı, 2006). Yunanca ve Latince'de, "karar vermek, ayrılmak, yargılamak" anlamına gelmektedir. Fakat kökeni Latince olan kriz kavramı, dünyada dillerinin birçoğunda benzer şekilde kullanılmaktadır. Dolayısıyla, bu ülkelerle kültürel ilişkilerde bulunan toplumların diline de kriz kelimesi aynı şekilde yerleşmiştir (Erkoç, 2000).

Kriz kavramının tanımlanmasında karşılaşılan çelişki "kaygı, stres, afet, panik vb". kavramlarının da krizle eş anlamlı olarak kullanılmasıdır. Hâlbuki bu sözcüklerin kullandığı her durumda bir krizden söz edilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla konunun kurum yönetimi sorunu olarak ele alınması noktasında, kurum yönetiminin tehdit altında olmadığı, mevcut dengelerin bozulmadığı, karar mekanizmalarının çalışamaz hale gelmediği ve geçici olan herhangi bir çatışma, direniş ya da değişimin kriz olarak değerlendirilmesi doğru değildir. Bu nedenle

stres, endişe, panik vb. ifadeler kriz sürecinin neden olduğu duyguları temsil eden kelimelerdir (Taymaz, 2001).

Genel anlamı ile kriz, istikrarsız bir durumu temsil etmekle birlikte, “bir örgütün rutin sistemini bozan ve aniden ortaya çıkan her türlü acil durum” olarak tanımlanmıştır. Bu genel tanıma dayanarak kriz hakkında en kısa şekilde şu söylenebilir; "istenmeyen bir sonuç, statü, planlanmamış bir olay ya da olaylar dizisi”. Bu anlamlar değişime ve gelişime uyum sağlamadaki başarı ve başarısızlıkla ilgilidir ve krize yaklaşıma göre krizden farklı durumların ortaya çıkabileceğini göstermektedir (Firik, 2005).

Örgütsel açıdan bakıldığında, "kriz, örgütün amaçlarını ve varlığını tehdit eden, riski azaltmaya yönelik tedbirlerini yetersiz kılacak, anında yanıt vermesini gerektirecek, beklenmedik ve hızlı değişimler yaşanacak, planlama ve karar alma mekanizmalarını olumsuz etkileyecek gergin bir durum olarak değerlendirilebilir" (Keçeci, 2004).

Kriz karşısında süreçler, kurum ve kuruluş işleyişi ve hastalıkların düzeni sarsmak gibi sorunlar ortaya çıkardığı ve büyük ölçüde güç yitiminin plansız bir şekilde, beklenmedik ve önceden tespit, önleme ve uyum mekanizmalarını yetersiz kıldığı, bu yüzden acil bir şekilde çözüm arayışı amaç ve varsayımların tetiklenerek takibi ve bu kapsamda belirli bir amaca yönelik yinelemeler yapılmalıdır.

Her sorunun ortaya çıkabilecek bir krizin habercisi olduğu ve krizin sinyallerini gösterdiği unutulmamalıdır. Dolayısıyla çözülmemiş sorunlar, krizlerin temel nedenlerini oluştururlar. Böylece kriz, sorunlara karşın çözüm mekanizmasının çalıştırılamadığı ve çöküşün ortaya çıktığı bir durum şeklinde de nitelendirilebilir. Bu durumda da kriz, bir kişinin veya kuruluşun amaçları doğrultusunda varlığını sürdürmeye engel teşkil etmektedir. Böylece, bir kişi veya kuruluş olağan başa çıkmada somutlaşan sorunu çözemediğinde, gerginliği sınıra yükselir ve denge bozulmaya başlar. Bu durumda krizin aslında tehdidin kendisi olmadığı, kişinin ve kurumun kendisine verdiği tüm duygusal tepkiler olduğu anlaşılmaktadır (Keçeci, 2004).

Kriz kavramını ilişkin yapılan tanımların hemen hepsinde üç ana faktör ön plana çıkmaktadır. İlk olarak "ani veya yavaş", ikinci olarak "acil" ve sonuncu olarak ise "kötü"dür. Kısaca kriz bu terimlerle kaynaştığında "aniden veya yavaş meydana gelen ve acilen çözülmesi gereken kötü bir durum" olarak tanımlanabilmektedir (Gürer, 2014).

Aynı zamanda krizin, genel anlamı ile mevcut dengenin bozulması şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Söz edilen denge hali bireysel ya d a örgütsel olabildiği gibi grup halinde veya doğal hallerde de görülebilir. Krizin ani ve kısa vadeli olması ancak, kabul edilemez ve/veya tehlikeli sonuçlara neden olan durumlar olması sonucunda, bir organizmadaki ya da oluşumdaki denge durumunun bozulması da kriz olarak adlandırılabilir (Geray, 2013).

Bazı kurumlar ve kuruluşlar için krize dair genel bir tanımlama çerçevesinde yapılan tüm bu tanımlar makro bir bakış açısı ile ele alındığında; hızla gelişen toplu durum, işsizlik ve enflasyon, an be an değişen istikrarsız dış politika, siyaset, büyüme oranı ve dalgalanmalar, gelir düşüklüğü ve dağılımı, refah seviyesinde düşüş ve bozulma gibi kaotik olgularla karşılaşıla bilinmektedir. Mikro düzeyde baktığımızda ise teknolojik, ekonomik, sosyal, politik vb. değişim ve gelişmeler sonucunda azalan talep ve artan üretim maliyetleri sonucunda rekabet koşullarının zorlaştığı, giderek yoğunlaştığı ve derinleştiği çıkarımları yapılabilmektedir (Esen, 2000).

3.1 Kriz Kavramı ve Özellikleri

Kriz olarak nitelendirilen olayların derecesine bakılmaksızın meydana gelen olguların kriz olarak tanımlanabilmesi için; kuruluşların, mali sıkıntı, zaman yönetimi gibi bu ve benzeri meselelerde yapılacak ilk şey krizi aşmak bunun için de zaman yönetimi, hareket planı, bilgi eksikliğinin giderilmesi, olumsuz algı imajının yenilenmesi minvalindeki çalışmalar öncelik kazanmalıdır (Firik, 2005).

Krizin genel çerçevedeki tanımına dayanarak, krizin bu tanımların birçoğunun da içerdiği genel özellikleri vardır. Ancak krizin bu özelliklerini somutlaştıran kuruluşlar krizi iyi anlayarak gerekli hamleleri yapmaktadırlar (Taymaz, 2001).

Kriz durumu tahmin edilemediğinde kriz önleme mekanizmalarını yetersiz bırakmaktadır. Bu süreçte kriz, kuruluşun amaçlarını ve varlığını tehdit etmekte ve krizin üstesinden gelmek için izlenmesi gereken yollara karar vermek için yeterli bilgi ve zaman konusunda da sorun yaşanmaktadır (Keçeci, 2004). Tüm bu özellikleriyle kriz acil müdahale gerektirmekte ve karar alan kişilerde gerginlik yaratmaktadır. Kurumların imajı, insan kaynakları, finansal yapısı veya doğal kaynakları kriz nedeni ile tehdit ve baskı altında kalmaktadır. Bu korku ve paniğe de neden olmanın yanı sıra bu kriz sürecinde ciddi kontrol güçlükleri de yaşanmaktadır.

Krizler acil müdahale gerektirmektedir. Göz ardı edilen, sürecin yavaş ilerlediği ya da yavaş ilerleyen karar alma mekanizmaları nedeniyle geç alınan kararlar başarı oranını düşürmektedir (Gürer, 2014). Krizler ayrıca kuruluşla ilgili yönetici, çalışan, devlet vb. üçüncü tarafları da etkiler.

Krizin düzeyleri, belli bir noktada gelecekteki kişi ve kuruluşu etkileyecek tüm sonuçları da belirler. Bu sürekli değişim aynı zamanda büyük bir dönüm noktasının sonucudur. Krizler olağanüstü bir dönemi ifade etmektedir. Bu durum, kriz oluşum sürecinde kurumlarda olağan yönetim sürecinde bazı hatalı kararların alındığını, çevresel oluşumların ve değişikliklerin yeterince dikkatle izlenmediğini göstermektedir. Yapılması gereken, kendine has özellikleriyle kendini hissettiren krizi sezmek ve gerekli hamleleri yapmaktır (Geray, 2013).

Özellikleri açısından kriz göz önüne alındığında, doğal bir felaket şeklinde ortaya çıkan bir kriz varsa kurumların yapısında ortaya çıkan böyle bir krize dair yapılması gerekenler dikkatle incelenerek kurumların maddi ve manevi konumları nedeniyle neden olacağı hasarlar göz önünde bulundurularak atılacak adımlar olumlu sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır (Yılmaz, 2001).

3.2 Kriz Çeşitleri

Krizler, belli bir süre içinde ortaya çıkabileceği gibi aniden de ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, bir deprem, sel, yangın vb. gibi ani krizler gibi doğal afetler nedeniyle meydana gelen krizlerdir. Ancak ani krizler olarak

nitelendirilmeleri, krizlerin önlenemeyeceği anlamını taşımaz (Dinçer, 1992). Yine bu ani krizlerden de her türlü tedbiri oluşturmaya çalışarak en az zararla çıkılabileceği önemli bir gerçektir. Doğal afet dışındaki kimi krizlerde ortaya çıkan süreç işleyişinde zincirin kimi halkaları tahmin edilebilmektedir. Örneğin, finansal kriz gelmeden önce bazı sinyallerin ortaya çıkması gibi. Bu durum krizin önceden tahmin edilebilmesi ve bu kriz için gerekli önlemlerin alınabilmesi için zemin hazırlamaktadır. Ancak şartlar ne olursa olsun, önemli olan krizin her durumda ciddi bir tehdit olduğu gerçeğidir (Erdal, 1999).

Her kriz birbirinden farklıdır ve kendilerine has bir doğaya sahiptir. Fakat krizler bazı özelliklerinin benzerlik göstermesinden dolayı gruplandırılmaları halinde, toplulukların ve kurumların krize karşı daha hazırlıklı olmaları mümkün olabilecektir (Taymaz, 2001).

Kriz tiplerinin genel sınıflandırmasında krizin nedenleri teknik ve ekonomik krizden sosyal ve insan kaynaklı krizlere kadar sıralanırken, bu nedenleri şiddet derecesine göre nitelendirmenin yolları da bulunmaktadır. Bir kuruluşun kriz portföyünün temeli olarak kriz türleri ve kriz önleme türleri önerilirken, bunlar birlikte düşünülmelidir. Krizler, kurumların yaşam döngüsüne, hiyerarşik düzeye ve krizin nedenlerine bağlı olarak farklı şekillerde sınıflandırılabilir ve krizin şiddetine bağlı olarak da farklılaşabilmektedir (Tural, 2002).

3.2.1 İç Faktörler

Krizin somutlaşmasında kurum ve çevresi arasındaki karşılıklı ilişkinin etkili olduğu söylenebilir. Bu ilişki aslında bazı olumsuz durumlarda görülmektedir. Bunlar toplumun talep ve beklentilerinin kurumun kaynaklarını aştığı durumlarda veya kuruluşun sahip olması gereken ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanamamasında ortaya çıkmaktadır. Dengenin sağlanamadığı bu durumlarda, başka krizlerinde yaşandığı gözlenmektedir (Geray, 2013).

Çeşitli kriz halleri tedrici ya da ani şekilde ortaya çıkarak dar veya geniş kapsamlı etki yaratabilmektedir. Her durumda krizle karşılaşılmasının asıl nedeni, rekabet ortamının acımasız koşulları karşısında işletmelerin geride kalmaları iken kurum

dışından kaynaklanan doğal afetler gibi faktörler de olabilmektedir (Taymaz, 2001). Doğal afetler dışındaki işletme krizlerinde ürünler ülke ekonomisinin arz-talep durumu, pazarın işletmelere yakın etkisi, ekonomik gelişmeler ve yeni düzenlemeler göz önüne alındığında ekonomik istikrarsızlık içindeki büyük değişikliklerin kurumlar üzerinde çok farklı etkileri olmaktadır. Ekonomik boyut, gelir olanaklarının yeri ile ilgili gündemi oluşturan konular tehlikelerin kaynağı olabilmektedir. Milli gelirin azalması, arz ve talep dengesinin kurulamaması ve yüksek enflasyon gibi nedenler ülke ekonomisini zor duruma düşürerek krizlerin yaşanmasına neden olmaktadır (Firik, 2005).

Krize neden olan kurum dışı çevresel faktörler, işletmenin kontrolü dışındaki mikro tabandan daha büyük etkiye sahip makro faktörlerdir. Aynı anda tüm ülkeyi, hatta dünyayı kontrol altına alan birçok kurumun varlığı üzerinde etkisi olabilmektedir. Bu durumda hızla değişen çevresel faktörlere kurumların da bu hızı yakalayacak hatta önüne geçip önlem alabilecek değişikliklere hızlı bir şekilde uyum sağlaması gerekmektedir. Uyum sağlama hususunda yaşanan sorunlar diğer krizlere de ortam hazırlamaktadır. Değişimin gerisinde kalmak, daha doğrusu ertelenen her an, krizin şiddetinde bir artışa yol açmaktadır. Ancak; krizin dış çevreden kaynaklandığı durumlarda, kurumun çevre ile uyumunda ve en üst noktada yer alan çevre kontrol mekanizmasının işlevinin de olması gerekenden düşük veya yüksek olması da krize neden olabilmektedir.

Depremler, seller, yangınlar, vs. gibi doğal afetler ani krizlere neden olmaktadır. Bunlar ani ve beklenmedik olaylardır. Toprak, su, iklim, çevre kirliliği gibi olgular kapsamında meydana gelen ani aşırı olaylar, krize ortam hazırlamaktadır (Erkoç, 2000). Doğal afetlerin neden olduğu felaketler kurumların gerekli tedbirleri alması halinde dahi kontrol edemedikleri ve dolayısıyla kriz oluşmasına neden olan felaketlerdir. Günümüzde doğal afetler kriz yönetimi ile doğrudan bağlantılı hale gelmiştir. 17 Ağustos 1999 yılında yaşanan Marmara Depremi bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Gürer, 2014).

Yönetimin kontrol etmesi oldukça güç olan yangın, sel, deprem, nükleer atık ve sızıntı gibi felaketler, insan yaşamını büyük boyutta tehdit eden felaketlerdir.

Bunlardan sel en geniş kapsamlı doğal afetlerden biri olup çok büyük yıkımlara yol açmaktadır. Etkisi diğer afetlere nazaran daha yıkıcı kabul edilip etkili önlemler alınmadığı takdirde ne kadar büyük yıkım ve zarara yol açabileceği başka tür bir kriz iken alınacak tedbirlerin ciddiyeti nispeten problemlerin azalmasına neden olacaktır (Keçeci, 2004).

Diğer bir açıdan, krizin en önemli çevresel nedenlerini devletin yarattığı siyasi değişimler oluşturmaktadır. Hukuki yapı, siyasi müdahale, mali destek, hükümetin dış rekabete yaklaşımı konuları da siyasi ve hukuki faktörlerin içinde yer almaktadır. Özellikle 1999 Marmara depreminin ardından oluşturulan doğal afetler ile ilgili yasal düzenlemeler, hükümet faaliyetlerinin kriz üzerindeki etkisini göstermektedir. Dış krizlere karşı alınması gereken en önemli önlemler politikacıların kriz sürecinde atacakları adımlardır (Geray, 2013).

Teknolojik faktörler de tüm bunlara bağlı olarak bireysellikten çıkan sosyal hayatı ve dolayısıyla kurumların değişimini zorunlu hale getiren etkili bir faktördür. Özellikle klasik düşüncenin baskın olduğu XIX. yüzyılda, işletmelerin üretim konusu ürünlerine alternatifler oluşturulmasında mekanizasyon ve otomasyon etkili olmuştur. En son gelinen noktada tüm dünyanın teknolojik süreçlere uyum sağlamak zorunda kaldığı, her ülkenin dünya pazarında yer bulabilmek ve yaşanabilecek krizleri en az hasarla atlatabilmek için inovatik değişikliklere uyum sağladığı bir karar mekanizmasındaki hız ve değişim teknolojik kriz sürecinde önemli bir rol oynamaktadır.

Kültürel toplum yapısında bireyler ve bu yapıdaki bireylerin ilişkileri, buna bağlı olarak değerlerin değişmesi ve bunun sonucunda istenmeyen, sosyal ve kültürel konuların, kamu ve/veya özel kurumların krize yol açan nedenlerden biri olduğu kimi durumlar da ortaya çıkabilir. Yaşam koşullarının değiştiği son aşamada teknolojik faktörlerdeki değişkenler kadar olmasa da sosyal faktörlerde birçok önemli değişimin olduğu bilinmektedir. Bu değişimin yaşandığı toplumda değer yargıları ciddi şekilde yaralanmaktadır. İçinde bulundukları toplumun tutum ve değerlerinden dolayı kurumların hedeflerine ulaşmasında belirleyici veya engelleyici etkisi olduğu bilinen faktörler vardır. Toplum içindeki bu değer ve

tutumlardan dolayı meydana gelen değişimler, toplumda yaygın olan yaşam biçimine uygun olarak üretilen hizmetlere olan talebin derecesini, türünü ve niteliğini de değiştirecektir. Bu durum ya olumsuz tepki verecek ve krize neden olacak ya da değer yargılarına sağlıklı bir bakış sağlayacak ve olumlu bir düzeye ulaşması için yaşamı destekleyecektir.

Rekabet, kuruluşların krizle karşı karşıya kalma riskini artıran önemli bir faktördür. İşletmelerin yeni yatırım alanlarına yönelmeleri ve bu yatırım alanlarında başarısız olmaları, farklı faaliyet alanlarında yeni rakip işletmelerin ortaya çıkması, düşük maliyetli fakat kalitesiz ikame malların üretilmesi işletmelerin krizle karşı karşıya kalmasına neden olabilmektedir. Özellikle doğal afetlerden kaynaklanan krizlerde kurumları ciddi risk aşamalarına sürükleyen rekabet ortamını krize sürüklemek yerine rakiplerin birbirleri için destekleyici çalışmalar yaparak kriz önleme yoluna gitmeleri daha iyi bir yol olacaktır.

İşletme dışında ortaya çıkan çevresel faktörler kontrol edilemeyen değişkenlerdir, ancak dikkatli çevresel analizlerle büyük ölçüde tahmin edilebilmektedir. Ancak işletme içindeki faktörlere bu kadar kolay bir hamle yapılamaz. İşletmelerin krize düşmesinde kurum içi faktörlerin makro faktörlerden daha etkili olduğu öne sürülmektedir. Başka bir deyişle, kurum içi faktörlerde güçlü olan işletmeler, dış ortamdaki değişikliklere hızlı uyum sağlayarak krizden kurtulabilir (Gürer, 2014).

Kurumlardaki değişim, ağırlıklı olarak kriz hallerinde, stratejik planlarında, yönetim şekillerinde, kullandıkları teknolojilerde, çalışma yöntemlerinde ve diğer birçok konuda yönetimsel ve örgütsel açıdan ortaya çıkacaktır. Kuruluş içinde yaşanan sancılı süreçlerde değişim yaşanması gerekli görülmektedir. kriz sonrasında ise kriz sürecinin analiz edilerek gerekli görülen değişikliklerin yapılması sonra yaşanması muhtemel krizlere karşı hazırlıklı olunması hususunda oldukça önemlidir (Firik, 2005).

İyi bir kriz yöneticisi, süreci ve bu süreçte her an ortaya çıkabilecek kurumsal ve çevresel her türlü sorun karşısında yönetim ve organizasyon becerisi ile krizi önlemek adına oldukça kilit bir konumdadır. Çünkü azim ve sebatıyla, stratejik,

pratik zekâ değişkenlerine göre alınan sonuçlar kriz çözümünde alınacak tedbirlerin sürekliliğine dair kaynak olacaktır. İşletmelerin krizi önleyememesinin en önemli nedeni, liderlerin krizi görememeleri bu nedenle kurumu krizden kurtaramamalarıdır. Yönetici yetersizliğine neden olan konular şu şekilde sıralanabilir; yöneticinin zayıf bir tahmin ve sezgi gücünün olması, problemlerin çeşitliliğini kavrayamama veya kavransa dahi bunları eski çözüm yöntemleri ile uygulama eğilimi, çevresel krizlerde yavaş olmak, liderin önündeki sorunu kriz olarak algılayabilecek zekâya sahip olmaması ve değişim ve gelişmeler hakkında bilgi toplayamama durumudur (Geray, 2013).

Krizin temel nedenlerinden biri olan yöneticilerin deneyimsiz olmaları ve yetersiz kalmalarında, istikrarsızlık önemli bir etkendir. Krizin nedenlerinden biri olarak görülmesinin yanı sıra kararsızlık durumunun krizin dozunu iyice artıran bir faktör olduğu da söylenebilir. Yönetim bir anlamda karar vermek anlamına gelir. İstikrarsızlıktan kaynaklanan zaman kaybı çok büyük bir can ve maliyet kaybının da unsurları arasındadır. Dolayısıyla, olası bir kriz sonucu yapılacak bir hamlede, istikrarsız, özellikle sonuç olarak ortaya çıkan bir unsurda, kimin dönemeyeceği, "en kötü karar karasızlıktan iyidir" sözünün bu gibi durumlarda hep bir hatıra getirdiği için çıkmaza girilmesi kaçınılmazdır ki kriz döneminde atılması gereken en önemli adım bir karar verebilme yetisidir.

Bir kuruluşun varlığını devam ettirme süreci insanın hayat evresine benzetilmektedir. Bu evreler doğma, gelişme, büyüme, olgunlaşma, gerileme ve çöküş evreleri olarak bilinmektedir. Kuruluşlar özellikle büyüme ve olgunlaşma evrelerinde gerekli tedbirler alınmaksızın sınırların aşılması, yetki, sorumluluk, karar alma ve kontrol mekanizmalarında kargaşaların yaşanmasına neden olarak kurumsal dengeyi bozmaktadır.

Bu süre içinde kurum hayatındaki gerileme dönemi ve tüm sürece girişte iş hedeflerine ulaşmakta ve devamlılığı sağlayabilmek için gerekli olan istikrara, tüm bu riskleri dikkate alarak ve aynı zamanda daha önceden plan yapmak sureti ile bu gelişmeler ışığında yapılan çalışmalar krizin aşılması düşüncesinde yerinde etkinlikler olacaktır. Örneğin bunu bir ticari işletme açısından ele aldığımızda,

reklam kampanyalarının bulundukları aşamada artması veya azalması bir durumun ayrıntısı gibi görünüyorsa, ayrıntı olmadığını anlamak ve bu aşamada gerekli çalışmaların yapılmasının son derece önem arz ettiğinin farkına varmak krizin önlenmesinde önemli bir faktördür. Tüm bu açıklamaların sonucunda bir işletmenin stratejik hedefinin olgunluk dönemine ulaşmak ve orada kalabilmek sonucu olduğunu da çıkarabiliriz (Gürer, 2014).

Kuruluşların organizasyon yapısında birçok sorun olabilir. Onları kriz ortamına sürükleyen en önemli sorunları daha önce ifade edilmiştir. Ancak bu sorunların dışında daha birçok iç işletme sorununun işletme içinde krize neden olduğu da gösterilebilir. Çalışma sahasında ortaya çıkan birimler arası kargaşalar, organizasyon sorunları, karar alma ve uygulama sürçlerinin yavaş ilerlemesi, sıklıkla tekrarlanan önemli yanlışlar, halkla ve kurum içi iletişim yetersizliği, ağırlıklı merkezcil yönetim, zayıf ve güçlü yönlerin tespitinde yetersizlik, personelin memnuniyetsizliği, kurum politikalarının yönetimin bazı açılardan olumsuz etkilemesi gibi faktörler kriz nedenleri olarak gösterilebilir. Ancak her olayın bir kriz anlamı taşımadığı ve krizin kendine has bir doğası olduğu da unutulmamalıdır.

Yöneticilerin yönettikleri krizlerin iç ve dış faktörlerini iyi analiz etmeleri kriz sürecinin etkin şekilde yürütülmesinde önemli bir paya sahiptir. Kurum içerisindeki personel memnuniyetinin istenilen düzeyde olmaması kriz anında verimliliğin düşmesine neden olurken, bunlar da başka krizlere yol açabilmektedir. Kuruluşun içyapısının bu kadar iyi bir analizi ile birlikte, dış çevreyi titizlikle incelemeyen, değişimleri zamanında tespit etmeyen ve değişimlere uyumlu yeni stratejiler geliştiremeyen yöneticiler de kurumlarını krize sürükleyebilmektedir.

Örgütlenme kültürünün tam olarak kurulmasının krizin önlenmesinde veya karşılanmasında önemli bir faktör olduğuna dikkat edilmelidir. Böylece örgüt kültürünün tam olarak oluşmadığı örgütler zaten krizi çözmek bir yana daha da derinleştirmeye yatkın örgütlerdir. Örgüt kültüründen yoksun ve krize açık kapı bırakan bu tür örgütler, diğer başarılı kriz yönetimi örgütleri gibi, örgüt kültürünü

bünyelerine katarak ve örgüt iklimi, atmosferi yaratarak, olası bir krize karşı önemli bir müdahaleyi hemen gözden kaçırmamalıdır (Alevcan, 1999).

3.2.2 Dış Çevresel Faktörler

Kriz ve kriz yönetimi dendiğinde akla doğal afet yönetiminden çok ticari piyasalar ve işletmeler geldiğinden bu işletmelere yapılacak dış ekonomik saldırılar da göz önünde bulundurulmalıdır: Bunlar kuruluşun ekonomik ve finansal boyutlarını ele alan ve kurumsal yapısını doğrudan hedef alan unsurlardır. Örneğin, boykotlar, gasp, rüşvet ve düşmanca saldırılar (Gürer, 2014).

Örneğin işin durdurulması: bu tür krizler aksamalar, faaliyetlerin durdurulmasıyla ilgili krizlerdir. Stres veya takım eksikliğinden kaynaklanan bir iş durması da bu anlamda bir krize neden olabilmektedir (Firik, 2005).

Diğer bir örnek ise psikopatoloji: sabotaj, yönetici kaçırma, cinsel taciz ve zarar verme gibi suça dayalı faaliyetleri içerir. Bu tür olayları öngörmek neredeyse imkânsızdır. Özellikle de bireysel olarak yapılması planlandığında daha gizli kaldıkları için insan kaynakları faktörleri genel anlamda en önemli kriz türlerinden biridir. Bu faktörler çalışanların moralinin düşük olması, yöneticilerin değişmesi ve mesleki yaklaşımlarla ilgili faktörlerdir. İnsan odaklı bu faktörlerde personel kaybı, işe geç gelme alışkanlığının artması, iş kazalarının ve şiddetin artması gibi olumsuz durumlar da ortaya çıkabilmektedir (Erkoç, 2000).

Dış bilgiye dayalı saldırılar internet üzerinden iletişim ve e-ticaret günümüz teknolojisinde yaygın olarak kullanıldığından dışarıdaki kötü niyetli kullanıcıların saldırılarına içermektedir ve fiziksel saldırı dahi yapabileceklerinden daha fazla zarara neden olabilmektedirler. Kuruluş dışından gelen ve kurum bilgilerini kaçırmaya çalışan tüm saldırılar bu nedenle dış bilgilere dayalı saldırılardır. Bu saldırılar teknolojinin uyum mekanizmasına zarar verip ve onu krizin eşiğine sürüklemektedir (Erkoç, 2000).

Doğal afet sırasında bir kriz yönetim planı oluşturulurken, olası kriz durumları karşısında üstlenilecek görevlerin belirlenmesi ve bu görevleri yerine getirecek

kurumlar arasındaki görevlerin ayrıştırılması gerekmektedir. Bir planda olası krizi ve sonuçlarını önceden, tam olarak tahmin etmek mümkün değildir; ancak kriz sırasında ve sonrasında yapılması gereken bazı temel görevler vardır. Burada, yerel halkın yerel düzeyde tahliyesini gerektiren bir "kriz senaryosunda ilgili yönetim tarafından yönetilmesi gereken ana görevler hakkında bilgi sunulacaktır. Böyle bir durumda yapılması gereken görevler ve kapsamı şu şekildedir; bölgedeki tahliye edilmesi gereken kişi sayısının belirlenmesi ve hareket kabiliyeti, mevcut toplu taşıma tesislerinin organizasyonu (karayolu, demiryolu, suyolu vb.), kendi kendine tahliye (yürüyerek veya özel araçla), kamuya açık bilgi ve uyarı sistemi, engelli kişilere yardım, rotaların tanımlanması ve işaretlenmesi, tahliye sırasında akışın sağlanması, güvenlik ve yağmanın önlenmesidir (Taymaz, 2001).

Taşınma sırasında ayrı düşen; yaşlılar, engelliler, hastalar ve çocuklar için özel imkânlar sağlanması, çadır sayısı, battaniye ve yatak, kayıp ve kaza kayıtlarının tutulması, erzak temin edilecek kişi sayısı, yer kapasitesi belirlenimi, erişilebilirlik, sığınma evine kabul ve kayıt işlemleri gibi süreçlerde kriz yönetim planına eklenmelidir (Gürer, 2014).

Kriz yönetim planları ön hazırlık ve yazım aşamasından sonra ilgili kurumların incelemesine sunulur ve uygun bulunan ve kendileri tarafından onaylanan plan kesinleştirilerek uygulamaya koyulur. Planın onaylanmasından önce onay için gönderilen birimler tarafından dikkatle incelenmeli ve planda bulunabilecek eksiklikler giderilmelidir. Eksiklikleri giderip istenen değişiklikleri yaptıktan sonra plan onaylanır. Onayı kesinleşmiş olan planın uygulanmasında en önemli görev, kriz yönetiminden sorumlu merkeze (kriz yönetim merkezi) düşmektedir.

Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (T.C. Resmi Gazete, 10 Nisan 2000'de 595). sayılı karar ile sellerdeki bina yıkımı da göz önüne alınarak, doğal afetlere yönelik alınacak tedbirlerden güvenli ve çağdaş bir bina yapısı için, binalarda kullanılan kalitesiz inşaat malzemesi, yapısal hasara neden olacak, plansız, kontrolsüz ve hasar nedeniyle ortaya çıkabilecek kayıpların önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ayrıca yapı denetimlerinin, yapı denetim yüksek

komisyonundan alınan izin belgesiyle çalışan ve sadece bu işle uğraşan yapı denetim kuruluşları tarafından yapılması öngörülmektedir.

Yapı denetim kuruluşları, inşaat faaliyetlerini ve bu işlerde kullanılan malzemelerin standartlara uygunluğunu denetlemek, jeoteknik raporları ve uygulama projelerini kontrol etmekle yükümlüdür. Bu kuruluşlar, denetim faaliyetlerinin her aşamasında diğer bina yöneticileri ile birlikte tutanak, gerekirse rapor hazırlamak ve bunların bir kopyasını ilgili idareye vermekle yükümlüdürler. Yapı denetim kuruluşları bünyesinde uzman mühendis ve mimar bulunması ve bu kuruluşun ödenmiş sermayesinin en az %51'inin uzman mühendis ve mimarlara ait olması zorunludur.

Kanun Hükmünde Kararnameye göre il ve ilçelerde yapı denetim komisyonları, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı bünyesinde ise yapı denetim üst komisyonu kurularak çalışmalarına devam edecektir. Yapı denetim hizmetlerinin maliyeti, bina sahibi ile yapı denetim kuruluşu arasında akdedilecek sözleşme ile asgari hizmet bedelinden az olmamak üzere belirlenir. Yapı denetim kuruluşu, yapının projelerine uygun olarak kısmen veya tamamen tamamlandığını ilgili idareye bildirinceye kadar yapı kullanma izni verilmemektedir.

Yapı denetim kuruluşları bu kuruluşların uzman mühendis ve mimarları ile bilim ve sanat kurallarına aykırı kontroller altında yapılacak yapılardan kaynaklanabilecek zararlardan dolayı herhangi bir hata yapılmasından da sorumlu tutulmuşlardır. Yapı denetim kuruluşları, denetim faaliyetlerine başlamadan önce, yapının taşıyıcı sisteminde oluşabilecek yapı hasarlarının karşılanmasını sağlamak için denetleyecekleri her yapı için ayrı ayrı mali sorumluluk sigortası yaptırmak zorundadırlar (Geray, 2013).

Afetlerle ilgili olarak Millî Savunma Bakanlığının başlıca görevleri ise şu şekildedir: ordunun afet bölgesindeki güvenliğinin sağlanması, tahliye sürecinde olan mağdurlara gıda ve sağlık hizmetleri açısından yardımcı olmak ve gerekli yönlendirmeleri yapmaktır.

Genelkurmay Başkanı'nın görevlerini Millî Savunma Bakanlığının görevleri kapsamında değerlendirmekte de fayda vardır. Afet olaylarında halkın yardımına koşan en etkili güçler askeri birliklerdir. Çünkü ülke geneline yayılmış çeşitli birlikler çok kısa bir süre içinde afete eğilimli bölgenin araçları ve özellikle insan kaynakları ile yardımına koşabilecek şekilde örgütlenebilmektedirler. Ancak afet durumlarında afet mağdurlarına yönelik enkaz kaldırma, ilk yardım ve kurtarma çalışmaları özel beceri ve eğitim gerektiren hizmetlerdir. Askeri birliklerin bu konular da gerekli eğitime sahip olmadıkları açıktır. 1999 Marmara depreminden sonra bu konularda özel eğitime sahip birliklerin oluşturulması çalışmaları hız kazanmıştır (Emrealp, 1993).

3.3 Kriz Yönetim Süreci

Kriz yönetimi krizi öngörmek, önlemek, gerekli çalışmaları yaparak hazırlanmak, öncelikleri belirlemek, iyileştirme ve önleme mekanizmalarını bir dizi özenle planlayarak sürecin tüm ara ve ana şablonlarını oluşturmaktır (Gürer, 2014).

Hemen hemen tüm krizler başarısızlığın köklerini barındırdığı gibi başarı tohumlarını da kendi içinde taşır. Potansiyel başarıya ulaşmak, onu geliştirmek ve sonuçlarını almak kriz yönetiminin özüdür. Kötü kriz yönetiminin filtrelenmiş doğası, durumu kötü görme ve daha da kötüleştirme eğilimine sahip olmaktır. Kriz yönetimi süreci, olası başarı ve başarısızlık durumları iyi sentezlendikten sonra yapılan tüm çalışmaları içeren bir süreçtir. Bu süreç planlı, organize ve koordineli bir çaba gösterilmesini gerekli kılmaktadır. Kriz yönetimi süreci, olası sorun ve tehlike faktörlerinin belirlenmesini, uygun müdahale ve müdahale türlerinin belirlenmesini, kuruluşun krizle baş edebilecek önlemlerin uygulanmasını ve incelenen alana ve geleceğe yönelik tepkilerin değerlendirilmesini kapsayan bir süreç olarak tanımlanabilmektedir (Taymaz, 2001).

Krizin ortaya çıkması ile ilişkili olabilecek yönetim sürecinde, belirtiler ortaya çıkmadan önce ve krizin başında, krizin boyutu, kaynakların etkili ve hızlı bir şekilde kullanımı, oluşabilecek kayıpların en az hasarla atlatılması açısından zincirin en önemli halkasıdır (Ergün, 1996).

3.4 Kamuda Kriz Yönetimi

Koordinasyon eksikliğindeki etki ve yönetimi açısından ortaya çıkan ve krizi daha da artıran durumun karmaşıklığının koordinesinde merkezi bir otorite, çoğu durumlarda organizasyonun en üst noktasında bulunan kilit noktadır. Uzun yıllar boyunca Türkiye'de krize müdahale ve kriz yönetimi ve yokluğunda afetler sonucu yaşanan maddi ve manevi kayıpların elim neticesi yaşanmıştır. Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezinin (AFAD) yanı sıra kurulan çeşitli oluşumların afet ve acil durumlardaki kriz yönetiminde ülkemizde zaman zaman yaşanan belirsizlik ve karmaşıklık durumları gibi hangi kurumun daha yetkili ve etkili olduğu konusunda tartışmaları da gündeme getirmiştir.

Bugün Türkiye, Acil durum Yönetim Merkezi için en üst düzeyde yetkili kurum tarafından afet ve kriz yönetimi AFAD, İçişleri Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi çatısı altında çalışmalarına devam etmektedirler. Bu bölümde yönetimin AFAD ile iş birliği içinde 24 saat esasına göre çalıştığı kurumlar, yapıları ve görevleri bakımından incelenecek, ikinci bölümde bu kurumların faaliyetlerine ilişkin somut örnekler ve değerlendirmeler ele alınacaktır (Gediz, 2007).

3.5 Türkiye'de Kriz Yönetimi Teşkilatlanması

Bu konuya örnek olarak küresel düzeyde kriz yönetimi işleyişi açısından, ortak benzerlikler ve farklılıkların bulunduğu ABD ve Türkiye'yi ele alabiliriz.

Tarihsel süreç ve yapılan değerlendirmelerde kriz yönetimi, yapılandırılması ve görev paylaşımı, kriz yönetim süreci içinde, üniversiteler, özel sektör, sivil toplum örgütleri, vatandaş ve devlet arasındaki ilişki bakımından gerek literatür taraması sonuçları gerekse vaka çalışmaları ile ABD kriz yönetimi örgütlerinin bazı eksiklikleri olmasına rağmen iyi bir noktaya ulaştığı ülkemizdeki sistemin de her geçen gün kendini geliştirmekte olduğu ortaya konmuştur (Taymaz, 2001).

Tarihsel süreç ve örgütlenme açısından her iki ülkede de kriz yönetimine örnek sayılabilecek ilk uygulamalar, yaşanan afet ve acil durumlardan sonra başlayan çalışmalar olmuşlardır. Devletlerin sürekliliğinin sağlanması hususunda kriz

yönetimi bu tür olaylara müdahale gerektiren bir hukuk zemin hazırlamış ve her iki ülkede de doğal afetler, acil durumlar ve ortaya çıkan ihtiyaçlarını karşılamak için yeni kanun ve yönetmelikler ile yeni olayların yönetiminde uzun yıllar çalışılmıştır. Osmanlı Dönemi'ndeki Büyük İstanbul depreminden sonra çıkarılan 1509 tarihli ferman bir kenara bırakıldığında, ülkemizdeki bu yasama çalışmaları 3773 Sayılı Kanuna dayandırılabilir. Bu kanun 17 Ocak 1940 tarihli ve 1939 Erzincan depreminden sonraki dönemin hükumeti tarafından çıkarılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri için ise, New Hampshire şehrinde büyük çaplı bir yangın sonrası bu yöndeki çalışmalar 1803 Kongre Yasası kabul edilmiştir (Sarp, 2011).

3.5.1 İçişleri Bakanlığı Kriz Yönetim Merkezi

Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi (AFAD) Türkiye merkezi-kriz yönetimi sorunu için hem devlet hem vatandaş için çözüm bulma yolunda önemli adımlar atmış bir kuruluştur. 2009 yılında kurulan AFAD, Süratle planlama, afet önleme ve azaltma, afete müdahale, afet çabalarını desteklemek, uygulamak için koordineli çalışma ve verimli bir şekilde süreci yönetmek gibi saiklere sahiptir. Ülkenin bu alandaki tüm kurum ve kuruluşları arasındaki kaynakların rasyonel kullanımını sağlamak üzere idari faaliyetlerinde disiplinler arası bir ortamda, Türkiye'nin afet yönetim sistemini oluşturmak için çalışan, esnek ve dinamik yapısı ile iş birliğine dayalı olarak bu kurumun oluşturulması düşünülmüştür (Firik, 2005).

AFAD, herhangi bir krizde, doğrudan İçişleri Bakanlığına bağlı üst düzey kriz yönetimini hem kurum hem de yönetim olarak dağınıklığı ortadan kaldırmak ve devletin organlarının yürütülmesinden sorumlu görev yeterliliği ile atılmış büyük bir adım olmuştur. Kuruluş amacı öncelikle Türkiye'deki afet yönetimi ve acil durumlar için olmasına rağmen komşu ülkelerdeki afet ve acil durumlar için de görev tanımlaması genişletilmiştir. AFAD gerek iklim koşulları gerekse siyasi nedenlerle yurt dışında meydana gelen felaketlerden mağdur olan toplumlara yönelik insani yardım kampanyaları da düzenlemektedir (Gürer, 2014). AFAD kendi içinde de Müdahale Sivil Savunma Dairesi, Deprem Hizmetleri Bölümü, Yönetim Hizmetleri Bölümü, Bilgi Sistemleri ve Haberleşme Dairesi Bölümü,

Strateji Geliştirme Bölümü, İyileştirme Bölümü ve Planlama Dairesi Bölümü gibi alanlara ayrılmıştır (Geray, 2013).

Afet ve Acil durum Yönetimi Başkanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, Dış İşleri Bakanlığı, İç İşleri Bakanlığı ile ortaklaşa çalışıp bir şemsiye kurum olarak krizlerin afet ve acil durumlarda diğer ilgili bakanlıklar ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içinde hareket etmektedir. Yerel yerleşimlerde Vali'ye doğrudan ve İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü alt birimlerine bağlı olarak çalışan 11 ilde Sivil Savunma arama ve kurtarma birlik ofisleri aracılığıyla çalışmalarını yürütmektedir (Taymaz, 2001).

AFAD'ın çalışmalarının düzenlenmesi ve koordinasyonundan sorumlu iki kurul Afet ve Acil Durum Yüksek Kurulu ile Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu'dur. Bu kurullarda alınacak karar ve onay ve raporlar, Bakanlar, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri, Maliye, Eğitim, Çevre ve Şehircilik, Orman ve Su İşleri, Sağlık, Ulaştırma, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlıklarının ortaklaşa çalışmaları oluşturulan kurul tarafından alınmaktadır. Kurul toplantılarına ilgili bakanlar, kurum ve kuruluşlar, sivil toplum kuruluşu temsilcileri ve konuyla ilgili uzmanlar davet edilebilir. Kurul yılda en az iki kez toplanmakta ancak yönetim kurulu, yönetim kurulu başkanının talebi üzerine de toplanabilmektedir.

Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu, afet ve acil durumlarla ilgili bilgileri değerlendirmek, alınacak önlemleri belirlemek, bunların uygulanmasını sağlamak ve denetlemek, kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak amacıyla kurulmuş bir kuruldur. AFAD bünyesinde faaliyet gösteren bir diğer yönetim kurulu ise Afet Danışma Kurulu'dur. Afet Danışma Kurulu, doğal afetlere karşı koruma sağlamak, onların hasarını azaltmak, sonrasındaki faaliyetler hakkında tavsiyelerde bulunmak, afetlerle ilgili araştırmalara yönelik politika ve öncelikleri belirlemek amacıyla kurulmuştur. Komite, belirtilen yasa üzerinde kuruluş ve görevleri afet ve acil durum yönetimi başkanlığında Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Boğaziçi Üniversitesi, Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Başkanı, Türk

Kızılay'ı ve Yüksek Öğretim Kurulunca bilgilendirilecek en az on üniversite öğretim üyesi arasından başkan tarafından belirlenecek beş üye ile ilgili akredite sonucu belirlenecek üyelerden oluşmaktadır (Erdem, 2005).

3.5.2 Türkiye Acil Durum Yönetim Müdürlüğü

Valiliğe bağlı il afet ve acil durum müdürlükleri, il özel idaresi çerçevesindeki illerde kurulur. Vali müdürlüğün sevk ve idaresinden sorumludur. İl afet ve acil durum müdürlüklerinin görev tanımları arasında ilin afet ve acil durum tehlikelerini ve risklerini belirlemek, mahalli idareler ve kamu kurum ve kuruluşları ile iş birliği ve koordinasyon içinde olmak, afet ve acil durum önleme ve müdahalede il bazında planlar yapmak ve uygulamaktır. İl afet ve acil durum yönetim merkezi yönetiminin görevleri arasında ise; afetler ve acil durumlarda oluşan hasar ve zararları tespit etmek, afet ve acil durum yönetimi ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllü kişilerin akreditasyonunu yürütmek ve belgelendirmektir (Taymaz, 2001). Ayrıca, il ve ilçe düzeyinde sivil savunma planlarının hazırlanması ve uygulanması, afet ve acil durumlarda gerekli arama kurtarma malzemelerinin ve insanların barınma, beslenme ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılacak gıda, malzeme ve malzeme depolarının kurulması ve yönetilmesi, seferberlik ve savaş hazırlıkları ile il sivil savunma hizmetlerine ilişkin görevleri yerine getirmek (Erkoç, 2000). Yıllık bütçe teklifini hazırlamak ve il kurtarma ve yardım komitesi sekreterliğini yapmak (Geray, 2013), kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer maddelerin tespiti, teşhisi ve saflaştırılması ile ilgili hizmetleri yürütmek ve ilgili kurum ve kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak da görevleri arasında bulunmaktadır (Yavuz, 2018).

3.5.3 Sivil Savunma Arama Kurtarma Birlikleri

İlk profesyonel personelden oluşan birlik, 1993 yılında başkent Ankara'da, daha sonra 1996 yılında İstanbul ve Erzurum Sivil Savunma Birlikleri olarak kurulmuştur. Bu birimler 1999 Marmara depremlerinde başarılı çalışmalar yapmış ve daha sonra bölgesel sorumluluk çerçevesinde 7126 sayılı Sivil Savunma Kanunu 8/10/1999 tarihli ve 586 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 32. maddenin

değiştirilerek 11. madde uyarınca doğrudan merkeze bağlı bir il teşkilatı olarak sivil savunma arama kurtarma birliği müdürlüğü bünyesinde ve bu illerin dışında bulunan 71 ilde de arama kurtarma ekipleri kurulmuştur (Ekizce, 1998).

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının devreye girmesiyle Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü, Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Sivil Savunma Genel Müdürlüğü kapatılmıştır. 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun 19. maddesine göre Sivil Savunma Arama Kurtarma Birliği Müdürlükleri bulundukları illerin İl Özel İdaresine devredilmiş, daha sonra 2011 yılında yapılan değişiklikle bulundukları ilin Afet Acil Durum Müdürlüklerine katılmışlardır (Firik, 2005).

Hem doğal afetler hem de büyük kazalarda insani yardım faaliyetleri yürüten sivil savunma birimlerinin görevleri arasında savaş, afet, büyük yangın ve büyük kazalarda arama kurtarma, ilk yardım ve sosyal yardım hizmetlerinin yürütülmesi, mümkün olduğu ölçüde nükleer, biyolojik, kimyasal (NBC) madde ölçüm hizmetlerini yürütmek ve ilgili birimlere ulaştırmak, (NBC) maddelerin temizlenmesine (dekontaminasyonuna) yardımcı olmak (Gürer, 2014). Ülkemize gelen sığınmacılara sosyal yardım hizmeti vermek ve geçici barınma hizmetlerinde yardımcı olmak (Taymaz, 2001). Arama kurtarma faaliyetlerine katılan yerli ve yabancı, kamu ve özel kuruluşların, arama kurtarma ekiplerinin yanı sıra arama kurtarma faaliyetlerinde gönüllü kişi ve kuruluşların çalışmalarını koordine etmek de yer almaktadır (Geray, 2013).

Arama ve Kurtarma Ofislerinin organizasyonu iki dalda düzenlenmiştir: Ana Hizmetler ve Yardımcı Hizmetler. Ana hizmetler, sosyal yardım, ilk yardım ve ambulansın yanı sıra arama kurtarma hizmetlerinden oluşmaktadır. Yardımcı hizmetler ise iletişim, ulaşım, eğitim, tedarik ve ekipman gibi teknik görevlerden sorumlu bulunmaktadır (Esen, 2000).

3.5.4 Afet İşleri Genel Müdürlüğü

Afet İşleri Genel Müdürlüğü, 7269 sayılı kamu hayatında alınacak sübvansiyon tedbirleri kanunu çerçevesinde ve buna ek olarak diğer kanun ve yönetmelikler çerçevesinde faaliyetlerini yürütmektedir.

Bu kanun deprem, yangın, sel, heyelan, kaya düşmesi, çığ, vb. afetler için geçerlidir. Yine bu yasaya göre afetlerde, yapılara ve kamu tesislerine, genel yaşam için etkili olacak derecede zarar görmüş veya zarar görmesi muhtemel yerlerde alınacak tedbirler sağlanacağı da belirlenmiştir (Erkoç, 2000).

Söz konusu bu kanunun etkin bir biçimde uygulanabilmesi için bu tür felaketlerin meydana geliş sürecinin ve olabilecek ihtimallerin belirlenmesi, felaketin genel yaşamı etkileyecek ölçüde yapılara ve kamu tesislerine zarar verip vermeyeceğini belirlemek gerekmektedir.

Afet İşleri Genel Müdürlüğünün görevleri, felaketten önce, felaket esnasında ve felaketten sonra olmak üzere üç ana grupta toplanır. Tüm bu gruplar özetle; afet önleme amaçları ve hedeflerini ve politikaları araştırmak ve belirlemek, bu alanda temel ihtiyaca dâhil bilimsel uygulamaları tanımlamak, ortak sonuç çalışmalarını koordine etmek, teknik ve idari tüzük, yönetmelik, talimat ve eğitim içinde azaltıcı önlemler ve uygulamaların kontrolünü sağlamak (Taymaz, 2001). Afet zararlarının azaltılması amacıyla ulusal ve uluslararası iş birliği sağlamak, proje ve programlar oluşturmak, bu projelerde ülkemizi temsil etmek ve elde edilen sonuçları uygulamaya aktarmak (Ekizce, 1998). Afet bölgelerinde yapılacak yapıların projelendirilmesine ilişkin kuralları, yapım tekniklerini ve ilkelerini belirlemek, inşaat ve/veya ikamet için yasaklanmış afet bölgelerinin yanı sıra etkilenen ve etkilenebilecek afet bölgelerini tespit etmek ve ilan etmek (Firik, 2005). Afet durumunda acil yardım uygulaması ve koordinasyonu sağlamak, felakete uğramış yerlerde araştırma, hasar tespiti, bu yerlere ait haritalandırma, plan, aplikasyon, kamulaştırma, tahsis, mülkiyet hakları ve kalıcı bir çözüme ulaşmak amacı ile bölgesel merkezler kurmak ve uzun vadeli tedbirler almaya, gerektiğinde, geçici barınma yapı elemanlarını sağlamak gerekmektedir. Afet

anında valilikler tarafından yapılan acil durum ve kurtarma planlarının hazırlanmasını, güncellenmesini ve uygulanmasını sağlamak, afetle ilgili kalıcı konut yerleşimlerinde altyapı tesisleri için, harita, ön proje ve ihtiyaç programları yapmak veya yaptırmak bulunmaktadır.

Tüm bunlara ek olarak ülkenin afet risk haritalarına göre çıkan sonuçları incelemek ve hazırlamak, yapım teknikleri ve tasarım öğelerinin inşa edileceği yapı ile ilgili önlemleri geliştirmek amacıyla afet tehlikesini azaltma üzerine araştırma yapmak, ülkemizde kurulan ve şebekedeki mevcut cihazların bakım ve onarımı ile şebekenin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde geliştirilmesini sağlamak, her türlü afet kaydının değerlendirildiği bu şebekelerin gelişmesini ve ulusal verilerin oluşturulmasını sağlamak (Gürer, 2014). Oluşabilecek afetler için pilot bölgeler kurmak ve bu konuda üniversitelerin ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının çalışmalarını koordine etmek ve bu amaçla kurulan bölgesel veya uluslararası sisteme destek, erken uyarı ve alarm sistemleri kurmak veya bunlara katılmak amacıyla önceden bilgi vermek (Firik, 2005). Afet İşleri Genel Müdürlüğünün her aşamasında yapmış olduğu afet acil yardımlarının bir sonraki görev koordinasyonu için gerekli mali desteği sağlamak, afet bölgesindeki tüm yönetici ve personele yönetici ve yöneticilere yardımcı olmak, mağdurları etkileyen genel afetlerde yaşam ve icra dairelerinin inşasında tüm faaliyetleri yürütmek de bulunmaktadır (Geray, 2013).

Yönetmeliğe göre bazı ilçeler hariç tüm il ve ilçelerimizde yapılması gereken afet planları ve organizasyonu tamamlanmakla birlikte zaman içinde gelişebilecek her türlü duruma uyum sağlanarak revize edilmektedir. Ancak, çeşitli nedenlerden dolayı bu planlar bir felaket anında etkin bir şekilde uygulanamamaktadır (Yavaş, 2002).

3.5.5 Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu

Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu, 27 Aralık 1999 tarihinde yayımlanan 587 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile zorunlu afet sigortasının usul ve esasları, afet felaketi sonucundaki yıkım veya hasar görmesi nedeniyle uğrayacakları

zararların karşılanmasını sağlayacak kararların alınmasında etken bir kuruldur (Erkoç, 2000).

Afet yasası uyarınca selden hasar görüp yıkılan bağımsız bölümler ve bu binaların içinde yer alan konut binaları olarak yapılan taşınmaz mallar üzerinde özel mülkiyete tabi arazi kayıt defterinde kayıtlı, ticari, ofis ve doğal afetler nedeniyle benzer amaçlı, devletten bağımsız bölümler ile görevli tarafından veya konut ile verilen kredi için kullanılan zorunlu deprem sigortasına tabidir (Taymaz, 2001).

Aynı zamanda Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Devlet Bakanlığı bünyesinde kamu tüzel kişiliğine sahip Doğal Afet Sigortaları Kurumu kurulmuştur (Erdal, 1999).

4. AFETLER

Her şeyden önce, bir felaket kavramının ve bir felaketle iç içe geçmiş kavram ve terimlerin ayrılması için kavramsal bir çerçeve ortaya koymak gerekmektedir. Bu kavramlar, bir felaket kavramından daha üst veya alt kavramları ifade ederken bu kavramlar yerine türlü kavramların kullanıldığı da sık karşılaşılan bir durumdur (Ekizce, 1998).

Felaket en genel tanımıyla, “bela, yıkım" olarak tanımlanmaktadır. İnsanlar için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara neden olan, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurarak veya kesintiye uğratarak toplulukları etkileyen doğal, teknolojik veya insan yapımı olaylara felaket denmektedir. Birey kaynaklı olan ve afetlerin başlangıcından buyana evrenin dengesini ve yapısını değiştiren sosyo-ekonomik, sosyo-psikolojik fenomenler büyük önem taşımaktadır. Çünkü gelişmekte olan bir dizi felaket insan kaynaklı etkiler sonucunda gün geçtikçe artmakta sanayileşme ile birlikte daha da vahim bir hal almaktadır (Erkoç, 2000).

Diğer yandan bir felaket, bir olayın kendisinin sonucu değildir. Örneğin sel ne kadar şiddetli olursa olsun can ve mal kaybına yol açmadıysa felaket olarak kabul edilemez. Okyanuslarda kara parçalarında görülen sarsıntılardan çok daha şiddetli sarsıntılar vardır. Ancak felaketten söz edilemez (Taymaz, 2001).

Bir felaket aniden meydana gelen bir olaydır. Çevre kirliliği, kuraklık, erozyon, orman tahribatı, deniz suyunun yükselmesi, ozon tabakasının yavaş yavaş tükenmesi tehlike olarak görülse de felaket sayılmaz. Ancak depremler, volkan patlamaları, çığ ve kaya düşmesi, fırtınalar, tayfunlar, toprak kaymaları, sel gibi yaşanan afetler neden oldukları hasarlardan ötürü felaket olarak kabul edilir. (Firik, 2005)

Bir felaket sırasında öne çıkan kimi sorunlar arasında kendi kendine yürüdüğü düşünülen ve normal zamanlarda pek de üzerinde durulmayan bazı hizmetlere yönelik ivedilikle yapılması gerekenler gün yüzüne çıkmaktadır. Felaket anında ilk

ve en önemli konular ekmek, su temini, barınma, iletişim, ilaç ve yatak temini, ölülerin gömülmesi, enkazın kaldırılmasıdır.

Felaketler, teknolojik ve insan yapımı olduğu kadar doğal da olabilir. Deprem, yanardağ patlaması, heyelan, kaya ve çığ düşmesi, fırtına, kasırga, sel gibi felaketler doğaldır. Nükleer veya kimyasal kazalar teknolojik felaketlere örnektir. Orman yangınları, salgın hastalıklar ve savaş insan yapımı felaketlerin örnekleridir.

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılabileceği gibi, bir olayın bir felaket sonucu ortaya çıkması için, sadece gerçekleşmesi yeterli değildir aynı zamanda, bu felaketlerin insanlar üzerinde önemli fiziksel, duygusal, toplumsal ve ekonomik kayıplara da neden olması gerekmektedir.

Felaketin büyüklüğünü etkileyen başlıca faktörleri şöyle özetlemek mümkündür; olayın fiziksel büyüklüğü, olayın yoğun yerleşim alanlarına uzaklığı, yoksulluk ve azgelişmişlik, hızlı nüfus artışı, tehlikeli bölgelerde hızlı ve kontrolsüz kentleşme ve sanayileşme, ormanların ve çevrenin tahrip edilmesi veya kötüye kullanılması, cehalet ve eğitim eksikliği olarak sıralanabilir. Afet olaylarına karşı toplumun önceden alabileceği koruyucu ve önleyici tedbirlerle kaybın en az düzeye ineceği bilinmektedir.

Bu faktörlerin ilk ikisi, yani olayın fiziksel boyutu ve yerleşim merkezlerine uzaklığı dışında diğer tümü doğal kökenli olmayıp insan faaliyeti kökenlidir. Yani, felaketlerin büyüklüğü, insan faaliyetlerinin doğru ya da yanlış yönde gelişmesine paralel olarak çok önemli ölçüde artar ya da azalır (Gürer, 2014).

Bu felaketler sırasında önemi daha da açığa çıkan afet yönetimi kısaca; afet kayıplarının azaltılması ve önlenmesi amacıyla hazırlıklı olma, olaya müdahale ve iyileştirme gibi çalışmaların yapılması, faaliyetlerin planlaması gibi kaynaklara göre bu ortak amaçta kullanılabilmesi için toplumun tüm kurum ve kuruluşlar ile ortak birçok kapsamlı çalışma gerektiren bir yönetim şeklidir.

Felaketle ilgili ve çoğu zaman anlam karışıklığına neden olan kavramların açıklanması konunun anlaşılması açısından önemlidir. Bunlardan birkaçına değinmek gerektiğinde bunlardan ilki acil durumdur.

Acil durum, aniden ortaya çıkan acil durum, yardım veya kurtarma gerektiren durum, beklenmedik, öngörülemeyen olayların koordinasyonu olarak tanımlanabilmektedir. Aslında, kavramdaki acil durum kelimesi beklenmedik ve öngörülemeyen bir durumu ifade eder. Salgın hastalıklar, yangınlar, trafik kazaları, sanayi kazaları, terör faaliyetleri acil durumlar için verilecek örneklerdir (Geray, 2013).

Bu kavramlardan diğeri ise ‘beklenmeyen olay’dır. Meydana gelebileceği herkes tarafından bilinen ancak beklenmeyen olaylar için kullanılan “beklenmeyen olay” kavramı “olasılık, muhtemel olay veya durum” olarak açıklanmaktadır. Beklenmedik olaylara örnek olarak fırtınalar, elektrik kesintileri, orman yangınları, toplumsal karmaşaya dönüşme potansiyeli olan grevler verilebilir. Beklenmedik bir olay, acil bir durumdan daha önemli durumları anlatır (Esen, 2000).

4.1 Afetin Tanımı

Bazı çalışmalarda afet ve doğal afet kavramları aynı anlam altında ele alınsa da birbirlerinden farklı olduklarına dikkat edilmelidir. Genel olarak doğal afetler de kısaca afet olarak tanımlanmakta ve literatüre bu şekilde girmektedir.

Literatürde felaketle ilgili pek çok farklı tanım bulunmamakla birlikte tamamlayıcı tanımların olduğu görülmektedir. Birbirini tamamlayan çeşitli tanımlara odaklandığımızda, İngilizce ve Arapça ’da “büyük felaket, bela, yıkım" felaket kelimesinin kökenini oluşturmaktadır. Ancak genel olarak bu kelime İngilizce “felaket” kelimesinin eşdeğeri olarak kabul edilir. Bu kelimenin kökeni de Latince'dir ve “dis - astro (istenmeyen - yıldızlar)” kombinasyonundan geldiği belirtilmektedir. Yani antik çağ insanlarına göre, bir felaket kötü yıldızların neden olduğu bir olaydır (Taymaz, 2001).

Yıkım olaylarını esas olarak iki küme halinde incelemek mümkündür. Bunların bir kısmı, yer sarsıntıları, heyelanlar, kaya düşmeleri, seller veya çığlar gibi doğa ile ilgili yıkımlardır. Ayrıca, doğrudan doğa ile ilgili olmayan teknolojik nitelikteki yıkımlar da vardır. Örneğin; yangın, trafik kazası, endüstriyel kazalar, çevre kirliliği, bina çökmeleri gibi (Taymaz, 2001).

Bir felaketin neden olduğu krizlerin yönetimine genel bir yaklaşımla baktığımızda ilk sıralarda ortaya çıkan ihtiyaçlar acil tıbbi yardım, sivil savunma, itfaiye hizmetleri vb. oluşumlardır. Bu hizmetler için, gerekli eğitimi ve olası bir felaketten sonra yapılacak müdahalenin hasar onarımını içeren iyileştirme çalışmaları salt sınırlı bir yaklaşım olmakla kalmaktadır. Bununla birlikte geçmişe kıyasla bu tür krizlerin yönetiminin genel bir algı oluşturmanın ötesinde oldukça karmaşık ve ayrıntılı bir süreç olduğu yönünde yeni bir anlayış gelişmektedir. Bu yeni görüşe göre kriz yönetimi, kriz durumlarında ya da afet sonrası herhangi bir iyileştirme aşamasında sadece acil müdahale değil, tüm durumları dikkate alacak ve sistematik olarak ilerletilecek bir süreci ifade etmektedir. Bu süreç göz önüne alındığında, olası bir afet odaklı krizde süreç aşamaları dikkate alınarak koordineli bir mekanizmanın oluşturulması önemli bir adım olarak değerlendirilecektir (Erkoç, 2000).

Afet, insanlar için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara neden olan, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurarak veya aksatarak toplulukları etkileyen doğal, teknolojik veya insani kökenli bir olaydır (Geray, 2013). Afetler, kontrol edilemeyen belirli bir bölgede meydana gelen ve aynı zamanda meydana geldikleri bölge dışındaki alanlar için de tehlike oluşturan olaylardır.

Felaketler; seller, depremler, kasırgalar, uçak kazaları, volkanik vb. büyük çaplı bombaların yanı sıra patlamalar, çok sayıda yaralanma ve ölümlerin neden olduğu büyük çaplı fiziksel yıkıma neden olan olaylardır (Firik, 2005).

Öte yandan Dünya Bankası afet tanımında ülke ekonomisini ciddi şekilde bozan deprem, sel veya kasırga gibi doğal olayların yanı sıra savaş veya iç çekişme gibi olağandışı olaylara da yer vermiştir (Gürer, 2014).

Toplumda felaketin, genel olarak sağlık ve can kaybı, kamu ve özel mülkiyet hasarı ya da ortadan kalkması, doğal çevrede önemli hasarlar neticesinde aniden ve beklenmedik bir şekilde birçok kez meydana gelen olayların bütün olarak tanımlanmış olmasına rağmen yaşam için büyük ölçüde tehdit edici unsurları barındırdığı gözden kaçmamalıdır.

Felakete geniş bir perspektiften baktığımızda, doğal afetler için de; "Meteorolojik ve jeolojik-jeomorfolojik olaylar ile insanlar ve toplum arasındaki etkileşim sonucu meydana gelen, can ve mal kaybına yol açabilecek büyük yıkımlardır." diyebiliriz. Sosyo-ekonomik sistemle etkileşemeyen meteorolojik ve jeolojik jeomorfolojik fenomenler sadece "doğal fenomenler" olarak nitelendirilir. "Doğal" olarak kabul edilmesine rağmen, "doğal tehlike" insan ve insan faaliyetleriyle ilgili bir konudur. Ancak volkanik patlamalar gibi felaketler içinde insan etkisi barındırmayan, doğal doğa olaylarıdır. Bir "doğa olayı", insan yerleşim alanlarını etkiliyorsa bu "tehlikeli bir olay, felaket" olarak tanımlanabilir. "Yani, beklenmedik bir şekilde büyük bir can ve / veya mal kaybına neden olan tehlikeli bir olaysa, bu doğal bir felakettir. (Özkan, 2009)

Felaket, can ve ekonomik kaybı gerektirir. Böylece bir kasırga, tornado, fırtına, sel, tsunami, deprem, volkanik patlama, heyelan, kar fırtınası, ya da kuraklık, bağımsız olarak meydana gelmiş herhangi bir yangın, sel ya da patlama gibi durumlar gibi bir trajediyi önlemek oldukça zor olmasının yanı sıra kriz yönetimi gerektiren felaketlerdir.

Afet, 'insanlar için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara neden olan, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurarak veya aksatarak toplulukları etkileyen, doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olaylar' olarak tanımlanır. Bu tanımdan çıkarılacak sonuç, bir olayın meydana gelmesinin olayın kendisi değil, neden olduğu sonuç olarak bir felaket olarak tanımlanabileceğidir (Geray, 2013).

Bütün bu tanımlar hukuki açıdan ele alındığında, bir felaketin tanımı için üç kriter olmalıdır. Bunlar; normal boyutların üzerinde hasar, yerel yardım tesislerinin

yetersiz oluşunun hasarın boyutlarının artırması, ekiplerin tek elden koordinasyon ve yönetim ihtiyacı sebebiyle olay yerine gönderilmesidir.

Afetin, kimi zaman bir ülkenin tüm kaynaklarını tehdit eden doğal ya da insan kaynaklı olaylara, hatta çoğu zaman ulusal kaynaklara bile cevap verilemeyecek kadar yetersiz kalabileceği, etkileri uzun vadede ortadan kaldırılabilecek büyük can ve mal kayıplarına yol açabileceği bilinen bir gerçektir. Bir felaketin en büyük örnekleri büyük şiddetteki seller, depremler, kıtalara yayılan salgınlar olarak gösterilebilir. Felakete dair daha küçük çaplı örneklere ise kaza ve acil durum verilebilir. Kaza, yaralı ve ölü sayısının daha az olup, mal kaybının nispeten düşük olduğu, genellikle tüm birimleri harekete geçirmeyecek çapta ve yoğun müdahale gerektirmeyen olağandışı ve istenmeyen olaylardır. Trafik kazaları ve ev yanıkları kazalara örnek olarak gösterilebilir. Acil durum ise, yaşamı tehdit eden ve büyük maddi kayıplara yol açabilecek, acil ve özel müdahale gerektiren beklenilmedik olaylardır. Acil bir duruma örnek olarak, çok yönlü trafik kazaları, birçok evin veya işyerinin yangın tehdidi altında olması vb. gösterilebilir.

Afetlere karşı tüm bu tanım ve betimlemelerin yanı sıra; afet, felaket ya da karşımıza çıkan ve olay yerine sıkça kullanılan bir kavramla ilişkilendirilen bir felaket için kullanılan bir diğer ifade “acil durum (Emergency)” kavramıdır. “Acil durum”, “afet durumu” kelimesinin İngilizce Türkçe karşılığı sözlüklerde ”ani bir acil durum, acil ihtiyaç veya durum, acil müdahale gerektiren ciddi bir durum, ani tehlike" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere bir felaketle birlikte "acil durum" kavramı bazen bir felaket yerine kullanılabilmektedir. Çünkü bir felaketle ortak bir yanı bulunup, meydana gelen krizin derhal kontrol altına alınmasını gerektirir.

Sonuç olarak acil durum kavramı, rutinden daha önemli, ancak felaket kavramından daha az önemli olan durumlara atıfta bulunmak için kullanılır. Herhangi bir kişi veya kuruluş için tehlike barındıran bu “acil” faaliyetin ikilik barındıran kavram kargaşası arasındaki en büyük ve ortak fark; yaşam kaybı, yaralanma, yapısal ve yapısal olmayan fiziksel zarar ve/veya kayıplar, çevresel zarar ve diğer beklenmedik olayların ortaya çıkıyor olması durumunda,

müdahalede mevcut kaynakların yetersizliği ve kriz yönetimi eksikliğinin ortaya çıkışıdır.

4.2 Kaynaklarına Göre Afetler

4.2.1 Doğal Afetler

Son yüzyıllarda doğal afetlerin etkisinin çok hissedildiği, yaşadığımız bu dönemde erken dönemlere ve o dönemlerdeki afet olaylarına bağlı kalma ihtiyacının azaldığı görülmektedir. Ancak, ilk çağlardan günümüze kadar uzun süredir yaşanan doğal afetlere bakıldığında o dönemden günümüze toplumlar ve çevre üzerinde ölümler, yaralanmalar, maddi ve ekonomik kayıplar, çevre sorunları ve psikolojik sorunlar gibi birçok olumsuzluğa neden olduğu görülmüştür. Şüphesiz önceki nesiller, insanlığın son yüzyılına girerken doğal afetlerin ortaya çıkışı ile çok daha fazla karşı karşıya kaldıklarına için geçmiş yüzyılların ağır sonuçlarını geride bırakmış, yaşadığı çağı "afetler yüzyılı" olarak adlandırmıştır. Bu dramatik ve her zaman hatırlanacak bir olgudur. Geçen yüzyılda yaşanan doğal afetler karşısında hem dünyanın hem de Türkiye'nin ödediği bedelin çok ağır olduğu inkâr edilemez bir geçektir. Bu son yüzyıldaki vahim tablo göz önüne alındığında, doğal afetler konusu farklı şekillerde ele alınmalı ve "ilgi sürekli canlı tutulmalıdır". Bu durum insanların karamsarlığını daha da artırmamak için farklı bakış açılarına itmekte, olanlardan ders alınacağı hususunda kötümser düşüncenin aksine, "doğal tehlikelerle yaşama gerçeğini" kabul ederek onunla mücadeleye hazır hale gelmek ile alakalıdır (Ekizce, 1998).

Afetler sosyo-politik açıdan incelendiğinde de oldukça önemli detay ve olaylar içerdiği düşünülebilir. Felaketler toplumların her duruma sistematik ve örgütlü bir şekilde hazırlanmasını gerektiren önemli konular arasındadır. Birleşmiş Milletlerin 1990'ları "doğal afetleri azaltma yılları" olarak ilan etmesi sorunun önemini daha iyi ortaya koymaktadır. Diğer yandan Avrupa'da birçok ülkede felaketlerin önlenmemesine karşı artan gösteriler ile ilgili krizler de artış göstermiştir (Taymaz, 2001).

Birleşmiş Milletlerin felaketi ciddi bir problem şeklinde algılayıp bu yönde çalışmaya başlaması mümkündür, felaketle ilgili krizlerin tarihte iz bırakacak sorunlar olduğunu tarih bize daima göstermiştir. Olağan problemleri daha iyi analiz edilebilmesi ve gerekli çalışmaların yapılabilmesi için afetlerin genel özelliklerinin belirlenmesi ve ön çalışmalara başlanması tüm ülkelerde ivedilikle önem arz etmektedir. (Sarp, 2011)

4.2.2 Teknolojik Afetler

Teknolojinin felakette ikili bir karakter rolü oynadığı söylenebilir. Başka bir deyişle, bir felaketin önüne geçmek için birçok teknolojik uygulama kullanılmaktadır ve bununla kimi zaman da olumlu sonuçlar elde edilebilmektedir. Ancak aynı teknoloji birçok yerde bir hata topudur ve yığınla felakete neden olabilir (Erkoç, 2000).

Teknolojinin etkisinden kaynaklanan felaketler, "teknolojik" olarak sınıflandırılsa da insan yapımı faaliyetlerde veya insan yapımı ürünlerde meydana gelen kazalar olduğu için insan kaynaklı felaketler olarak sınıflandırılmaktadır. Uçak kazaları, büyük çaplı trafik kazaları ve özellikle Çernobil felaketi bu tür felaketlere örnek olarak gösterilebilir. Tarihte büyük hasara yol açan ve teknolojik felaketlerin en büyük örneği olan Çernobil felaketi, Nisan 1986'da Ukrayna'nın Çernobil şehrinde meydana gelen bir felakettir. Hatalı bir deneyin verdiği hasarın nasıl sonuçlandığı ve gerekli önlemlerin alınmaması ve güvenlik sisteminin devre dışı bırakılması neticesinde meydana gelen böyle bir olayın geri dönüşü artık imkânsızken tamiri mümkün olmayan çok ciddi sonuçlara yol açtığı bilinmektedir (Firik, 2005).

4.2.3 Beşerî Unsurların Neden Olduğu Felaketler

Doğal afetlerin aksine doğal veya meteorolojik değil insan tedbirsizliği veya hatalarından kaynaklanan ve ciddi olumsuz sonuçlara neden olan afet türleri insan kaynaklı afet türleridir (Gürer, 2014).

Bazı kaynaklarda doğal görülmekle birlikte yangın insan eliyle meydana gelen felaketlerden biridir. Genel olarak afet sınıfına dâhil edilebilecek yangınların

getirdiği felaketlerde her yıl yaklaşık 300 bin kişi can ve mal kaybı ile etkilenmekte ve şehirler, aileler, iş yerleri ve çalışanlar, özellikle de orman alanlarındaki binlerce hektar orman alanının yanması gibi geniş çaplı bir açılımdan bahsedebiliriz (Erkoç, 2000).

Doğal olarak ve beşerî unsurların etkisiyle meydana gelen yukarıdaki afet türlerinin yanı sıra literatürde çamur seli, tsunami, fırtına, don, kaya düşmesi, kuraklık, yıldırım gibi birçok afet türü de bulunmaktadır (Yılmaz, 2001).

4.3 Türkiye'de Afet Yönetimi

Anadolu toprakları yazılı tarihin başlangıcından itibaren büyük sel felaketlerine maruz kalmıştır. Birçok uygarlığın tarih sahnesinden silindiği veya büyük ölçekli hasarlara neden olduğu sayısız örnek vardır.

Kuşkusuz o günkü yetkililerin sel hasarını azaltmaya yönelik aldığı kararlar bugünümüze gelene kadar bir temel taşı olmuştur (Ekizce, 1998). Bu sebeple doğal afetlerin önüne geçilmesi ve ülkemizdeki zararlarının en aza indirgenmesi ile ilgili çalışmaları tarihsel açıdan özetlemekte fayda vardır (Taymaz, 2001).

4.3.1 Tarihsel Süreç

1944'ten önceki doğal afetlerden ve özellikle seller ve depremlerden etkilenen insanlara yardım etme geleneği çok eskilere dayanmaktadır. İlk yazılı örnek, 14 Eylül 1509 yılında yaşanan İstanbul depreminde görülmüştür. Bu depremden sonra 13 bin kişinin hayatını kaybettiği ve 109 caminin ve 1047 binanın yıkıldığı bilinmektedir. Dönemin Osmanlı Padişahı II. Beyazıt'ın fermanıyla yıkılan saraylar yeniden yaptırılarak aile başına 20 altın bağışlanmıştır (Ekizce, 1998).

Yine bu fermanla yıkılan binaların tekrar inşası için 50 bin zanaatkâr görevlendirilmiş ve 14-16 yaşlarındaki erkeklere inşaatta çalışma emri verilmiştir. Bu arada deniz kenarındaki dolgu katlara ev yapılması yasaklanıp ahşap karkaslı (bağdadi) ev yapımı teşvik edilmiştir (Geray, 2013). Bu fermanın

yayımlanmasından 6 ay sonra kısa bir süre içinde olası sel felaketine dayanıklı İstanbul'da 2.000 yeni bina inşa edilmiş ve bazı camiler onarılmıştır (Firik, 2005).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde meydana gelen büyük felaketlerde Padişah fermanlarıyla halka sağlanan acil yardım ve barınma yardımlarından bazı örnekler vardır. Ancak bu yardımların tümü, afetler gerçekleşmeden önce doğal afet zararlarının azaltılması ile ilgili olmayıp, afetler gerçekleştikten sonra yapılan yaraları sarma çalışmaları olarak devam etmiştir (Erkoç, 2000).

Bu dönemde kentleşme ve yapıların belirli kurallara bağlanması ihtiyacı ilk kez 1848 yılında hissedilmiş ve o yıl yayınlanan "Ebniye fermanı" ile sadece İstanbul'daki yapılara bazı ilkeler dile getirilmiştir. Daha sonra 1877'de çıkarılan bir kararname ile uygulama imparatorluk sınırları içindeki tüm belediyeleri kapsayacak şekilde genişletilmiştir. 1882 tarihli “Ebniye Kanunu” ile belediyeye bağlı yerlerde altyapı ve yollara ilişkin düzenlemeler, binalara ilişkin esaslarla bir arada düzenlenmiştir (Taymaz, 2001).

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk hükümeti içerisinde kurulan Değişim Bakanlığı, Cumhuriyet Dönemi yapılarına ilişkin imar ve iskânın kurulması ile göreve başlamıştır. Fakat anılan bakanlık, 1924 yılında kaldırılmıştır.

1930 tarihli 1580 sayılı “Belediye Binaları ve Yolları Kanunu” belediyelere yerleşim, yapıları denetleme ve ihtiyaç sahiplerine konut yapma görevini vermiştir (Gürer, 2014).

1933 Kanunu ile Osmanlı İmparatorluğu şehircilik anlayışına istinaden “bina ve yollara dair uygulanan önceki kanunları tamamen değiştirmiş, çok az madde dışında yürürlükteki 2290 sayılı hükümler ile şehir, yeni binalar, yollar, konusunda yeni kalkınma planı da hazırlamış, fenni mesuliyet, yapı denetimi uygulanacak bu yeni yasa anlayışına uygun olarak yapılandırılmıştır.

Daha sonraki dönemlerde kabul edilen imar kanunlarının temel dayanağını oluşturan bu yasa ile yerleşim ve yapıların sağlık, bilim ve sanat kurallarına uygun hale getirilmesi hedeflenmiştir. Doğal afet zararlarının azaltılmasına ilişkin

kanunda doğrudan hüküm bulunmamakla birlikte, bu kanunun yerleşim ve yapılara yeni ilkeler getirişinden ötürü de dolaylı olarak afet zararlarının azaltılmasına yardımcı olduğunu söylemekte sakınca yoktur (Erkoç, 2000).

1939 yılında Bayındırlık Bakanlığı gibi teknik olmayan kuruluşlar tarafından yürütülen yardım çalışmaları ile ilgili olmak üzere 3611 sayılı Bayındırlık Bakanlığının Kurulmasına ilişkin kanun değiştirilmiş ve yukarıda belirtilen işlere ilişkin görevler yeniden düzenlenen bu birime, Bayındırlık Bakanlığı adı altında verilmiştir.

Doğal afetlerde özellikle seller ve depremlerde yıkıcı sonuçlarını en aza indirmede bazı yasal düzenlemeler yapılması ihtiyacı öncelik kazanmıştır. 1940 tarihli 3773 sayılı yasa ile ilk sel ve deprem kanunu çıkartılmıştır. Bu yasa ile afetten etkilenen bölgelerdeki mükelleflerin ilk defa tüm vergileri bu kanunla terk edilmiş, memurlar ve diğer çalışanlar için üç maaş avansı sağlanmış, evleri yıkılıp hizmet dışı bırakılan kişilere ücretsiz arsa ve yapı malzemesi yardımı yapılması esasları kabul edilmiştir (Özkan, 2009). Aynı yılın ilerleyen zamanlarında Erzincan belediyesine bütçeden 3908 sayılı kanunla yapılacak yeni yerleşim yerlerinin de dikkate alındığı yüklü miktarda bir ödenek sağlanmış, mahkûmların cezaları affedilmiş, bölgeye yurt dışından getirilecek yardım ve diğer türlü malzemeler için gümrük vergileri kaldırılmıştır.

1941-1942 ve 1943 yılları arasında ülkemizin birçok bölgesinde yoğun sel felaketleri yaşandıktan sonra 14 Ocak 1943 tarihinde 4373 sayılı "Sel Sularına ve Taşkınlara Karşı Koruma" adı altında yeni bir yasa çıkarılmıştır. Bu yasa ile Cumhuriyet Dönemi'nde ilk defa afet öncesi sel felaketine karşı alınacak tedbirler belirlenmiş ve afet sırasında yapılacak çalışmalar için yeni ilkeler getirilmiştir.

Sel ve deprem afetlerine bir olayın sonucu yerine bakılmaktan bir nebze de olsa vazgeçilmiş, sorunun salt yeni bir yapı inşa edilerek çözülemeyeceğini anlayan kimi hükümet üyeleri afet öncesi ve sonrasında alınacak önlemler konusunda 4623 sayılı yasa ile afet hasarını azaltabilecek kapsamlı kararlar almışlardır (Erkoç, 2000).

Ana hatlardaki afet tehlikesi yapılar için bazı özel kuralların yapılacak olan bölgede olması ile bulunduğu ülkenin yayın ve afet yönetmeliğinin uygulanmasına hazırlık gerekliliğinde her il ve ilçe belediyeleri, yapılacak jeolojik çalışmalarda da zararı azaltma önlemleri adı altında yeni yeni yardım ve kurtarma programında kapsam genişliğine gidilmiştir. Kalıcı çözüm çalışmaları bu kanunda yer almamakla birlikte sorunun çözümü için geçmişte olduğu gibi doğal afet yaşayan bölgenin sosyal ve ekonomik yapısına bağlı olarak afet yardım yasalarının çıkarılma şekilleri ayrı ayrı tercih edilmiştir (Geray, 2013).

Ülkemizde doğal afetlerin yol açtığı fiili zararı azaltmaya yönelik çalışmalar 4623 sayılı bu yasa ile başlamıştır. Benzer yasalara sahip olan ve 1924'te Japonya'da, 1933'te Amerika Birleşik Devletleri ve 1940'ta İtalya'da çıkarılan yasalar da bu benzerliğe sahip olmasının yanı sıra çoğu ülkede olmayan yasalardır (Gürer, 2014). Nitekim bu kanun uyarınca Bayındırlık Bakanlığı, ilgili üniversiteler ile iş birliği içerinde kalarak 1945 yılında afet bölgelerinin Türkiye'deki ilk haritası çıkarılmış ve afet bölgelerinde yapılacak yapılar yönetmeliği ile afet bölgelerinde yapılması zorunlu yapıların envanteri çıkarılarak uygulamaya konulmuştur (Firik, 2005).

1953 yılında, Bina ve Kamu İşleri Bakanlığı İmar Daire Başkanlığı bünyesinde bir afet bürosu kurulmuştur. Daha sonra 1955 yılında bu büro bir DE-SE-YA (Deprem, Sel, Yangın) şubesine dönüştürülmüş ve bu şube tarafından doğal afet hasar azaltma çalışmaları yapılmaya başlanmıştır.

Aynı yıl (1953) 6200 sayılı Kanun hükmünde Kararname ile Bayındırlık ve Su İşleri Bakanlığı, yer üstü ve yeraltı sularının çeşitli şekillerde zarar görmesini önlemek amacıyla", Bayındırlık Bakanlığına bağlı, bütçesi ekli tüzel kişilik olarak Genel Devlet Su İşleri Müdürlüğüne dönüştürülmüştür (Taymaz, 2001).

1950'li yılların ortalarından itibaren giderek yoğunlaşan sanayileşme, göç ve kentleşme hareketleri kentlerimizde olumsuz gelişmelere yol açmış, 1933 yılında çıkarılan "Belediye Yapıları ve Yolları Kanunu" yerleşim ve yapıların denetimi açısından yetersiz kalmıştır. Bunun üzerine 1956 yılında 6785 sayılı "İmar Kanunu" kabul edilmiş ve zamanına göre oldukça gelişmiş olduğu da

düşünülmüştür. Bu yasa ile yerleşim yerlerinin tespitinde doğal afet tehlikesinin tespiti ve fenni sorumluluk sistemi ve yapı denetimi konularına önem ve öncelik verilmiştir.

Anılan kanunun yürürlüğe girmesinin akabinde ülkede her geçen gün daha fazla önem verilen imar, iskân ve afet politikaları, Bayındırlık Bakanlığı'nın haricinde, İnşaat ve İskân Bakanlığı bünyesinde etkin faaliyet yürütmüştür. Yaşanan afetlerden olumsuz etkilenenlere de diğer yardım kanunları kapsamında iskân yardımı yapılmıştır. Örnek olarak; 1948 tarihli ve 5243 sayılı "Erzincan'da Yapılacak Meskenler Hakkında Kanun", 1956 tarihli 6746 sayılı Kanun ile afetlerden etkilenenler için inşa edilecek iskân yardımları yayımlanmıştır. 1955-1956 yıllarında Aydın, Balıkesir, Ankara, Edirne, Eskişehir, Konya ve Denizli illerinde devamı gelen bu ve diğer kanunlarla birlikte zarar gören yapılar ile yeni yapılacak yapıların durumu, afetler kanunu şeklinde düzenlenerek yürürlüğe koyulmuştur.

1958'den sonra ülkemizde doğal afetlerin yok edilmesi çabaları açısından önemli politik değişikliklerinin yapıldığı ve uluslararası alandaki yeni gelişmelere paralel olarak önemli gelişmelerin sağlandığı yıllar olmuştur. Özellikle Bayındırlık Bakanlığına çok fazla iş düşmüş, 1958 yılında 7116 yasası ile gerekli tedbirlerin alınması hususunda kolluk görevlilerin de dâhil edildiği ülke, bölge, kent ve köylerin planlaması, konut ve yerleşim yerlerinde afet öncesi gerekli tedbirlerin alınması, yapı malzemelerinin geliştirilerek afetler için hazır hale getirilmesi, İmar ve İskân Bakanlığı standartlarına uygun bir biçimde çalışmalar hız kazanmıştır.

Yine aynı yıl 7126 sayılı "Sivil Savunma" kanunu çıkarılmış ve bu kanun kapsamında doğal afetler sırasında ihtiyaç duyulan kurtarma ve ilk yardım çalışmalarına yer verilmiş ve bu konuda önemli bir boşluk doldurulmuştur. En önemli gelişme, 15.05.1956 tarihinden çeşitli değişikliklerle bugün halen yürürlükte olan 7269 sayılı "Kurumsal Felaketlerle İlgili Alınacak Tedbirlerle Kamu Hayatına Yardım Hakkında Kanun"un kabul edilmesi ile olmuştur (Geray, 2013).

Doğal afetlerin azaltılması amacıyla Cumhuriyet Döneminde çıkarılan tüm kanunlar, afetlerden kaynaklanan zararları azaltmak amacıyla tek bir kanun şeklinde çıkarılan ve afet öncesi, afet sırasında ve afet sonrası tahsil edilen, bu kanunların yapılması gereken çalışmaları anlatan en önemli özelliğidir. Felaket sonrasında afet kanunu adı altında, bu amaç için genel bütçe kanununun dışına çıkılmasının önlenmesi ve her ayrı olay için genel bütçe tahsisi, ek ödenek ve o güne kadar olağanüstü durumlar için yapılması gereken "afet fonu"nun temelleri atılmıştır. Bu fonla ilgili kanunun 33. maddesinde, "bu yasa tarafından kurulan fon için her yıl ana gelir kalemlerini oluşturan genel bütçeden ayrıca buna bağışlanır, devlete ait bilanço karlarının %3'ü de dâhil olmak üzere vatandaşa yardım ödeneği adı altında transfer edileceği" hükmü yer almıştır.

Kanunun bir diğer önemli özelliği de depremler, seller, heyelanlar, kaya ve çığ düşmeleri, yangın, fırtına gibi doğal afetler dışındaki bütün felaketleri ve bu felaketlerin kapsamında olabilecek olası her türlü durumu da kapsamı içine dâhil etmesidir.

Dünyada yoğun bir şekilde yaşanan depremler, seller ve toprak kaymaları vb. afetlerin olma olasılığı değiştirilemez. 1968'de önemli ölçüde geliştirilen ve yeni çıkarılan yasalarla yeni deneyimler ve tecrübeler kazanılmış 1960-1967 yılları arasında ülkemizdeki bu yasalar pek çok ülke tarafından örnek alınarak çağdaş ve kapsamlı afet kanunlarından biri olarak kabul edilmiştir. Bu değişiklikler ve eklemeler tamamen hizmetin daha hızlı ve etkin hale getirilmesine ve afetlerden etkilenen vatandaşlara daha geniş yardım sağlanmasına olanak sağlayacak yönde yapılmıştır.

1968-1971 yılları arasında Safranbolu ve Bartın'da, sonrasında Bingöl ve Burdur'da yaşanan deprem ve sel felaketlerinde 27 bin yapının tamamen yıkılması ve ağır hasar alması ile de o zamana kadar zaten yetersiz kalan gelir fonuna yeni gelir fırsatları eklenmeye çalışılmıştır. 1972'de 1571 sayılı yasa ile T.C. Merkez Bankasında açılacak hesapta afet fonunun toplanması hakkında kanun kabul edilmiş ve böylece sadece afetlerin zararlarını karşılamak üzere ayrı fon oluşturulmuştur. Bu fon afetlerin yaralarını saran, ancak zaman içinde sonraki

yıllarda sabit kalışından ötürü ve günümüzde inşaat maliyetlerinin sürekli artmasından dolayı ilk dönemlerindeki etkinliği ve önemini yitirmiştir. Örneğin 1972'de 500 milyon tl geliri olan bu fon yaklaşık 15 yıldır 1-1,5 milyar TL gelir toplayabilmiştir.

Ortaya çıkan ve çıkabilecek ihtiyaçların karşılanması bağlamında, 7269 sayılı kanunun bazı maddelerin de, daha sonraki yıllarda çıkan kanunlar da "1981 yılında 2479 sayılı kanun, 1985 yılında 3177 sayılı kanun ve 1995 yılında 4133 sayılı kanun" değişikliler ve madde eklemeleri olmuştur (Erdal, 1999).

4.3.2 Afet Yönetimi Bağlamında Subsidiarite İlkesi

"Subsidiarite" sözcüğü "ihtiyaç anında kullanılmak üzere saklanan" anlamına gelen Latince "Subsidium" ve "Subsidiaries" sözcüklerinden türetilmiştir. Subsidiarite Türkçe'de kavram olarak yerellik, ikincillik anlamlarında sıfat olarak ise, bir eylemi, bir kurumu, bir kişiyi ya da davranışı desteklemek, güçlendirmek amaçlı yedek ve yardımcı kavramlarıyla özdeşleştirilebilir kullanılabilir. (Özcan, 2006).

Alman anayasasında subsidiarite ilkesi bağlayıcı bir madde olarak yerini almıştır (Keleş, 1995). Alman anayasasının 28'inci maddesine göre mahalli toplum ile ilgili bütün işlerin, kanunların sınırları içinde o belde insanlarının sorumlulukları altında düzenlenmesi hakkı hüküm altına alınmıştır. 1992 yılında ise Maastricht Antlaşması ile "Münhasıran kendi yetkisi altında bulunmayan alanlarda, yetki ikamesi ilkesi uyarınca topluluk ancak, tasarlanan faaliyetin hedefleri üye devletler tarafından yeterli ve tatmin edici düzeyde gerçekleştirilemeyecekse ve dolayısıyla tasarlanan faaliyetin boyutları ve sonuçları itibariyle topluluk tarafından daha iyi bir düzeyde gerçekleştirilebilecekse müdahalede bulunur. Topluluğun faaliyeti bu antlaşmanın hedeflerine ulaşmak için gerekli olan düzeyi aşmaz." Düzenlemesi ile resmen Avrupa Birliği politikalarına dahil edilmiştir (Follesdal, 1998).

Afetlerin çoğunlukla nerede ve ne zaman olacağı konusundaki belirsizlik karşısında bir afetin oluşunu müteakip o civarda bulunan insan ve mal kayıplarını olabildiğince önlemek ve afetten en az zararla kurtulmak amacıyla nitelikli ve eğitimli personele ihtiyaç bulunmaktadır. Türkiye'de afetlerin meydana

gelmesinden sonra ilk müdahale yapacak personelin bir an önce olay mahalline intikal etmesi ve yerelde sorunun öncelikle çözülmesi elzemdir. Bu ise olay mahalline yakın kamu görevlilerinin istihdamını zorunlu kılmaktadır. Ancak her kurum ya da grup kendisine tanınan yetkilerle bir sorunu çözmeye elverişli değilse bir üst makama gidecektir (Bóka, 2005).

Türkiye'de mücavir alan sınırları dışında kırsalda görevli fiziksel açıdan ve teknik cihazlarla donanımlı yegane kamu görevlisi jandarma personelidir. Her ne kadar Jandarma merkezi yönetim içinde yer almakta ise de yapmış olduğu görevin niteliği ve görev yeri ile birlikte ülkenin her yerinde teşkilatlanmış idari yapısı ile birlikte afetlerde doğrudan afeti önleme ve afetin etkilerini ortadan kaldırmada doğrudan yetkili olmasa da uygulamada jandarma personeli arama kurtarma faaliyetlerinde aranan yegane personel konumundadır.

4.3.3 Afet Yönetimini Düzenleyen Yasal Çerçeve

7269 sayılı kanunun zaman içinde eksik kalan yönlerini tamamlayan bu yasa ile yaşanan afetlerin yaraları kısa sürede sarılmış ve yasanın işlevselliği ile yepyeni bir inşa yoluna gidilmiştir (Geray, 2013).

Böylece tarihte sadece afetlerden etkilenen bölgeleri kapsayan bu kanun ortaya çıkmış ve 23.07.1995 tarih ve 4123 sayılı Yasa ile diğer bölgeler için de benzer bir kanun taslağının hazırlanması gereği düşünülerek "Doğal afetlerden kaynaklanan zararları ve yıkım hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin kanun" da çıkarılmıştır. Acele ile hazırlandığı için 3838 sayılı kanunun bütün maddelerini kapsayan bu kanun 16.11.1995 tarih ve 4133 sayılı kanunla değiştirilmiş ve bazı yeni maddeler de eklenmiştir (Firik, 2005).

Yaşanan afetlerden sonra hasar ve yıkım sonrası normal hayata dönüşün oldukça uzun sürmesi ciddi ekonomik kayıplara da neden olmuştur. Giderilmesi uzun vadeye yayılan bu olumsuzluklar karşısında yine geniş kapsamlı yasal tedbirler alınmıştır. 4452 sayılı kanun ile "doğal afetlerden doğabilecek zararlardan dolayı alınabilecek tedbirlerin ortadan kaldırılması ile ilgili yetki verilmesi hakkında

kanun" Resmî Gazete' de yayımlandıktan sonra kaldırılarak 29.08.1999 tarih ve 23801 sayılı yasanın çıkışına kadar yürürlükte kalmıştır (Taymaz, 2001).

Yetki Yasası'nın 3. (f) maddesi uyarınca ayrıca Bakanlar Kuruluna "doğal afet bölgelerinde afetlerden doğan hukuki uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin süreçlerin hızlandırılması" ile ilgili kanun hükmünde kararnameler çıkarma yetkisi de vermiştir.

21 Mart 2000 tarih ve 2000/9 sayılı Başbakanlık Genelgesi, Ulusal Afet Konseyinin kurulmasını öngörmüştür. Afetlerle ilgili en güncel konularda yapılan bilimsel tartışmalar sonunda varılan mutabakatın sonuçlarının kamuoyuna açıklanması amaçlanmıştır. 8'i yerbilimci, 8'i inşaat mühendisi ve 4'ü diğer alanlardan (mimarlık, şehir planlama, sosyal bilimler, tıp, çevre mühendisliği vb.) 20 uzmandan oluşan ekip bağımsız olarak görev yapmıştır.

27 Aralık 1999 tarihinde yayınlanan 587 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile zorunlu afet sigortasının usul ve esasları afetin neden olduğu tahribat veya hasar nedeniyle oluşan zararları kapsayacak şekilde belirlenmiştir.

İçinde bulunduğumuz toplumun, can ve mal güvenliğini daha iyi kurumak adına, afet tehlikesinin, ne zaman, nerede, nasıl ve oluşa bilecek tehlikeler de baz alınarak, gerekli çalışmaların yapılması ve bu süreçlerin en az hasarla atlatılması önemli bir esastır. Bu durumda atılacak öncelikli adım, bir afet yönetim süreci oluşturmak ve tedbiri elden bırakmadan süreci sistematik bir şekilde yürütmektir (Şenalp, 2000). Aynı zamanda insanları afet durumlarında kendilerini koruyacak bir konuma getirmek çok önemli bir önlemdir. Çünkü bu gibi durumlarda insanlar akıllarıyla hareket etmekte zorlanırlar. Bu durumda, toplumu felaketlerin kötü sonuçlarından koruma çalışmalarının özü "kendi kendine yardımı" öğretmektir. Bir felaket sırasında, panik yapmadan ne yapacağınızı bilmek ve çevreyi sakinleştirmek çok önemlidir, böylece önceden aldığınız eğitimli bilgileri kullanabilirsiniz (Tural, 2002).

4.3.4 Afete İlişkin Diğer Düzenlemeler

Ülkemizde doğal afetlerle ilgili yapılan çalışmalar dikkate alındığında ilk çalışma 4623 sayılı "Yer Sarsıntısından Önce ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında Kanun" ile başlamıştır. Bu kanunun ülkemizde genel olarak afet yönetimine ilişkin ilk kanun olduğu bilinmektedir. Bu yasa ile afet bölgelerinin tespitine yönelik çalışmalar yapılmış, il ve ilçelerde acil durumlara yönelik yardım ve kurtarma programlarının hazırlanmasına yönelik bazı tedbir uygulamaları benimsenmiştir (Erdal, 1999).

1985 Yılında ülkemizdeki afetler için "İmar Kanunu" çıkarılmıştır. Bundan önceki süreçte en önemli gelişme, 1959 tarihli ve 7269 sayılı Kanundaki "Kurumsal Felaketler Nedeniyle Alınacak Tedbirlerle Kamu Hayatına Yardım Kanunu"nun kabul edilmesidir. Bu kanunun en önemli özelliği, bu kanunla birlikte bir "Afet Fonu" oluşturulmasıdır. Ancak bu fondan yeterince gelir elde edilemediğinden ayrı bir kanunla "Sel ve Deprem Fonu" oluşturulmuştur. 30.09.1996 tarih ve 8716 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği" çıkarılmış ve bu düzenleme ile kriz durumlarını yönetmek üzere Başbakanlık bünyesinde "Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi" kurulmuştur. Bu merkezin temel görevi; krizin nedenlerini önlemek, ülkenin ulusal çıkarlarına uygun olarak imha edilmesi veya sonlandırılması için gerekli hazırlıkları ve faaliyetleri yönlendirmek, ek olarak afet sonrasında, 583 15.11.1999 tarih ve 583 no'lu Kararname ile Türkiye tarafından önleyici tedbirlerin alınması ile Acil Durum Yönetimi 18 Mayıs 2000'de kurulmuştur. Birimin adı daha sonra "Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü" olarak değiştirilmiştir (Ekizce, 1998).

Afet politikasının uluslararası örgütler aracılığıyla büyük bir ivme kazanarak karar değişim sürecine girdiği bilinmektedir (Balamir, 2007). Bununla ilgili olarak ülkemizde 2002 yılında "Önleme, zararın azaltılması, hazırlık ve müdahale" konularını kapsayan kapsamlı bir afet kanunu çıkarılmıştır. Afetlerle ilgili sorunların önlenmesine yönelik etkin yasalar, (1999 yılında kabul edilen 587) sayılı kanun ile (2001 tarihli ve 4708) sayılı kanun, 2009 yılında yenilenerek genişletilmiştir (Alevcan, 1999).

4.3.5 Afet Yönetiminde Diğer Kuruluşlar

Afet anındaki yönetimin, olası bir felaketi düşünüp iş yapmamak yerine, meydana gelen bir felakete nasıl anında müdahale edilmesi gerektiği sürecine vakıf olması önem taşır. Bu yönetim, afet şeklinde mümkün olan en fazla sayıda oluşumun ardından ve mağdurları daha sonra doğabilecek ek tehlike ve risklerden kurtarmak için derhal müdahale ederek insan can ve malını korumak, ayrıca tüm hayati ihtiyaçları ve gerekli şeyi temin etmeyi amaçlayan bir yönetim şeklidir. (Alaağaçlı, 2006). Afet anında yönetim süreci iki aşamalı kurtarma (ilk yardım ve afet yönetimi) olarak değerlendirilecektir (Geray, 2013).

İlk yardım ve kurtarma aşaması, krizden sonra başlayan ve felaketin büyüklüğünü dikkate alarak, çoğunlukla 1-2 aylık bir süre içinde meydana gelen felaket sürecini izleyen tüm faaliyetleri kapsamaktadır. Bu aşamanın temel amacı ve çeşitli faaliyetleri şu şekildedir; asıl ve öncelikli amaç, mümkün olan en kısa sürede maksimum insan hayatını kurtarmak, yaralılara tedavi sağlamak ve felakete maruz kalan kişilerin su, yiyecek, giyecek, ısınma, barınma, korunma gibi hayati ihtiyaçların en kısa sürede en uygun yöntemlerle karşılamasıdır. Bir faaliyet olarak ilk ve en önemli iş panik ve kargaşanın önlenmesidir.

Ardından haber alma, düzenli ulaşımın sağlanması, arama kurtarma, ilk yardım tedavi yöntemlerinin deşifre edilmesi, çevre sağlığı ve koruyucu hekimlik, geçici barınma, gerekli tahliyelerin sağlanması, güvenliğin sağlanması, tehlikeli durumların ortadan kaldırılması gelmektedir (Firik, 2005).

Müdahale aşaması olarak da bilinen bu aşamada, felakete maruz kalanların psikolojik durumuna dikkat etmek de çok önemlidir. Öyle ki afet yaş, cinsiyet farkı yaratmadan herkesi etkilediğinden, korku, panik ve stres gibi soyut durumlara neden olabileceğinden, ruhsal bunalımı olan bir birey olarak ikinci bir krizin yaşanmaması için gerekli psikolojik desteğin sağlanması gerekmektedir (Gürer, 2014).

Bir felaket durumunda, politika ve afet uygulamaları, özünde koordinasyon sağlayacak belirli bir plan ve proje oluşturma, görevi devralacak yönetim biriminin

yetki karışıklığından kaçınılarak bu süreçte atılacak temel adımın, belirli bir plan ve proje oluşturularak ilgili birimlere yön vermek ve bilgi düzeyini artırmak olmalıdır. Afet öncesi ve afet yönetimi süreçleri sırasında müdahale gerektiren farklı bir yönetim süreci ortaya çıkabilmekte ve yaşanan bu durum için çözüm ve yeni bir yapılanma, afet sonrası bir yönetim biçimi olarak adlandırılmaktadır (Akar, 2010).

Literatürde benzer tanımlara sahip olan iyileştirmelere; "yerel toplulukların, bireylerin, yönetim altyapısının kendi başlarına normal iş yapabilmeleri ve gelecekte olası felaketlere karşı dirençli olabilmeleri" ve "İyileştirme aşamasının genel bir bakış açısından, altyapıyı, halkın sosyal ve ekonomik yapısını ve felaketin kaotik ortamını normalleştirmek için yapılan çabaların toplamı" şeklinde örneklendirilebilmektedir.

Olası bir felaketten sonra başlayan felaket tanımlandıktan sonra bu aşamanın ana hedefi, "geçici ve kalıcı konut temini, iletişim, ulaşım, su, elektrik, kanalizasyon, eğitim, sosyal aktiviteler" istihdam büyüklüğüne bağlı olarak 1-2 aylık süre içerisinde gerçekleştirilen faaliyetler olarak yerini alır.

Her hâlükârda, afet için önceden hazırlık yapılmış olsun ya da olmasın, afet gerçekleştikten ve ilk yardım çalışmaları tamamlandıktan sonraki süreç, hasar durum tespiti yapılarak her türlü iyileştirmeyi sağlayacak mekanizmanın başlatılmasıdır. Artık afet ortamından çıkıp normal yaşam koşullarına geçerek temel hizmet ortamını sağlamak da kriz yönetiminde asli görevler arasındadır. Ancak bu süreçteki önemli sorunlardan biri, özellikle yüksek oranda yaşanan başka bir afet türü ise, ivedilikle sorunların giderilmesi ve iyileştirmenin sağlanmasıdır.

Afet yönetim sürecinin son aşaması, yeniden yapılanma aşamasında felaket sonrası kötüleşen sosyo psikolojinin yükseltilmesi için, felaketten önce sahip olunan seviyeden daha yüksek bir seviye için tüm çalışmaların yürürlüğe girmesi ve en az ön psiko-sosyal yaşam ve doğal afet kurbanzedeliğinin en az hasarla atlatılması için elzemdir (Akar, 2010). Yeniden yapılanma aşaması aslında, iyileştirme

aşamasının bir kısmını kendi içinde içerir. Bu aşamada, aşağıdaki eylemler gerçekleştirilir;

Felaketin meydana geldiği yerleşim yerinde sisteminin güçlendirilmesi, afet programları hazırlayarak uluslararası afet yardımlarından optimum faydanın sağlanması, gelecekteki afet deneyimi hakkında bilgi oluşturmak için bilimsel çalışmaları desteklemek, kalkınma stratejisi ve programların oluşturulmasıdır. Bu daha sonra oluşabilecek afetlerin etkilerini azaltmak için yapılacak planlamalar için de kaynak oluşturmaktadır.

Yeniden yapılanma aşaması olarak adlandırılan bu son süreçte dikkat edilmesi gereken iki önemli husus vardır. İlki, her zaman afetlerle karşılaşma olasılığı olacağından planlama aşamasının uzun vadeli planlar olması, bu bağlamda da afetlerin potansiyel tehlike ve etkilerinin önlenmesi veya azaltılması ve afetlerden sonra yeniden yerleşim ve yeniden yapılanma faaliyetlerinin kolaylaştırılması planlama sürecine dâhil edilmelidir. Örneğin bir deprem sonrası yapılanma şekli için, yapının hafif, basit ve simetrik olması, yapıdaki yükseklik boyunca simetri ve düzenliliğe dikkat edilmesi ve inşaat yüksekliği boyunca kısa kolonların ve yumuşak zeminlerin oluşmasına izin verilmemesi gibi ayrıntılara dikkat etmek gerekmektedir (Firik, 2005).

Afet yönetimi süreçlerinde, gerçekleştirilen müdahale türleri dışında bir afet yönetimi disiplini oluşturmak için gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu çalışmalarda atılacak adımlarla öncelikle afet planlamasının yapılması, aynı zamanda felakete hazırlık için oluşturulacak stratejilerin felaketin en az hasarla atlatılmasında büyük önem taşıdığı yadsınamaz bir gerçektir. Bireysel önlemlerin belirlenmesinde acil yardım malzemeleri ve haberleşme cihazlarının bakımı önem taşırken personel için kuvvetli ve etkili eğitim programları, egzersizler, tehlike algılama ve uyarı sistemleri, barınaklar ve çıkış yolları için yapılan eğitimler hem vatandaş hem de kurumsal personel açısından hayatı önem taşımaktadır.

4.3.6 Mahalli İdarelerde Afet Yönetimi

Ülkemizde yerel etkili afetler ve benzeri krizlerde ilk yetkili kurumlar ilçe ve il idareleri yani devlet daireleridir ve belediyeler ağırlıklı olarak destek birimi olarak faaliyet göstermektedir. Görevlendirilmiş il idareleri ayrıca kriz yönetim planlarının hazırlanması, diğer il planları ile koordinasyonun sağlanması, afet ve acil durum eğitimlerinin düzenlenmesi, gerekli teçhizatın sağlanması gibi görevleri de üstlenmektedir. Bu görevlere ek olarak, Belediye Kanunu'na göre, tüm kasaba ve belediyelerin afet planlarını oluşturması ve bu planların özellikleri dikkate alınarak acil durum planları yapılmak üzere görevlendirilen il ölçeğinde diğer kriz yönetimleri ile koordine edilmektedir. Bu noktada belediyelerin çalışmaları, il ve ilçedeki valilik birimlerine bağlı olarak hazırlanan kriz yönetim planları çerçevesinde kendilerine verilen görevler kapsamında yürütülmelidir (Firik, 2005).

Yerel yönetimlerin ve özellikle belediyeler, afetler ve büyük kazalar gibi büyük yerel etkileri olan krizlerin yönetiminde önemli bir rolü olsa da belediyelerin dikkate alması gereken bazı durumlar da bulunmaktadır (Gürer, 2014).

Kamu yönetiminin her bir bölümü kamu yararını gerçekleştirmekle yükümlüdür. Yerel yönetimler de esas olarak "yerel sivil ortak ihtiyaçların" karşılanmasından sorumludur. Bu bağlamda örneğin sel riski yüksek bölgelerde imar düzenini rutin bir şekilde denetleyerek vatandaşların maddi ve manevi değerlerinin korunması belediyelerin en önemli görevleri arasındadır.

2000 yılında kurulan ISDR'nin (Uluslararası Afet Azaltma Stratejisi) Şubat 2009 tarihli "İklim Değişikliği Ortamında Risk ve Yoksulluk" raporu, kentleşme, ekosistemlerin hızlı ve kontrolsüz büyümesi ve buna bağlı olarak hızlı bozulma, asfaltlama gibi durumlara dikkat çekmektedir. Bu raporda bahsedilen hızlı ve kötü yönetilen kentleşme olgusunun Türkiye'deki doğal afetlerin sıklığını ve kapsamını arttırdığı görülmektedir. Bu bağlamda belediyelerin de önemli görevleri bulunmaktadır. Özellikle afetlerin önlenmesi ve zararların azaltılması için kentin çevresel ve ekolojik risk faktörlerinin göz önünde bulundurulması, yerleşim planlarının hazırlanmasında yapı denetimi ve vatandaşların mal ve can

güvenliğinin ön planda tutulması bu görevlerin en önemlileri arasındadır. Yani afetlerin önlenmesinde belediyeler risk faktörlerini de dikkate alarak yerleşim ağlarını hayata geçirmeli, yeterli açık alan oluşturulurken aşırı yoğunluklu ve tehlikeli yakınlıklardan uzak durularak bir plan yapılmalıdır.

Kriz anında ve hemen sonrasında belediyelerin görevlerine bakıldığında en önemli görevlerinden birinin hasarı tespit etmek, tehlike arz eden hasarlı tesis ve binaları kontrol etmek ve arama kurtarma faaliyetlerine katkı sağlamak olduğu görülmektedir. Ayrıca afetlerden sonra mağdurların barınma, ısınma, temiz su, yiyecek ve giyecek gibi ihtiyaçlarının karşılanması ve salgın hastalıklara karşı önlem alınması da oldukça önemlidir. Bu doğrultuda özellikle sel ve deprem gibi büyük çaplı ve mağduriyetin yoğun olduğu durumlarda belediyeler de yardım yönetimi görevini üstlenmeli, bu nedenle hem merkezi yönetimle hem de sivil toplum kuruluşlarıyla etkin bir iş birliği ortamı oluşturmalıdırlar. Bu iş birliği kapsamında belediye, insani yardımların vatandaşlara en hızlı ve etkin şekilde ulaşması için gerekli çalışmaları koordine etme ve yürütme görevini üstlenmelidir. İtfaiyelerin belediyelere bağlı olduğu göz önüne alındığında, yangın kaynaklı krizler dışındaki krizlere bu teşkilatı eğitmek ve hazırlamak belediyelerin görevlerinden biri olduğu söylenebilmektedir.

Bu noktada itfaiyenin durumundan özellikle bahsetmek faydalı olacaktır. Ülkemizde geleneksel olarak belediye sorumluluğunda örgütlenen itfaiye, birçok kriz durumunda tehlikeyi önleme görevini yerine getirdiği için kriz yönetiminde önemli bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle itfaiye ekiplerinin kimyasal, biyolojik ve nükleer gibi durumlardan arındırma, arama kurtarma gibi birçok alanda eğitilmeleri ve yeterli donanıma sahip olmaları gerekmektedir. Ancak ülkemizdeki belediyelerin gelirleri birbirinden çok farklı olabileceğinden, bu görevin yerine getirilmesinde birçok belediyenin mali sıkıntı yaşaması kaçınılmazdır. İtfaiye ekiplerinin bu özel durumu göz önünde bulundurulduğunda gerekli düzenlemelerin yapılmasında fayda bulunmaktadır (Gürer, 2014).

Ülkemizde yaşanan birçok afetten sonra belediyelerin afetler karşısında yapabileceklerinin ne kadar önemli olduğu anlaşılmış ve bu kapsamda birçok

belediye kendi içerisinde merkezler kurmuştur. Örneğin, İstanbul Belediyesi Afet Koordinasyon Merkezi (AKOM) ve Ankara Belediyesi Afet Koordinasyon birimi bu tür doğal afetler, aşırı meteorolojik durumlar ve terör olaylarında bu iki kuruluş eğitimli personeli sayesinde kriz yönetiminde önemli roller üstlenmektedir. 24 saat esasına göre çalışan AKOM, farklı yaş gruplarına yönelik afet ve acil durum eğitim faaliyetlerini de yürütmektedir. Ankara Büyükşehir Belediyesi Fen İşleri Başkanlığı görevini yürüten Afet Koordinasyon Kurulu, Ankara Büyükşehir Belediyesi birimleri, ilk kademe ve ilçe meclisi ve çalışma prensipleri ile bağlı bulunduğu ilgili kurumlar arasında koordinasyonu sağlamak ve aynı zamanda merkezi ile koordineli olarak valilik acil durum yönetimi ve ilçe sivil savunma birimleri ile yürütülecek planın işleyişini kontrol maksadı ile kurulmuştur. Belirtilen bu planlama çalışmalarına ek olarak birim, özellikle kriz zamanlarında güçlendirme çalışmaları, denetimi ve ulaşım hizmetlerini de dikkate alarak gerekli yerleşim araştırmaları, jeoloji, mikro-harita ve raporları gibi bilimsel çalışmaların da dâhil olduğu ilgili birimler ile tüm bu planların koordineli olarak hazırlanması görevlerini üstlenmiştir. Afet Bilgi Sistemi ile Erken uyarı ve acil müdahale sistemlerinin işletilmesiyle afetlerde iletişim ve iletişimi destekleyen kurul, afet sonrası barınma gibi insani yardımların ulaştırılmasından da sorumludur (Ergün, 1996).

4.3.7 Afetlere İlişkin Diğer Düzenlemeler

Afet nedeniyle kamusal yaşamda alınacak sübvansiyon ve tedbirler 7269 sayılı ve 88/12777 kararname ile Afet Acil Yardım Örgütü ve Planlama Yönetmeliği ilkeleri üzerine yerel düzeyde kriz önleme merkezleri, il/ilçe kurtarma komiteleri, İçişleri Bakanlığı Kriz Yönetim Merkezi ve Afetler Merkez Koordinasyon Komite Merkezi gibi kriz merkezlerinin kurulmasını öngörmektedir. Ancak çok az farklılık olmasına rağmen, her iki metnin öngördüğü kuruluşları merkezi ve yerel düzeyde oluşturacak yetkililer aynıdır (Geray, 2013).

Toplumu tehdit eden afetlerde yapılacak ilk şey afet bölgesine en hızlı ve etkin şekilde ulaşmak ve afetzedelerin yanında olmaktır. Öte yandan toplumun ihtiyaç duyacağı hizmetleri tam olarak yerine getirmek, felaketten önce oluşturulacak

sürekli ve deneyimli kadronun üstleneceği görevdir. Süresi ne olursa olsun, geçici görevliler ve tecrübesi olmayan kişilerden oluşan komiteler/komisyonlar aracılığıyla hizmet vermek ve bu hizmette aktif olmak mümkün değildir. Dahası, felaketten önce ve sonra yapılması gereken birçok iş ve operasyon bulunmaktadır. Bu nedenle bugüne kadar yapılan uygulamalar, afet gibi hayati öneme sahip bir olayın ancak kamu kurum ve kuruluşları adına komite veya komisyon adı verilen geçici kurullar vasıtasıyla kamu kurum ve kuruluşlarının elindeki tesislerin faaliyete geçirilmesiyle ele alınamayacağını göstermiştir (Taymaz, 2001).

Afet yönetiminin farklı yasal metinlerde düzenlenmesi ile ilgili önemli bir sorun, bu farklı düzenlemelerin afetlerde yer alacak kurum ve kuruluşların yetki, görev ve sorumluluklarında belirsizliklere yol açmasıdır. Örneğin 7126 sayılı Sivil Savunma Kanunu'nun 1. maddesi değiştirilmiştir. Kanunun 2.3.5. ve 6. maddelerinde, afetlere karşı her türlü silahsız koruyucu kurtarma tedbirleri ve faaliyetleri sivil savunma tanımı ve kapsamı dâhilinde değerlendirilmektedir. 7269 sayılı Kanun ile kamu hayatına bağlı afetlerle bağlantılı olarak alınacak yardımlar hakkında her türlü koruyucu ve kurtarma tedbirlerini ayrı bir konu olarak düzenleyen 4 sivil savunma örgütünün afetlerdeki rolü düzenlenmiştir. Bu madde, kuruluşun görev ve sorumluluğunu “gerçekleştirilen kurtarma ve yardım çalışmalarına katılma" ile sınırlandırmaktadır (Firik, 2005).

Mevcut uygulamalar ve karşılaşılan güçlükler, felaketten önce devletin güç ve kaynaklarını planlamak ve felaketten sonra kullanmak için tek otoriteye ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Toplumun ihtiyacı olan ve benzer hizmetleri farklı yasal düzenlemeler için “düşman saldırısı”, “afetler” ve “büyük yangınlar” İçişleri Bakanlığı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. Bayındırlık ve İskân, Afet İşleri Genel Müdürlüğü Afet Bakanlığına bağlı itfaiye için de hemen hemen aynı etkilere, aynı zarar ve kayıplara karşı aynı yöntem ve araçlarla yürütülecek, tüm bu durumlarda acil kurtarma ve yardım çalışmalarının aynı mevzuat ve organizasyon kapsamında organize edilmesi ve bütünleştirilmesi daha faydalı ve verimli olacaktır (Gürer, 2014).

Ulaştırma Bakanlığının felaketle ilgili birçok görevi bulunmaktadır. Bunlardan bazıları afetler veya yardım taleplerinin geçtiği haber iletişim araçlarının tesis ve teslimatının yapılması, afet bölgesinin her tarafından mümkün olan en kısa sürede afet ülkeleri ile acil iletişim kurulması, bozuk iletişim araçları, ağlar için gerekli önlemleri almak ve hizmete sunmaktır. Afet anında haberleşme ve telekomünikasyon alanlarında gerekli tesis ve ağlar için öncelik verilir ve afet bölgesinde kurulan geçici konutlara her türlü malzeme ile yardım sağlanması ilk yardım ekipleri tarafından gönderilen ve yurt dışından gelen yerli koordinasyon merkezinin üstlendiği görev ile makine, alet, yiyecek, giyecek ve barınma gibi her türlü mal ve malzemenin ulaşımın sağlanmasında etkin rol üstlenmektir. Afet bölgesine organ nakli için gelen ekipler için gerekli tedbirleri alır, ihtiyaç duyulan takviyeleri sağlar. Afet bölgesinde hasar görmüş olan demiryolları, havayolları ve limanlar veya gerekli gördüğü sorunlar için hızla çözüm arayarak gerektiğinde yenisini yapar. Bakanlığın sorumluluğu altında gerekli takip ve direktiflerle bu geniş kapsamdaki görevlerin yerine getirilmesinin tam olarak sağlanmasına yönelik çalışmalar afet planlarının hızlı hazırlanmasına da olanak sağlar.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü de kuruluş kanununa göre taşkın kontrolü ile ilgili olarak ‘Taşkın Suları ve Taşkın Koruma Tesislerinin oluşturulması, işletme, bakım ve onarım dâhil olmak üzere bu tesislerin işletilmesinin sağlanması ile görevlendirilmiştir. 1954 yılında kanunun yürürlüğe girmesinden sonra kurum sürekli olarak taşkın araştırmaları yapmakta ve günümüze kadar devam eden süreçte sonuçlar ‘Taşkın Yıllığı' adı altında yayınlanmaktadır.

Bu salnamelerde selin tarihçesi, oluş nedeni, meteoroloji ve zararları, alınması gereken önlemler ve öneriler yer almaktadır. Türkiye'nin nehir havzalarında meydana gelen taşkınların nedenleri ve sonuçları bu salnamelerde yer alan istatistiki bilgiler çerçevesinde yorumlanabilmektedir.

Taşkınlar bir sel felaketinden farklı olarak daha sınırlı alanlarda etkilidir. Ancak daha sık tekrarlanan bir olay gibi görünmektedir ve bu nedenle hasarın kapsamı önemli bir düzeydedir. Daha önce alınan koruyucu önlemlerin, ekonomik nedenlerle sel riskini kısmen tamamen ortadan kaldırdığı ve kısmen de önceden

kararlaştırılan bir boyuta indirdiği düşünülmektedir. Bununla birlikte düzensiz kırsal yerleşimlerde veya akarsu meralarına yakın kentsel alanlarda zaman zaman can ve mal kaybına neden olan sel olaylarını doğal bir olgu olan sellerden ayırmak gerekmektedir (Firik, 2005).

Taşkın felaketi gibi fenomenlerin büyük ölçüde, bazı insan faaliyetlerinin ayrım gözetmeksizin, hidrolik ve hidrolojik bilinçten yoksun, eğitim eksikliği ve yetersizliğinden kaynaklı olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Türkiye Kızılay Derneği tarafından 7269 sayılı Kanuna dayanılarak çıkarılan "Afetlerde Acil Yardım Organizasyonu ve Planlama Esasları Hakkında Yönetmenliğin 69. maddesi hükmüne göre. Afet sonrası, afet hizmetinin gereklerine uygun olarak, özellikle sağlık, çadır örtüsü ve gıda temini açısından afet mağdurlarının yardımına koşulması, yurt içinden ve yurt dışından gelen yardım malzemelerinin teslimi, depolanması ve tahsis edilecek yerlere dağıtılması. Afet bölgesinin acil yardım ihtiyaçları konusunda uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Dernekleri (BİRLİK) ile iletişime geçmek ve yurt dışından yapılacak yardımlar konusunda Dışişleri Bakanlığı ile iş birliği yapmak, felaketten önce olası bir felakete hazırlıklı olmak için gerekli araç ve gereçlerin temin edilmesi ve depolanması gibi faaliyetlerde bulunmaktır.

23 Eylül 1999 tarihinde yayımlanan 576 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Başbakanlık, Kızılay'ın mevcut veya yerleşik tüm Kızılay kademelerinde sağladığı hizmetlerin iki yıldan fazla olmamak üzere iyileştirilmesi için kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan personel istihdamına ve bu personel için alınacak diğer tedbirleri almaya yetkili kılınmıştır (Emrealp, 1993).

5. DOĞAL AFETLERDE VE KRİZ DURUMUNDA JANDARMANIN KONUMU VE ÖNEMİ

İnsan faaliyetlerinden ya da doğal olarak meydana gelen bütün afetler, ekonomik zararlara ve manevi kayıplara neden olan, insanların yaşamsal faaliyetlerini sekteye uğratan, toplumun mücadele etmekte zorluk çektiği olaylardır. Entegre (bütüncül) afet yönetimi, modern anlamdaki afet yönetimi; riskleri öngörme ve azaltma, afetlere karşı hazırlık, etkin müdahale ve kurtarma aşamalarından meydana gelir. 2803 sayılı "Jandarma Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun" da yer verilen Jandarma'nın görevlerinden birisi de zor koşullar altındaki insanlara yardım ulaştırmak ve entegre afet yönetimi çalışmalarının her aşamasında hazır bulunmaktır. Jandarma, özel birimleriyle birlikte acil durum ve afet yönetimi konularında sorumlu AFAD ile koordinasyon içerisindedir. Jandarmanın sivillerin korunmasındaki görevleri; güvenliğin sağlanması, arama-kurtarma, tahliye ve yeniden yerleşim faaliyetlerinin yürütülmesi şeklinde üç gruba ayrılmaktadır. Afet bölgesinde asayiş kolluk kuvvetleri tarafından sağlanmaktadır. Jandarma arama kurtarma faaliyetleri, Jandarma Arama Kurtarma (JAK) Tabur Komutanlığı, Jandarma Arama Kurtarma (JAK) ekipleri, Sualtı Arama Ekipleri (SAK) ve Özel Asayiş Komutanlığı bünyesinde görev yapan komando birlikleri tarafından yürütülmekte olup, jandarma komandolarına hizmet vermektedir. Gerektiğinde kamu güvenlik birimleri tarafından Türkiye'nin Acil Müdahale Planı (TAMP) kapsamında ana çözüm ortağı olarak Tahliye, Arabuluculuk ve Planlama Hizmet Grubunda hizmet vererek tahliye ile yeniden yerleşim görevlerini yerine getirirler. Afet yönetiminde her geçen gün gelişen Jandarma, afet durumunda başarılı operasyonları ile afet yönetiminde en son seviyeye ulaşmıştır.

Mevzuatta Genelkurmay Başkanının afetlerle ilgili görevleri şu şekilde sıralanmıştır: Türk Silahlı Kuvvetlerinin afetlerle ilgili kanun, tüzük ve yönetmeliklerde yerine getirmesi gereken görevleri sağlamak ve esasları belirlemek. Türk Silahlı Kuvvetlerine sağlanacak acil afet yardımı ile ilgili olarak yerel makamlarla askeri acil afet yardım planlarını koordine etmek ve sürecin gerektirdiği gerekli talimatları sağlamak ve denetlemektir.

Silahlı kuvvetlerin afet yönetimine katılımının en önemli örneklerinden biri Kanada'dır. Ulusal Savunma Bakanlığı'na bağlı federal ajans Kanada Acil Duruma Hazırlık (EPC), Kanada'nın herhangi bir olası doğal afete hazırlıklı olmasını sağlamakla görevlendirilmiştir. Federal düzeyde bu organizasyondan sorumlu bakan Savunma Bakanıdır. EPC, Savunma Bakanlığı bünyesinde çalışır ve federal ve eyalet hükümetleri ile çeşitli bakanlıklar arasında koordinasyon sağlamaktadır.

Afetlerle ilgili olarak Dışişleri Bakanlığının başlıca görevleri arasında; yurtdışından yardım istemeye karar verirken ihtiyaç duyulan yardım malzemesinin cins ve miktarını uluslararası ilgili kuruluşlar aracılığıyla veya doğrudan bildirmek, yardım malzemelerinin çeşitli yardım kuruluşları, yurtdışı ve özel kişiler tarafından Türkiye'ye süratle ulaştırılabilmesi için gerekli koordinasyonun sağlanması, afetlerle ilgili uluslararası iletişim, afetlerle ilgili dış ilişkiler konusunda hükümete tavsiyelerde bulunmak, yabancı devletlerden ve uluslararası kuruluşlardan istenecek yardımları belirlemek, gelen yardımları koordine etmek ve izlemek görevleri arasında bulunmaktadır (Gürer, 2014).

Sağlık Bakanlığı'nın ise afetlerle ilgili temel sorumlulukları; ilk yardım ve tedavi hizmetlerinin hızlı, etkin ve gerektiği şekilde yürütülmesini sağlamak, çevre ve halk sağlığı ile ilgili her türlü koruyucu sağlık hizmetlerini yürütmek ve gerekli tedbirleri almaktır.

5.1 Uluslararası Örgütler ve Afetlere Müdahale

Dünyada her yıl en az bir felaket meydana gelmekte ve bu da en az 100 kişinin ölümüyle sonuçlanmaktadır. Bu felaketler genellikle felaketten etkilenen ülkenin afet müdahale kapasitesini tüketmektedir. Afetlere uluslararası yardım sağlanmasını koordine eden kuruluşlardan biri Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi'dir. OCHA'nın uluslararası afet yardımını koordine etme görevi 1971 tarihli Birleşmiş Milletler Genel Temsilcilik Kararına dayanmaktadır (Gürer, 2014).

Felaketin ardından, felaketten etkilenen ülkenin uluslararası destek talebi üzerine OCHA, ulusal ve uluslararası müdahalelerin yanı sıra en son durum ve öncelikli

ihtiyaçlar hakkında bilgi almak için felaketten etkilenen ülkenin daimî koordinatörüyle temasa geçer. Gerekirse, OCHA hükümeti veya etkilenen ülkenin daimî koordinatörü, Birleşmiş Milletler Afet Değerlendirme ve Koordinasyon Ekibi (UNDAC) tarafından yardım alınabilir. OCHA, durum raporları ile mevcut durum, öncelikli ihtiyaçlar ve sürekli iyileştirme çalışmaları hakkında uluslararası platforma sürekli bilgi verir. Bu bilgi, zamanında uygun müdahale ve destek sağlamak için önem arz etmektedir.

5.1.1 Nato-Avrupa – Atlantik Yardım Gücü

NATO'nun (Kuzey Atlantik Arıtma Örgütü) acil durum yönetimi politikasının kökleri, Benelüks ülkelerinin Kuzey Denizi'nden gelen büyük sellerle sarsıldığı zamanlara dayanmaktadır. Bu felaketlerden sonra NATO içinde askeri savunma yeteneklerini kullanarak barış zamanı felaketi durumunda uluslararası yardımın nasıl organize edileceği konusunda tartışmalar başlamıştır.

Bu tartışmalardaki ana fikir, savaş zamanlarında üye devletlerin halklarını korumak için tasarlanmış birçok sivil savunma gücünün barışçıl amaçlarla kullanılabileceğiydi. Görüşmeler sonucunda gerekli düzenlemeler yapılmış ve bu düzenlemeler NATO politikasına dönüştürülmüştür. Üye devletlerarasında yardım sağlamak üzere tasarlanan NATO'nun çoğu politikaları, Birleşmiş Milletler ve Kızılhaç gibi uluslararası örgütlerin talebi üzerine hareket etme ve ilgili uluslararası felaketi dikkate almadaki rolü nedeniyle birçok değişikliğe uğramıştır.

Bu politikalarda, ortak üyelerin NATO ülkeleriyle aynı şekilde yardım talep etme ve teklif etme fırsatına sahip olmalarına karar verilerek önemli değişiklikler yapılmıştır. NATO bünyesinde oluşturulan bu yardım gücünün adı Avrupa-Atlantik Acil Yardım Gücü olarak belirlenmiştir (Ergün, 1996).

5.1.2 BM ve NATO'nun Afetlerdeki Rollerine İlişkin Örneklem

Amerika Birleşik Devletleri ve Pakistan'daki son felaketler, yardıma ilk gelenlerin çaresiz kaldığı durumlarda bazı askeri unsurların ve yeteneklerin ne kadar yararlı olabileceğini göstermiştir. Stratejik hava ikmali, yardım malzemeleri teslim

edilirken felaketlerde son derece önemlidir. Zira her zaman yeterli ticari uçak mevcut değildir. Ayrıca bir afet yardım operasyonunun ilk aşamalarında helikopterler yollara ihtiyaç duymazken, felaketten sonraki hafta ve aylarda deniz arzının en fazla yardım edilebildiği, iş imkânlarının etkin bir şekilde yaşandığı ve sürecin devamlılığının da önemli olduğu görülmüştür. Hızlı bir şekilde konuşlandırılabilen askeri hastaneler ve sağlık personeli, ilk yardım için acele edenlerin yükünü hafifletmektedir. Buna ek olarak, askeri hizmet personeli, su arıtma birimleri ve arama kurtarma ekipleri, kriz durumunda müdahale yeteneklerini artırma ve hayat kurtarma becerilerine sahiptir (Erdal, 1999).

NATO, BM'nin ve özellikle BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisinin (BM-OCHA) ve felaketten etkilenen ülke yetkililerinin, herhangi bir afet yardım operasyonuna ilişkin çalışmalara ortak başkanlık edeceğinin farkındadır. Nitekim İttifak'ın 26 Müttefik ülke dışındaki 20 Ortak ülkeyi kapsayan ana kriz müdahale mekanizması olan NATO Avrupa-Atlantik Afet Müdahale Koordinatörlüğü Merkezi (EADRCC) ayrıca, gerektiğinde NATO'ya danışmanlık yapan Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi'nin (UN-OCHA) irtibat görevlisini de içermektedir. Pakistan Yardım Operasyonu sırasında NATO, Pakistan hükümet yetkilileri ve Pakistan'ın BM yetkililerinin eş başkanlığında İslamabad'da gerçekleştirilen tüm koordinasyon toplantılarının yanı sıra sağlık ve barınma kümeleri gibi BM liderliğindeki kümelenme toplantılarına katılmıştır.

Afet yardım operasyonlarında askeri yeteneklerin yararlı olacağı kabul edilirse, tartışılacak ikinci konu NATO'nun katma değeri meselesidir.

NATO'nun salt askeri yardım yoluyla felaketlere müdahale edecek olması değil, aynı zamanda türlü mecralardan da olaya müdahale edebileceği bilinmektedir. Tüm bu müdahaleler sırasında felaketlerle ilgili kararların hızlı bir şekilde alınması gerekmektedir. Çünkü ittifakın çok taraflı yaklaşımı teorik olarak müttefiklerin bireysel kararlar almasından daha yavaş olabilmektedir.

Hiçbir afet yardımı harekâtı diğerlerine benzemediğinden ve her zaman yeni ve pragmatik çözümlere ihtiyaç duyulduğundan, NATO'nun bu işe otomatik olarak

dahil olması mı yoksa bireysel müttefiklerin mi başı çekmesi gerektiğini kesin olarak söylemek mümkün değildir. Ancak, birkaç faktör göz önünde bulundurulmalıdır.

Birincisi, çok az sayıda müttefik (ABD gibi) uzak bölgelerdeki afet bölgelerine hızlı bir şekilde büyük miktarda yardım malzemesi teslim etme ve bu çalışmayı uzun süre sürdürme yeteneğine sahiptir. İkincisi, NATO'nun en önemli katkısı, EADRCC ve ittifakın askeri yapıları tarafından sağlanan hizmetlerin taşınması, temaslarının sağlanması ve kolaylaştırılmasıdır. Bunlar, küçük müttefik ülkelerin kendi başlarına yapamayacakları bir askeri hastane veya su arıtma ünitesi sağlama gibi yardımlarını sağlamalarını mümkün kılmaktadır. Ayrıca NATO operasyonlarının özelliği olan bu koordinasyon rolü, birçok örgüt yerine tek bir aktörle temas imkânı sağlayarak hem etkilenen ülke yetkilileri hem de Birleşmiş Milletler için son derece yararlı olmuştur.

29 Ağustos 2005'te Amerika Birleşik Devletleri'nde Alabama, Florida, Louisiana ve Mississippi'de meydana gelen Katrina Kasırgası'nın yol açtığı hasarın büyüklüğü kadar kısa sürede NATO'nun Avrupa-Atlantik Afet Yardım Koordinasyon Merkezi (EADRCC), Katrina Kasırgası'nın yol açtığı hasarın büyüklüğü kadar kısa sürede ABD'ye yardım teklifinde bulunmuştur. Hasar ortaya çıktıktan bir gün sonra Amerika Birleşik Devletleri'nden resmi bir yardım talebi alınmış ve bir saat on beş dakika içinde Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi'nin 46 üye devletinin başkentlerine yayınlanmıştır. Washington'un talebi üzerine, Federal Acil Durum Yönetim Ajansı ve Yabancı Afet Yardım Ajansı ile çalışmak üzere 4 Eylül'de Washington'a bir EADRCC irtibat görevlisi de görevlendirilmiştir.

İlk iki yardım teklifi 4 Eylül'de gelmiş ve toplam 39 Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (EAPC) üye ülkeleri tarafından EADRCC aracılığıyla felaket bölgelerine yardım sağlanmıştır. 8 Eylül'de Kuzey Atlantik Konseyi, NATO Havadan Erken Uyarı filosu eğitim ve kargo uçağı ile NATO müdahale gücü hava ve deniz ikmal kabiliyetinden oluşan nakliye operasyonuna Avrupa'dan ABD'ye acil durum malzemeleri taşıma yetkisi verilmiştir. EADRCC, yardım taleplerini ve yardım tekliflerini eşleştirerek bir tür merkezi takas görevi görmüştür. Bağışların

taşınması EADRCC ve Müttefik Hareket ve Koordinasyon Merkezi tarafından ortaklaşa koordine edilmiş ek olarak, sivil ulaştırma ihtiyaçlarını koordine etmek için 9 Eylül'de EADRCC'YE iki sivil havacılık uzmanı da görevlendirilmiştir.

Yardım malzemeleri Almanya'daki Ramstein Hava Üssünde toplanmıştır. Bağışlar, Lizbon'daki Ortak Komutanlık komutasındaki NATO Müdahale Gücü (NMG) tarafından tahsis edilen kara veya taktik hava ikmaliyle üsse teslim edilmiştir. Ramstein'da Avrupa'dan gelen bağışların toplanması 19 Eylül 2005'te tamamlanmış NMG tarafından tahsis edilen Fransız, Alman, Yunan ve İtalyan C-130 ve C-160 taktik nakliye uçakları toplam 90 uçuş saatine denk gelecek hizmet tesis etmiştir.

NATO'nun yardımı ile 2 Ekim'de Avrupa'dan Amerika'ya taşınan kargo uçuşlarında gıda, ilk yardım malzemeleri, tıbbi malzeme, jeneratör ve su pompaları dâhil 189 ton yardım NATO hava köprüsü üzerinden afet bölgesine gönderilmiştir.

8 Ekim 2005 yılında Güney Asya'da yaşanan, 73.000 kişinin hayatını kaybetmesine, 70.000 kişinin de yaralanmasına ve 4 milyon insanın yerlerinden edilmesine yol açan depremin ardından Pakistan, kalmasına neden olan depremden iki gün sonra Pakistan, NATO'dan yardım istemiştir. Yardım isteği Kuzey Atlantik Konseyi tarafından kabul edilerek ve ittifakın yardım planı onaylanmıştır. Avrupa-Atlantik Afet Müdahale Koordinatör Merkezi (EADRCC), Pakistan makamları ve Ulusal yardım koordinasyon organları ve Eadrcc'nin kendi üyeleriyle, Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi'nde (EAPC) bu konuda yardımcı olmak için üye göndermek isteyenlere yardımları için temaslarda bulundu, NATO ile birlikte çalıştı askeri yetkililer.

13 Ekim 2005'te EADRCC, Türkiye'den Pakistan'a 10.000 çadır, 140.000 battaniye ve 2.000 sobanın havadan ikmali için BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nden (BMMYK) ilk talebi almıştır. İlk NATO yardım uçuşu 14 Ekim'de Pakistan'a inmiştir. Pakistan makamlarının talebi üzerine başta çadır ve battaniyelerin taşınmasına öncelik verilmiş, yardım malzemelerinin büyük bir kısmı BMMYK

tarafından sağlanmıştır. Sonunda 160 uçuş gerçekleştirilmiş ve afet bölgesine 3500 ton yardım malzemesi ulaştırılmıştır.

46 EAPC üyesinden kırk ikisi Pakistan'a yardımda bulunmuştur. NATO hava köprüsünden, 19 AAPC üyesi ve AAPC üyesi olmayan 2 ülke - Malta ve Bosna Hersek - BMMYK'NIN yanı sıra, Dünya Gıda Programı ve Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi de faydalanmıştır.

EADRCC'YE gönderilen askerlik görevlileri, merkezin çalışma yapısı içinde çalışmalarını sürdürürken, üst düzey Sivil Acil Durum Planlama Komitesi Ulaştırma Planlama Heyetinin sivil uzmanları, gerektiğinde Avrupa Müttefik Yüksek Komutanlığı ve NATO Bakım ve İkmal Dairesi olan EADRCC'ye dış yardımda bulunmuştur. Operasyon sonunda Pakistan'a NATO hava köprüsü üzerinden sağlanan tüm yardımlar yerine ulaştırılmıştır.

Operasyonun ikinci aşamasında her biri ihtiyaç duyduğu destekle konuşlandırılan karargâh komuta kontrol yapısı, mühendislik birimleri, helikopterler ve askeri sahra hastaneleri gibi Birleşmiş Milletler ve Pakistan hükümeti ile NATO Mukabele Gücü ve BM'nin bazı unsurlarının da dâhil edilmesi neticesinde kümelenme sistemi ile günden güne birlikte çalışmıştır. NATO'nun yardım operasyonuna katkısı hava köprüsünü sağlamak, operasyon alanı içindeki ikmal faaliyetlerini desteklemek, önemli yolların altyapısını onarmak, geçici barınma ve tıbbi destek sağlamak olmuştur. Bu yardım faaliyetlerinin amacı depremzedelerin öncelikli olarak kışı geçirebilmelerini sağlamaktır. 2005 yılının aralık ayının başında, unsurların çoğu yerlerini bulmuş ve Pakistan makamlarının NATO kara kurtarma çalışmaları için belirlediği Bagh Bölgesindeki yardım çabalarına katkıda bulunulmaya başlanmıştır.

NATO helikopterleri 1700 ton yardım malzemesini doğrudan ihtiyaç noktalarına ulaştırdı. deprem bölgesinden 7 bin 500 hasta, yaralı ve evsiz helikopterle taşındı. NATO helikopter yakıt ikmali tesisi, uluslararası helikopter kuvvetlerinden daha fazla yakıt ikmali sağladı. NATO sahra hastanesi 5.000 kadar hastayı kabul etti ve mobil sağlık ekipleri 3.500 kadar hastayı tedavi etti. NATO tahkimat işçileri

yüksek irtifada 110'dan fazla çok amaçlı sığınak inşa ettiler, 60 kilometrelik bir yolu açıp onardılar ve 42.000 ton moloz taşıdılar. NATO Enerji Mühendisleri ayrıca günde 1.000'den fazla kişiye temiz su sağladı ve günde 8.000 Tem kişinin ihtiyaçlarını karşılamak için kalıcı bir kaynak suyu dağıtım ve depolama sistemini onardı.

Bunların dışında Kanada, yardım çabalarına önce tek taraflı olarak katkıda bulundu ve ardından kendi Afet Yardım Ekibini (DART) NATO operasyonuna tahsis etti. DART sağlık personeli 10.000 kadar hastayı tedavi etti ve Ottawa'da Birleşmiş Milletler'in geri çekilirken üç ay boyunca helikopter ve su arıtma birlikleri tahsis ettiği bir kliniği geride bıraktı.

5.2 Afet Yönetiminde Jandarmanın Rolü: Ülke Örnekleri

Afet durumunda halkın yardımına en kısa sürede ulaşan en etkili güç askeri birlikler ve kolluk kuvvetleridir. Çünkü ülke geneline yayılmış bu birimler, sahip oldukları ekipman ve insan kaynakları, mevcut örgütleri ve maddi yapısıyla felakete eğilimli bölgenin yardımına çok kısa sürede ulaşabilecek şekilde örgütlenebilmektedirler. Özellikle askeri disiplin ve teçhizata sahip, genel kolluk kuvveti olan, Jandarma Genel Komutanlığı çok geniş imkân ve kabiliyete sahiptir.

Çalışmanın bu bölümü, farklı ülkelerdeki afet yönetim sistemlerine odaklanmaktadır. Bu bölümde, küresel bir güç olan ve doğal afetlere açık Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya, AB ülkelerinden Fransa, İspanya ve son olarak uzak bir kıtada yer alan Yeni Zelanda örnek verilebilecek güçlü bir konumda bulunan ülkelerdendir. Farklı felaketlerle karşı karşıya kalmaları nedeniyle, her ülke mevcut fırsatlarını kullanmanın en etkili yolunu kullanmıştır (Yılmaz, 2001).

5.2.1 Fransa

Fransa'da afet yönetimi oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. İller, bölgeler, yerel yönetimler ve merkezi yönetim değişik mevcut durumdaki meselelerle ilgilidir. Ayrıca afet ve arama kurtarma konularında uzmanlaşmış kuruluşlar da bu organizasyon çerçevesinde yerlerini almaktadır. Ülke genelinde İçişleri Bakanlığı

tüm afet yönetim kuruluşlarının başında yer almaktadır. İçişleri Bakanlığı, bu konudaki tüm kural ve yasaların hazırlanmasında aktif rol almaktadır. 1975 yılında kurulan Sivil Güvenlik Genel Müdürlüğü 1991 yılında yeniden düzenlenmiş ve Merkezi Güvenlik Genel Müdürlüğü adını almıştır. Bu genel müdürlüğün üç ana görevi bulunmaktadır; her tür doğal risklerin önlenmesini sağlamak için diğer kamu kurum ve kuruluşları ile iş birliği yapmak, itfaiyeyle ilgili mevzuatın gözden geçirilmesini koordine etmek, yenilenmesini ve düzeltilmesini sağlamak için gerekli olan can ve mal güvenliği için arama kurtarma çalışmaları başlatmak üzere birlikleri seferber etmektir.

Kamu İç koruma Genel Müdürlüğü; ayrıca, her türlü orman yangınları ve doğal afetlerdeki can ve mal kaybına karşı vatandaşların planlama, eğitim, bilgi ve uyarı sistemleri faaliyetlerinin yapılması için koruma tedbirleri de dâhil olmak üzere ve gönüllülerin de desteğiyle, acil durumlarda koordinasyon yönetimi ve sivil savunma önlemlerinin krizlerin bertaraf edilmesinde uygulanmasından sorumludur.

İçişleri Bakanlığı, bakanlıklar arası koordinatörlük görevini de yürütmektedir. Sivil savunma konusunda sivil ve askeri sektörler arasında yoğun bir iş birliği vardır. Vali, il bazlı afet yönetimi organizasyon modelinin başında yer almaktadır. Merkezi yönetimin yetkilisi olan Vali, merkezi yönetimin afet yönetimi üzerindeki etkisini de artırmaktadır. Öte yandan Fransa'nın idari organizasyonunda önemli bir yere sahip olan bölgeler afet yönetiminde önemli bir görev üstlenmemiştir (Babüroğlu, 1988).

5.2.2 İspanya

İspanya'daki sivil koruma hizmetleri, Sivil Koruma Yasası uyarınca kurulan Sivil Koruma Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. İspanya'daki Anayasa Mahkemesi'nin kararına göre, ciddi risk, kaza ve tehlike durumlarında insanların can ve mal haklarını korumak merkezi hükümetin sorumluluğundadır. Sivil Koruma Genel Müdürlüğü, insani ve maddi yardımların koordinasyonundan ve

sivil korumaya ilişkin yetkilerin kullanılmasından ve sorumluluğundan sorumludur.

Sivil Koruma Genel Müdürlüğü, Plan ve Faaliyetler Müdürlüğü eğitim çalışmaları düzenlemektedir. Ekipmanın ayrıntılarını operasyonel düzeyde belirleyip olağanüstü durumlarda planlama ve faaliyetlerle ilgili standartları ve temel kararları hazırlamaktadır. Aynı zamanda tehlikeleri önlemek ve zararları en aza indirmek için planlar yapmak ve konuyla ilgili mevzuatın geliştirilmesi için öneriler hazırlamaktadır (Erdal, 1999).

Eğitim alanında, ulusal sivil koruma okulu, memurların ve yöneticilerin teorik ve uygulamalı eğitiminden sorumludur. Halk için bilgi programları geliştirilip, organizasyonun etkinliğini arttırmak ve vatandaşların bu hizmetlere katılımını sağlamak da halka kendini koruma yöntemlerini öğretmiş ve halkın bu yöntemlerini geliştirmiştir.

Sivil Koruma Genel Müdürlüğü 500 personel ile çalışmaktadır. 1400 itfaiyeci gönüllüler tarafından desteklenmekte, sağlık hizmeti, polis gücü, kızılhaç ve 20 uçak ve helikopterli orman yangını ekibinin yanı sıra 2.000 motorlu ekip de yaşanabilecek olaylara her an hazır bulunmaktadır.

Kamu İş İç koruma Genel Müdürlüğü ayrıca, her türlü orman yangınları ve doğal afetler, can ve mal kaybına karşı vatandaşların ve planlama, eğitim, bilgi, uyarı sistemleri faaliyetlerinin yapılması için koruma tedbirleri de dâhil olmak üzere, gönüllüler, sivil savunma tedbirleri ve acil durum yönetimi uygulanması, koordinasyonu teşviki ile sıralama amaçları için ülkede yaşanan krizlerin bertaraf edilmesine bakanlık etmiştir. İçişleri Bakanlığı, bakanlıklar arası koordinatörlük görevini de yürütmektedir. Sivil savunma konusunda sivil ve askeri sektörler arasında yoğun bir iş birliği bulunmaktadır. Vali, il bazlı afet yönetimi organizasyon modelinin başında yer almaktadır. Merkezi yönetimin yetkilisi olan Vali, merkezi yönetimin afet yönetimi üzerindeki etkisini de artırmaktadır (Özkan, 2003).

6. BULGULAR

6.1 Bozkurt Sel Felaketi

Dünya çapında bir sorun olan doğal afetler ülkemizde de yaygın olarak görülmektedir. 1955-2009 yılları arasında, Türkiye'de toplam 2089 sel felaketi kayıtlara geçmiştir. (Gürer ve Uçar, 2009). Batı Karadeniz Havzasında 2019 yılında kayıtlı taşkın sayısı 225 (URL-2)'dir. Neden-sonuç ilişkileriyle birlikte literatüre geçen bu afetlerden bazıları; 2020 yılında Elâzığ'da yaşanan deprem felaketinin sonrasında, kentte ortaya çıkan büyük tahribatın, yapısal tasarım ve uygulama hatalarından kaynaklandığı tespit edilmiştir (Sayın vd., 2020). 1957 yılında Ankara'da meydana sel felaketinin ardından Ankara mekânsal özelliklerini büyük ölçüde kaybetmiştir (Kaynar, 2017). 1863 yılında ülkemizin en kurak şehirlerinden biri olan Aksaray'da "İkinci Nuh Tufanı" olarak nitelendirilen çok şiddetli bir sel felaketi yaşanmıştır (Gül ve Özdil, 2013). 2006 yılında Batman'a 15 dakikada 16 mm büyüklüğünde yağış düşmüş ve bu kadar kısa sürede bu kadar yağış günlük maksimuma ulaşmasa da bölgede sele neden olmuştur (Tonbul ve Sunkar, 2011). 2014 yılında Hatay'da meydana gelen sel felaketi, 14 ev ve 42 iş yerinin büyük ölçüde zarar görmesine neden olmuştur (Canpolat vd., 2020). 2009 yılında İstanbul'un Silivri ve Çatalca ilçeleri ile birlikte Tekirdağ ve Bandırma arasını kapsayan bölgede yaşanan sel felaketinde, sigortalandırılmış hasarın 70 milyon TL civarında olduğu tespit edilmiştir (Bacanlı vd., 2010). 2015 yılında Bodrum'da yaşanan sel felaketinde yapılarda hasarlar meydana gelmiş, can kaybı yaşanmamıştır (Benli ve Özçelik, 2020). 2020 yılında Giresun'da yaşanan sel felaketinin derelerden akan çamur, taş ve aşınan kaya parçalarından dolayı etkisini arttırdığı anlaşılmıştır. Yağışlar aslında çok şiddetli olmasa dahi insan faaliyetlerinin neden olduğu faktörlerin felaketin boyutlarını arttırdığı tespit edilmiştir (Kömüşçü vd. 2021).

Literatürde sel veya su baskını olayları; "hava sıcaklığındaki ani değişimler, eriyen kar ve buz kütleleri nedeniyle kısa sürede büyük su kütlelerinin dere yatağında birikmesi ve bunun sonucunda biriken suyun daha geniş bir alana yayılması" şeklinde tanımlanmaktadır (Özcan, 2006; Karabulut vd., 2007; Çaloğlu

Büyükselçuk, 2021). Belirli bölgeler için belirli zaman aralıklarında beklenen yağış miktarının ani ve beklenenden şiddetli şekilde bir anda düşmesi ile de sel felaketleri meydana gelmektedir. Bölgenin su kapasitesi aşıldığında, eğimli araziden büyük bir su kütlesinin çıkması ve dere yatakları boyunca kontrolsüz bir şekilde akması sel ve taşkınlara sebebiyet vermektedir. Yağış ve sıcaklıktaki ani değişiklikler, taşkınların ana nedenidir (Mc Holloway, 2005).

İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği'nin (AFAD) 20 Ağustos 2021 tarihli basın açıklamasında, 11 Ağustos 2021'de Kastamonu ili Bozkurt İlçesi ve havalisinde sel felaketi yaşandığı bildirilmiştir. Selden etkilenen yerleşim yerleri, Bartın İli Ulus İlçeleri, Kastamonu İli Abana, Azdavay, Çatalzeytin, İnebolu, Bozkurt, Küre ve Pınarbaşı İlçeleri ile Sinop İli Batı Karadeniz Bölgesindeki Ayancık İlçeleridir. (URL-1). Batı Karadeniz Havzasında sel felaketi, bölgede 08/09/2021 tarihinde başlayan yağışların 08/11/2021 tarihine kadar yayılması ve yerleşim birimi olarak kullanılan alana yayılması nedeniyle meydana gelmiştir. Çalışmanın yürütüldüğü Bozkurt İlçesi'nde, selin etkisiyle üst kesimlerde erozyon meydana geldiği, alt kesimlerde ise suyun taşıdığı çok miktarda moloz yığınları gözlemlenmiştir. Bu çöp ve moloz yığınlarının alçak yerleşim yerlerine, tarım arazilerine, ulaşım yapılarına, turizm, ticaret ve sanayi alanlarına ciddi şekilde zarar verdiği gözlemlenmiştir.

Sel felaketinin yaşandığı Batı Karadeniz Havzasında arazinin dik arazi olması, kayalarda çatlak olmaması, dar gözenekli topraklar ve dolayısıyla düşük su geçirgenliği, bölgede yüksek ve düzensiz yağışlar, ani sıcaklık değişimleri, zayıf bitki örtüsü ve insan yapısı gibi faktörlerin sel'e neden olduğu açıkça görülmektedir (Karabulut vd., 2007). Bu bilgilerden hareketle selin oluşması ve yayılmasına neden olan faktörlerin; bölgenin iklim özellikleri, coğrafi yapısı ve bölgedeki insan yapımı faktörler olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle öncelikle havzanın iklimsel ve coğrafi özellikleri incelenmiştir. Ayrıca Kastamonu İli Bozkurt İlçesi Havza Mahallesi'nde, yerinde incelemeler ve sel sonrası yapısal hasar tespitleri görsel olarak kayıt altına alınmıştır. Bu nedenle bu çalışmanın bir diğer amacı tufanın kökenindeki doğal ve beşerî faktörleri ortaya çıkarmaktır.

11 Ağustos 2021 sel felaketinin ardından sahada yapılan incelemelerde selin ciddi can ve mal kayıplarına neden olduğu tespit edilmiştir. Kayıpların ana nedeni yüksek yağışlardır. Ancak bu yağmur sularının Ezine Çayı yatağından gelmediği tespit edilmiştir. Burada Ezine çayının yatağının daraldığı ve yerleşimin bu alana kurulduğu görülmektedir. Dikkate alınan bir diğer faktör de yerleşim yerlerine yakın olan yerlerde ve dere yatağına yakın bir konumda bulunan kütük depolarındaki kütüklerin sel tarafından süpürülmesi ve kütüklerin yıkıcı bir etki yaratmasıdır. Ayrıca su kanallarının tıkandığı ve suyun yönünün etkili bir şekilde değiştiği gözlemlenmiştir. Dere üzerindeki alçak köprülerin ve dar su akış aralıklarının da selin olumsuz etkilerinde rol oynadığı izlenmiştir. Bu nedenle yapılan gözlem ve araştırmalardan, afette insan etkisinin doğal faktörlerden daha fazla rol oynadığı sonucuna varılmıştır. Yerleşimlerin önemli bir bölümünün yeniden yapılanmayı gerektirecek kadar hasar gördüğü tespit edilmiştir. Yeni yerleşimin dere yatağına, doğal suyoluna, taşkın alanı içerisine, heyelan riski olan bölgelere yapılmaması ve bu uyarıya uyulması tavsiye edilmektedir. İncelemeler sırasında Tarım ve Orman Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde de yayınlanan Taşkın Yönetim Planı'nda Batı Karadeniz Havzası ile ilgili gerekçeleriyle yapılan eleştiri ve öngörülerin gerçekleştiği tespit edilmiştir. Çünkü 2019 yılında hazırlanan bu raporda, olası bir şiddetli yağıştan odun depolamanın riskleri, çay yatağının daralması ve hatta can ve mal kaybı riskleri hakkında detaylı bilgiler bulunmaktadır. Bu bağlamda, afet meydana gelmeden önce hazırlanan raporlar da dikkate alınarak, kurumların daha koordineli çalışması ve raporlanan veriler ışığında ve gerekli uyarı ve eylemlere uygun hareket edilmesinin önemli ölçüde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

6.1.1 11 Ağustos 2021 Bozkurt Sel Felaketi ve Sel Felaketi Sonrası Jandarmanın Rolü

Türkiye'de doğal afet denilince akla direkt deprem gelmekte ve bu nedenle hazırlanan doğal afet senaryoları deprem ve deprem sonrası harekât tarzlarını içermektedir. Ancak 11 Ağustos 2021 tarihinde Bartın, Sinop ve Kastamonu illerinde meydana gelen sel felaketi ve sonrasında Karadeniz Bölgesi'nin çeşitli yerlerinde meydana gelen seller, hazırlanan doğal afet planlarına selin eklenmesi

gerektiğini göstermiş olaylardan elde edilen tecrübeler de bundan sonraki hareket tarzını belirlemiştir. 11 Ağustos 2021 tarihinde Kastamonu genelinde meydana gelen sel felaketlerinden en çok Kastamonu Bozkurt ilçesi etkilenmiş, adeta ilçe su ile kaplanmıştır. Meydana gelen selde; konutlar, yollar, köprüler, menfezler yıkılmış, elektrik, telefon hatları zarar görmüş, içme suyu şebekeleri tahrip olmuştur. Kastamonu genelinde 72 vatandaşımızın cenazesine ulaşılmış, selden dolayı kaybolan 8 kişi halen bulunamamıştır. Sel felaketi sonrası karakollar, resmi binalar, su altında kalmış, araçlar sele kapılarak kullanılmaz hale gelmiştir.

Sel suları çekilene kadar yerel kolluk kuvvetleri vatandaşların yardım çağrılarına cevap verememiş olup zaten kendileri de afetzede olmuş ve araç teçhizatları zarar görmüştür. Öncelikle yardım talebinde bulunanlar ve kendileri için üst birliklerden destek talebinde bulunulmuştur. Gelen yardım kaynaklarının kısıtlı olması sebebiyle öncelikle vatandaşların taleplerinin yerine getirilmesini müteakip kolluk kuvvetlerinin ve resmî kurumların talep ve ihtiyaçları karşılanmıştır.

Sel sebebiyle yolların ve menfezlerin yıkılması sonucunda kara yolu ile ulaşım ilk anda sağlanamamıştır. Bu nedenle kurtarma faaliyetleri öncelikle Jandarma ve diğer kuvvetlere ait helikopterler ile bu gibi durumlar için yetiştirilmiş, Jandarma Arama Kurtarma Tabur Komutanlığı (JAK) personeli tarafından gerçekleştirilmiştir. Sel sularından kurtulmak için çatılara çıkan vatandaşlar helikopterler ile tahliye edilerek emniyetli bölgelere sev edilmiş ve sağlık ekiplerine teslim edilmiştir. Suların çekilmeye başlaması ile birlikte JAK personeli arama kurtarma faaliyetlerine botlarıda dâhil etmiş, binaların çeşitli yerlerine sığınarak hayatta kalan vatandaşlar botlar veya kurtarma ekipmanla kurtarılarak emniyetli bölgelere sevk edilmiştir.

Hayatta kalan vatandaşların kurtarılmasını müteakip, selde kaybolan vatandaşlarımızın Ezine Çayı ve Kastamonu-Sinop Karadeniz sahil şeridi ve denizde, Jandarma tüm imkânları ile kayıp vatandaşlarımızın aramasını yapmış olup, 72 vatandaşımızın cansız bedenine ulaşılmış, 8 vatandaşımız ise bulunamamıştır. Selden dolayı elektriği kesilen köylere jandarma helikopterleri ile acil ihtiyaç duyulan erzak, ilaç, jeneratör ve sağlık personeli ulaştırılmıştır.

Meydana gelen afet sonunda Bozkurt ilçe merkezinin %80'ine yakın bir alanı kullanılamaz hale gelmiştir. Bu zarar sonucunda en temel ihtiyaçlardan biri olan barınma konusu önemli bir sorun teşkil etmiştir. Bu sorunu aşmak, afetzede vatandaşlar ile bölgeye destek için gelen ekiplerin barınma ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla ilk etapta çadır kent kurulumu barınma sorununu ortadan kaldırılmıştır. Afete, müdahalenin ilerleyen döneminde daha korunaklı ve uzun süreli barıma ihtiyacını karşılayacak olan yaşam konteynırından oluşan yerleşim merkezinin kurulumuna jandarma tarafından destek verilmiştir. İnsan gücü olarak sayısal anlamda afetle mücadele eden diğer devlet kurumlarından bir adım önde olan jandarma teşkilatı, teknik bir bilgi gerektiren çadır kurulumu ve konteynır kurulumunda sağlamlık ve hız konusu bakımından örnek derece başarılı olmuştur. Bu alanların büyük bir kısmı jandarma personeli tarafından oluşturulmuştur.

Bozkurt'ta yaşanan sel felaketinde, Jandarma, evlerin ve iş yerlerinin içine dolan çamur ve enkazın çıkarılmasında etkili rol oynamıştır. Afete müdahalede en fazla enerji ve vakit harcanılan alanların başında enkaz kaldırma faaliyetleri gelmektedir. Ayrıca enkaz kaldırma faaliyetleri sırasında yaralanma enkaz altında kalma bulaşıcı hastalıklar gibi birçok sorunu da doğuracak faaliyetlerden bir tanesidir. Bozkurt sel'i esnasında bu tarz olumsuzlukların yaşanmaması jandarma teşkilatının ne kadar dikkatli ve titiz çalışıldığını göstermektedir. Ekipler, yaptıkları temizlik çalışmaları sırasında buldukları çok sayıda altın ve değerli eşyayı da sahiplerine vermişlerdir. Abana ve Bozkurt ilçelerindeki sel felaketinin ardından Ezine Çayı'ndan denize akan ve dalgaların kıyıya çıkardığı atıklar jandarma vasıtasıyla temizlenmiştir. Temizleme faaliyetine toplamda 2000'nin üzerinde jandarma personeli katılmıştır. Yaklaşık bir ay gibi bir sürede selin getirmiş olduğu atıklardan sele maruz kalan ilçeler tamamen arındırılmıştır.

Kastamonu Bozkurt ilçesinde meydana gelen sel sonucu oluşan maddi kayıpların en aza indirilmesi ve selzedelerin daha fazla maddi kayıp vermemesi amacıyla, isteyen vatandaşların ev ve işyeri eşyaları jandarma birlikleri tarafından Jandarma Genel Komutanlığına ait araçlar ile taşınmıştır. Taşıma işlemi esnasında vatandaşlardan sadece evini göstermesi ve eşya taşındığı esnada eşyanın başında bulunması istenmiş olup geri kalan eşyanın toplanması ve taşınması jandarma

personelince yapılmıştır. Yapılan eşya taşıma faaliyeti sonucu 280 ailenin eşyası farklı il ve ilçeler ile Bozkurt ilçesi içerisinde selden etkilenmeyen diğer mahalle ve köylere taşınmıştır.

Kastamonu İl Jandarma Komutanlığı ekipleri, sel felaketinin en şiddetli olduğu Kastamonu'nun Bozkurt ilçesinde selden etkilenen çocuklara oyuncak dağıtırken, jandarma ekipleri selden kaynaklı demoralizasyonu en aza indirgemek amacıyla gerektiğinde çocuklarla oyunlar da oynamıştır.

Bozkurt ilçesinde meydana gelen afet sonucu vatandaşların görmüş olduğu zararların yanı sıra ilçede bulunan resmî kurumlarda büyük hasar almıştır. Meydana gelen can kayıplarının hiç birisi resmi bir kurum içeresinde gerçekleşmezken neredeyse resmî kurumların tamamı kullanılamaz hale gelmiştir. Bozkurt Kaymakamlığı hizmet binası da zarar gören resmî kurumların başında gelmektedir. Hizmet binası tamamen boşaltılarak içeresindeki kurumlar hizmet verebileceği alternatif yerlere taşınmıştır. Bu taşınma faaliyetinin tamamı Jandarma birimlerince gerçekleştirilmiştir.

Bozkurt ilçesindeki sel felaketinin ardından Kastamonu İl Jandarma Komutanlığı bünyesindeki HAYDİ ekipleri aracılığıyla sokak hayvanları beslenmiştir. Sel afetinde hayatını kaybedenler için Kastamonu'nun Bozkurt ilçesinde jandarma ekiplerince helva dağıtılmıştır. 30 Ağustos 2021 tarihinde, Bozkurt ilçe merkezinde, Sayın İçişleri Bakanımızın da katılımıyla icra edilen 30 Ağustos Zafer Bayramı kutlamalarında Jandarma Komandolar andı okuyarak, selden mağdur olan vatandaşlara moral desteğinde bulunmuştur. 11 Ağustos 2021 tarihinde Kastamonu genelinde yaşanan sel felaketi sonrası, emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasından sorumlu olan jandarma, sel sonrası vatandaşların kurtarılmasında, kayıp şahısların bulunmasında, selden dolayı mağdur olan vatandaşların her türlü mağduriyetlerinin giderilmesi ile pisko-sosyal destek faaliyetlerin tümünde yer alarak, doğal afet sonrası bölgenin eski düzenine bir an önce dönmesi için tüm imkân ve kabiliyetleriyle seferber olmuştur.

6.1.2 Meydana Gelen Sel Felaketi Sonrası Yaşanan Olumsuzluklar

1. Sel afetinin geniş bir bölgeyi etkilemesi nedeniyle ulaşım, haberleşme ve olaylara müdahalede güçlükler yaşanmıştır.

2. Afetzede yakınlarının kontrolsüz bir şekilde bölgeye girmeye çalışması yoğun bir trafik akışına sebep olmuş, bu durum kurtarma ekiplerinin hareket kabiliyetini olumsuz etkilemiştir.

3. Afet bölgesi ile ilgili yapılan çok sayıda kayıp ihbarı ve yardım talepleri karmaşa yaratarak müdahaleleri olumsuz etkilemiştir.

4. Kötü hava şartları sebebiyle helikopterler felaket bölgesine ulaşmakta güçlük çekmişlerdir.

5. Sel sularıyla ağaç, kütük, araç ve eşya gibi materyallerin sürüklenmesi arama kurtarma botlarının ilk anda kullanımını engellemiştir

6. Afet bölgesine görevlendirilen helikopterler ile ilk anda irtibat ve koordinasyon kurmakta güçlükler yaşanmıştır.

7. Afet Koordinasyon Merkezine görevlendirilen personelin bölgeyi bilmemesi ve yerel kolluk kuvvetlerinin selde mahsur kalması nedeniyle, yardım talep edilen yerlerin koordinatlarının tespitinde ve helikopter yönlendirilmesinde sorunlar yaşanmıştır.

8. Kurtarma ve tahliye faaliyetlerine katılan helikopterlerden bir kısmının tahliye sepeti ve gece görüş sisteminin olmaması tahliyeleri olumsuz etkilemiştir.

9. Köy ve köylere bağlı mahallelerin yolunun kapalı olması, bölgenin dağlık ve ormanlık yapısı ile kötü hava şartları, halkın acil erzak ve ilaç ihtiyacının karşılanmasında güçlüklere neden olmuştur.

10. Birçok yerleşim alanında elektriğin kesik olması nedeniyle hastaların sürekli bağlı olduğu solunum cihazı gibi tıbbi aletler kullanılamaz hale gelmiş ve yardım için ulaşmakta güçlükler yaşanmıştır.

11. Bölgede yaşanan elektrik kesintisi, GSM şebekelerindeki arızalar ve cep telefonlarının ıslanarak zarar görmesi haberleşmede aksaklıkların yaşanmasına neden olmuştur.

12. İlçeye intikal eden ilk müdahale birliklerinin afet şartlarına uygun teçhizatının (yağmurluk, çizme, şemsiye, can yeleği, powerbank vb.) olmaması hareketleri kısıtlamış ve faaliyetlerde aksamalara neden olmuştur.

13. İlçenin büyük bölümünün sular altında kalması nedeniyle, kurtarılan vatandaşlar ile gelen birlikler için barınma yeri/alanı bulunmasında ve kriz merkezi teşkilinde zorluklar yaşanmıştır.

14. Kamuoyunda 'HES patlaması oldu' şeklindeki söylentilerin yayılmasıyla birlikte kötü hava ve yol şartları nedeniyle durumun tespiti için HES'e havadan ve karadan ekip gönderilememiş, durum tespitinde zorluklar yaşanmıştır.

15. Yakınlarının afet bölgesinde yaşayanlarla irtibata geçememesi, kaybolan şahıs sayısı ve kimliklerinin ilk anda tespit edilememesi vatandaşların yeterince bilgilendirilememesi, halkta paniğe neden olmuş, kamuoyunu kötü niyetli kişilerin ölü sayısı konusunda bilgi kirliliği yaratmasına fırsat vermiştir.

16. Yardıma gelen JÖAK, JAK, AFAD ve PAK dışındaki arama kurtarma ekiplerinin koordinasyonsuz ve plansız şekilde çalışması kurtarma faaliyetlerinde düzensizliğe sebep olmuştur.

17. İş makinalarının kontrolsüz bir şekilde afet bölgesine yığılması çalışmaların verimliliğini olumsuz etkilemiştir.

18. Bölgeye gelen STK'ların AFAD yönetimi ile koordine etmeden yaptıkları çalışmalar yapılan yardımların verimli şekilde dağıtılmasını olumsuz etkilemiştir.

19. İlk anda bölgeye giriş çıkışların kontrol altına alınamamış olması, hırsızlık vb. maksatlarla gelen kötü niyetli kişilerin bölgeye girmesine olanak sağlamıştır.

20. Afet bölgesinde görevlendirilen bazı kamu kurum ve kuruluş personelinin gerekli özveriyi göstermemesi ve koordinasyonsuz çalışması bazı faaliyetlerin gecikmesine neden olmuştur.

21. Olay yerine gelen tüm kurum ve kuruluşların ilk ve tek destek alacakları yer olarak Jandarmayı görmeleri nedeniyle bütün talepler Jandarma'ya yönlendirilmiş ve bu durum ağır iş yükü ve yoğunluğa neden olmuştur.

22. Diğer illerden bölgeye görevlendirilen iş makineleri ve araçların kısa bir süre sonra afet bölgesinden izinsiz ayrılmaları faaliyetlerin aksamasına neden olmuştur.

23. Bölgeye gönderilen iş makinesi arızalarının (usta, lastikçi, elektrikçi vb. ve yedek parça eksikliği) zamanında giderilememesi çalışmaları geciktirmiştir.

24. Afet bölgesine sözde yardım adı altında çeşitli kötü niyetli kuruluşlara ait araçların reklam amaçlı girmeye çalıştıkları görülmüştür.

25. Bölgeye gönderilen yardım kolilerin üzerlerine siyasi ve ideolojik reklam içeren amblemlerin basıldığı ve afet halinin propaganda aracı yapılmaya çalışıldığı görülmüştür.

26. Çevre ve Şehircilik ekiplerince yıkılması gereken binaların zamanında tespit edilmemesi yıkılacak binaların boşuna temizlenmesine, emek ve zaman kaybına neden olmuştur.

27. Arazi tipi araçlara sahip olan ve 81 ilden görevlendirilen UMKE ekiplerinin bölgeyi bilmemesi ve yerel sağlık birimlerinden bağımsız çalışmaları sonucunda, vatandaşlar ilaç ve tıbbı yardım taleplerini ilk anda jandarma ekiplerine iletmişlerdir.

6.1.3 Meydana Gelebilecek Sel Felaketinde Gereken Harekât Tarzı ve Alınması Gereken Tedbirlere Yönelik Teklifler

Meydana gelebilecek sel, deprem, yangın gibi afetlere müdahale için görevlendirilecek olan personelin, daha önce aynı tip olaylarda görev alan tecrübeli personelden seçilmesi sürecin kontrolü ve işleyişinde oldukça önem arz etmektedir.

Olaylara müdahale edecek olan personelin afet olayına göre kullanacağı teçhizat ve malzemeler hazır bulundurulmalı ve olay anında hemen afet bölgesine ulaştırılabilmelidir.

Değişen iklim koşulları ve Karadeniz Bölgesi'ndeki sel riski nedeniyle, sel afet senaryoları hazırlanarak gerçekçi tatbikatlar icra edilmelidir.

Sel afetlerinde kullanılmak üzere sel sularının sürüklediği rüsumattan etkilenmeyecek şekilde, dışarıdan pervaneli hovercraft tipi kurtarma botları temin edilmelidir. Afetlere müdahale edecek olan helikopterlerin gece görüş, tahliye ve kurtarma vinç sistemi ile aparatları hazır bulundurulmalıdır.

İl, ilçe ve köylerde helikopterlerin iniş/kalkış yapacağı yerlerin önceden belirlenerek, koordinat bilgileri İl Afet Koordinasyon Merkezlerinde bulundurulmalıdır.

AFAD tarafından yerleşim birimlerinde bulunan binaların kapı numarası ve bina isimlerini gösteren sayısal şehir haritaları oluşturulmalı ve afet anında kullanılmalıdır.

Afet anında helikopterleri yönlendirmek için İl Afet Koordinasyon Merkezi ve afet bölgesinde görevli, bölgeyi bilen, kolluk kuvveti personeli veya yerel devlet görevlileri bulundurulmalıdır.

Afet gibi durumlara müdahalede kurumların görev, yetki ve sorumluluklarını belirtir kapsamlı bir yönerge hazırlanmalıdır.

Afet meydana gelen bölgede giriş ve çıkışlar kontrol altına alınarak belirli bir toplanma bölgesi oluşturulmalı, afet bölgesinde insan ve araç kalabalığının önlenmesi için gerekirse bölgeye giriş ve çıkışlar toplu taşıma araçlarıyla yapılmalıdır.

Meydana gelen afetlerde ön plana çıkan ilk konu, her bölgenin kendine ait yaşanabilecek afet olaylarına ne kadar hazır olduğu ve bir afet meydana geldiğinde afete ne kadar karşı konula bilineceğinin önceden bilinmesi ve hesaplanmasıdır. Bu husus afete önceden hazırlanmak olarak da değerlendirilmelidir. Bu konuda ilk etapta kurumlara büyük rol düşse de her bireyin yaşadığı yeri iyi bilmesi ve meydana gelebilecek afet durumunda ne yapacağını da bilmesiyle daha da güç kazanır. Bu bağlamda okullarda ve yaşanılan çevrede afet bilinci oluşturulmadır.

6.1.4 Bozkurt Sel Felaketinde Jandarmanın Rolü ve Önemine İlişkin Değerlendirmeler

Yaşanılan afetin göstermiş olduğu en önemli konulardan biriside yardım etmek amacıyla bölgeye gelen ancak afet durumunda ne yapacağını bilmeyen kalabalıklar, yardımcı olmak yerine afette profesyonel olan ekiplerin çalışmalarını yavaşlatmıştır. Jandarma birlikleri kendine has yapısı gereği bulunduğu ortama çabuk adapte olma ve zor şartlarda çalışma becerisi sayesinde afete müdahalede birçok konuda en faydalı ekip olmuştur.

Krizler, insan yaşamını tehdit etmesinden ve insani yaşam koşullarını olumsuz etkilemesinden dolayı toplumların ve kurumların yaşamlarında önemli rol oynamaktadır. Ani kriz şekilde nitelendirilen doğal afetler, şiddetlerinin ve sıklığının artması nedeniyle büyük ölçüde zarara sebebiyet vermesi, kurumların

zayıf ve güçlü yönlerinin tespit edilerek kurum içi strateji planlarının hazırlanması ve dışarda yaşanan gelişmelere uyum sağlanabilecek esnek yapının oluşturularak muhtemel krizlere karşı önlemlerin alınarak bu gibi kriz durumlarının başarı ile yönetilmesinin amaç olarak belirlenmesidir. Bu kapsam doğrultusunda bu çalışmada, ani kriz ile karşılaşan kurumların yönetici ve çalışanlarının dâhil edildiği bir örnek alan araştırması gerçekleştirilerek yukarıda değinilen ilişkiler değerlendirilmiştir.

Türkiye'de mevcut kamu yönetimi, afet yönetimine kıyasla daha çok kriz yönetimine benzemektedir. Kurumlar bünyesinde de afetlerin kriz olarak algılandığı gözlenmektedir. Krizlere karşı hazırlıklı olma konusunda Türk toplumu kısmen de olsa bilgi sahibidir. Ancak sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllü diğer yardım kuruluşlarının krizi karşılama hususunda üst düzey çalışmalarda bulunmadıkları daha önce yaşanan acı tecrübelerde ortaya çıkmıştır. Ayrıca kriz yönetiminden sorumlu olanların deneyimsiz oldukları ve sağlık kuruluşlarının da krizlere karşı herhangi bir plan, program, eğitim veya tatbikat faaliyetleri hususunda yeterli ve etkin çalışmalarının bulunmadığı literatür taraması esnasında karşılaşılan sonuçlardandır. Ancak Türkiye'deki kamu yönetiminin, kriz yönetimi anlayışını iyileştirdiği gözlenmektedir. Türk kriz yönetimi sisteminin kısmen başarılı olduğu ve aynı zamanda sağlık kurumlarında görev yapan personelin kriz yönetimi konusunda eğitimlerinin yetersiz olduğu kaydedilmiştir.

Olası krize karşı özel kriz ekibinin, kriz yöneticisinin, halkla ilişkiler sorumlusunun varlığı kriz sürecinde kolaylaştırıcı bir rol üstlenmektedir. Çoğu kurumda kriz yönetim planı için herhangi bir adım atılmadığı ve bu durumun olası kriz savunma mekanizmasının olmamasının gözükmesiyle kaotik bir durumun netice vereceğinin sinyalidir. Teoriğin yanı sıra pratiğe de önem verilmesinin bilinçsiz hamle yapılabilecek durumlar karşısında önem arz ettiği gözlenmiştir.

Bozkurt sel felaketinin yaşandığı esnada, afet planlarının tam olarak etkin ve uygulanabilir olmamasından kaynaklanan sebeplerle, krizi yöneten ekip ve çalışanların mağduriyet yaşadıkları ve mağduriyetlerin giderilmesi hususunda aksamaların yaşandığı gözlenmiştir. Ayrıca, afet bölgesine ulaştırılan yiyecek ve

giyecek yardımlarının Jandarma dışındaki ekipler arasında yaşanan organizasyon ve iletişim sorunlarından dolayı ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması hususunda sorunlarla karşılaşılmıştır.

Literatür taraması sahadan yapılan incelemeler neticesinde ulaşılan sonuçlara göre, krize müdahalede ekiplerin ve bu çalışma özelinde de Jandarma'nın, afetlere ilişkin oluşturulacak kriz yönetimi planlarında önemli rol oynadığı görülmektedir. Tüm kurumların, yaşanabilecek tüm doğal afetlere karşın etkin bir kriz yönetimi ekibine sahip olması ve çalışmalarını büyük bir özen ve titizlikle yürütmesi önem arz etmektedir. Her kurum için, doğal afetlerin neden olduğu krizler neticesinde büyük zararlar almadan ayakta kalabilmeleri oldukça zordur. Ancak kolluk kuvvetlerinin bu süreçte etkin, doğru ve acil müdahale edebilmelerinin sağlanması krizlerle mücadele başarısını olumlu yönde etkileyecektir. Doğal afetlerin sıklıkla ve yoğun şiddette gözlendiği Türkiye'de, bu gibi afetlere karşın büyük bir titizlikle belirlenecek kriz yönetimi şekilleri, muhtemel diğer afetlerin de minimum hasarla atlatılmasında büyük katkı sağlayacaktır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye farklı özelliklere sahip olsa da neredeyse sürekli afetlerle karşı karşıya kalan bir coğrafya üzerine kurulmuştur. Buna rağmen afet planlama ve yönetiminde ülkenin kaynak ve kabiliyetlerinin seferber edilmesiyle hazırlıklı olma konusunda ciddi bir ilerleme kaydedildiği söylenemez. Kanunda yapılan değişiklikler ve yeni düzenlemelerle her afet sonrası afet yönetiminin mümkün olmayacağı açıktır. Afet yönetimi, ancak afetten etkilenmesi muhtemel bölgelerin belirlenmesi, bu bölgelerdeki inşaatların kontrol edilmesi, şehirleşme politikalarının rasyonelliğinin sağlanması, yer seçiminden inşaat sürecinin kontrolüne kadar her detayın yönetilmesi ve en önemlisi bunun farkına varılması ile mümkündür.

Sağlıksız nüfus kümelenmesi, kentleşme ve yapılaşmanın olduğu bir ortamda sağlıklı afet yönetimi yapılamayacağı gibi, böyle bir durumda da afet yönetiminden söz etmek bile mümkün olmayacaktır. Afet yönetimi, farklı boyutları olan bir yönetim biçimidir. Türkiye'de son yıllarda kriz yönetimi mantığı çerçevesinde afet yardımı anlayışının gelişmesi nedeniyle öncelikle kriz yönetiminin ne olduğunu göstermek gerekmektedir.

Afet yönetiminin kriz mantığı çerçevesinde çözülüp çözülemeyeceği sorusu tartışılmalıdır. Kanaatimizce, merkezi yönetimin üst ve yerel yönetim organlarının (merkezi yönetimin ulusal temsilleri de dâhil olmak üzere) kendi mantığı içinde afet yönetiminin olabildiğince basit olduğu esnek bir model seçilmelidir.

Bu modelde, afet yönetiminde asli varlık olarak görülen sivil toplum kuruluşlarına ve yerel yönetimlere yer verilmeli, sadece yetkili değil hesap verebilir olmalıdır. Afet yönetiminin profesyonelleşmesi sağlanacak ve ülke çapında afet yönetiminin geliştirilmesi için uzman yöneticilerin deneyimi kullanılacaktır. Ülkemiz açısından bakıldığında, mülki idari amirler bu anlamda merkezin ve taşranın yükünü taşıyabilecek en önemli birim olarak öne çıkmaktadır. Sivil amirlerin eğitiminde afet yönetimine özel bir yer verilmeli ve düzenlenecek kurslarla uzmanlaşma sağlanmalıdır.

Bu çerçeveden yola çıkarak afet yönetimi, afetin etkisini azaltma sürecini başlatmalıdır. Bu süreç afet yönetiminin merkezinde yer almaktadır. Binlerce canın hayatını kaybettiği, yerleşim alanlarının ve yüzbinlerce binanın enkaza dönüştüğü bir ortam oluştuktan sonra, felaketi yönetmeye çalışmak beyhudedir. Bir diğer husus ise kaybedilen canların ve telafisi mümkün olmayan ekonomik zenginliklerin geri dönüşü olmayan yıkımlara yol açmasıdır. Ancak afetin etkisinin azaltılabileceği bir ortam oluşturulduğunda afete hazırlıktan söz edilebilir.

Bu sayede planlanacak ve hazırlanacak eğitim programları önem kazanabilir. Planlama sürecinde üzerinde durulması gereken önemli bir husus, kusursuz yazılı planlar oluşturmak için acele etmektense, planlama süreci düşünülerek hazırlanmış basit ama uygulanabilir metinler hazırlama ihtiyacıdır. Bu planlar sürekli güncellenmeli ve düzenli tatbikatlarla görevliler hazır bulundurulmalıdır. Tıpkı orman yangınlarında olduğu gibi ülke genelinde zorunlu afet mükellefleri listesi oluşturularak, afet anında bu mükellefler gerekli teçhizatları ile birlikte ivedi olarak afet bölgesine yönlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

Akar, E. (2010). *Sivil Savunma*. Efil Yayınevi. S.79

Alaağaçlı, S. (2006). *Kriz ve afet yönetimi: Türkiye örneği* [Yüksek Lisans Tezi], Kocaeli Üniversitesi.

Alevcan, B.R (1999). Radyasyonlu Ortamda Yaşam ve Korunma Yöntemleri. *Sivil Savunma Dergisi, 2(6-7),* S.14.

Babüroğlu, S. (1988). *Deprem ve Devlet*. Ankara, TBMM Vakıf Ofset Tesisi, S. 87.

Benli, K., ve Özçelik, C. (2020). 22-23 Eylül 2015 Bodrum sel felaketi. Teknik Dergi, 31(3), S. 10013-10032.

Bóka, É. (2005). The Idea Of Subsidiarity In The Eropean Federalist Thought (A Historical Survey). (s. 1-42). Budapest: Department Of International Relations Of The Corvinus University Of Budapest.

Bozkurt, Ömer; Turgay Ergun ve Seriye Sezen (1998). Kamu Yönetimi Sözlüğü. Ankara: TODAiE Yayin No: S. 283.

Canpolat, E., Yücel, D., Usun, Ç. F., ve Geçen, R. (2020). 25.09.2014 Tarihinde Erzin Ilıcalarda (Hatay) Meydana Gelen Sel ve Taşkının Oluşumunda Coğrafi Faktörlerin Değerlendirilmesi. Coğrafya Dergisi, (41), S. 129-146.

Cavlak, H. (2017). Subsidiarite (yerellik) ilkesi ve avrupa birliği çevre politikası. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 134-145.

Çaloğlu Büyükselçuk E. (2021). Bibliometric analysis of water footprint. *Journal of Design, Architecture, Engineering, (FBU-DAE), 1* (1),42-53.

Demirtaş, .H.(2000) Kriz Yönetimi, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, S. 359

Ekizce, F. (1998, Kasım 23-27). *Afet Yönetimi.* Emergency Türkiye 93 First International Disaster Relief and Prevetion, Civil Defence, Public Security and First Aid Exhibition, S. 2

Emrealp, S. (1993). Belediyelerde kriz yönetimi. *İstanbul: Kent Basımevi*.

Erdal, N. (1999). Acil Yardım Planlaması ve Afet Yönetimi. *Uzman Der Dergisi*, 2(6-7), S. 17.

Erdem, H. (2005). Afet Yönetiminde İşbirliği ve Koordinasyonun Önemi Afet Yönetiminin Temel İlkeleri, JICA Türkiye Ofisi, S. 10.

Ergün, F. (1996, Şubat 15-16). Afet Yönetimi Nedir? Nasıl Olmalıdır? *Erzincan ve Dinar Deneyimleri Işığında Türkiye'nin Deprem Sorunlarına Çözüm Arayışları.* TÜBİTAK Deprem Sempozyumu Bildiriler Kitabı, S. 263.

Erkoç, T., Bardan, B. ve Hamzaçebi G. (2000). *Deprem Nedir?* T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü, S. 1, Ankara

Esen, K. (2000). 17 Ağustos 1999 Marmara, 12 Kasım 1999 Düzce Depremleri Işığında Olası Benzeri Depremlerde Kullanılması Gereken Tecrübeler. *Türk İdare Dergisi, 72(428),* S. 31.

Firik, M. (2005). Gönüllü Kaynaklar ve Sivil Toplum Kuruluşları, Afet Yönetiminin Temel İlkeleri. JİCA Türkiye Ofisi, S. 16.

Follesdal, A. (1998). Survey Article: Subsidiarity. *The Journal Of Political Philosophy*, 190-218.

Geray, C. (1977). Türkiye'de Yıkım (Afet) Olayları Karşısında Önlemler ve Örgütlenmeler. *Amme İdaresi Dergisi, 10*(3), 91-114.

Geray, C. (1978). Marmara'daki Son Depremden Ders Alabilecek miyiz. *Kent Kooperatifçiliği, Türkiye Kent Kooperatifleri Merkez Birliği Süreli Yayını, 109*, 111.

Gül, M. F., ve Özdil, O. (2013). Aksaray Şehrinde "İkinci Nuh Tufanı": 1863 Sel Felâketi. Pursuit of History, S. 10.

Gürer, I., ve Uçar, I. (2009). Flood disasters' inventory in Turkey in 2009. In *International symposium on water management and hydraulic engineering*, S.1-5.

Gürer, İ. ve Yavaş, Ö. M. (2014). Anadolu'da Çığ Sorunu. *Sivil Savunma Dergisi, 36, S.* 15.

Karabulut, M., Sandal, E. K., ve Gürbüz, M. (2001). Mersin Sel Felaketleri: Meteorolojik ve Hidrolojik Açıdan Bir İnceleme. *KSU Journal of Science and Engineering, 10(1), S. 13-24*.

Kaynar, İ. S. (2017). Ankara'nın 11 Eylül 1957 Sel Felaketi ve Siyasi Gündemi. *Ankara Araştırmaları Dergisi, 5*(2), S. 197-224.

Keçeci, M. (2004). Doğal Afetlerde Bulaşıcı Hastalıklar ve Çevre. *Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ile Belediyeler, S.* 24.

Keleş, R. (1995). Hizmette Halka Yakınlık (Subsidiarite) İlkesi ve Yerel Yönetimler. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi,* 3-14.

Kömüşçü, A. U., Aksoy, M., Çelik, S., Ciba, Ö. F., Uğurlu, A., Turgu, E., ve Emel, Ü. (2021). 22 Ağustos 2020 Tarihinde Giresun ve İlçelerinde Meydana Gelen Şiddetli Yağış ve Sel Olayının Meteorolojik ve Hidrometeorolojik Analizi. Su Kaynakları, 6(1), S. 1-14.

Mc Holloway J.A. (2005). Yerel Yönetim ve Kriz Yönetimi. (Çev. Ömer Bulut), *İstanbul, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı Yayını,* 2, S. 2.

Özcan, E. (2006). Sel olayı ve Türkiye. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *26(*1), S. 35-50.

Özcan, M. (2006). Subsidiarite İlkesinin Avrupa Birliğinde Uygulanması ve Yerel Yönetimler Bağlamında Türkiye'de Uygulanabilirliği Üzerine Bir Değerlendirme. (s. 1- 16). TADOC Bilişim Suçları Araştırma Merkezi.

Özkan, N. (2009). Sağlık Hizmetlerinde Afet Yönetimi. *Deprem Araştırma Enstitüsü Bülteni, 26, S. 81.*

Resmi Gazete: 10.04.2000/24016, Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.

Sarp, N. (2011). Sağlık Hizmetlerinde Afet Yönetimi. *Deprem Araştırma Enstitüsü Bülteni, S.* 29.

Sayın, E., Yön, B., Onat, O., Gör, M., Öncü, M. E., Tunç, E. T., ve Calayır, Y. (2021). 24 January 2020 Sivrice-Elazığ, Turkey earthquake: geotechnical evaluation and performance of structures. *Bulletin of Earthquake Engineering, 19*(2), S. 657-684.

Şenalp, H. E. (2000). Doğal Afetlerde Yerel Yönetimlerin Görev, Yetki, Sorumluluk ve Yükümlülükleri. İdarecinin Sesi, S. 49.

Taymaz, M. (2001). *Doğal Afet Zararlarını Azaltma Çalışmaları.* Afet ve Afet İşleri Genel Müdürlüğü, S. 5.

Tonbul, S., ve Sunkar, M. (2011). Batman'da yaşanan Sel ve taşkın olaylarının (31 Ekim-1 Kasım 2006) Sebep ve Sonuçları. Fiziki Coğrafya Araştırmaları, S. 237-258.

Tural, O. (2002). 86. Dönem Kaymakamlık Ders Notları. T.C. İçişleri Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayını, 2, S. 1.

URL-1: *https://www.afad.gov.tr/bartin-kastamonu-ve-sinopta-meydana-gelen-yagislar-hakkinda*---1-9-1800, (Erişim Tarihi: 10.09.2022).

URL-2: Batı Karadeniz Havzası Taşkın Yönetim Planı: *http://www.taskinyonetimi.tarimorman.gov.tr* , (Erişim Tarihi: 10.09.2022).

URL-3: www.afad.gov.tr, (Erişim Tarihi: 10.09.2022).

URL-4:*https://www.ntv.com.tr/video/turkiye/kastamonunun-bozkurt-ilce-jandarma-komutanligi-selden-etkilendi-ntv-whatsapp-hatti-goruntusu*, (Erişim Tarihi: 10.09.2022).

URL-5:*https://www.facebook.com/cnnturk/videos/jandarma-helikopterleri-selzedeleri-%C3%A7at%C4%B1lardan-i%C5%9Fte-b%C3%B6yle kurtard%C4%B1/552300202850091/*, (Erişim Tarihi: 11.09.2022).

URL-6:*https://www.jandarma.gov.tr/joak/jak-tabur-komtanligi#:~:text=JAK%20Tb.K.l%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Kurulu%C5%9Funda,arama%20kurtarma%20faaliyeti%20icra%20etmektedir*, (Erişim Tarihi: 11.09.2022).

URL-7: https://www.dailymotion.com/video/x83cksp, (Erişim Tarihi: 11.09.2022).

URL-8: *https://www.medyagazete.com/haber/selde-mahsur-kalan-8-kisilik-aileyi-jak-ve-afad-kurtardi-477067*, (Erişim Tarihi: 11.09.2022).

URL-9: *https://twitter.com/jandarma/status/1428643557431287813*, (12.09.2022).

URL-10: *https://www.aa.com.tr/tr/gundem/bozkurtta-kayiplara-ulasmak-icin-calismalar-tum-imkanlarla-surduruluyor/2393877*, (12.09.2022).

URL-11: *https://www.dailymotion.com/video/x83g7hq*, (12.09.2022).

URL-12: *https://www.milliyet.com.tr/milliyet-tv/sel-felaketinin-yasandigi-bozkurtta-koylere-helikopterle-erzak-yardimi-yapiliyor-video-6575347*, (12.09.2022).

URL-13: *http://www.denizli.gov.tr/cardak-ve-bozkurt-ilcelerimizde-yasanan-deprem-sonrasi-gerceklestirilen-calismalar* (12.09.2022).

URL-14: *www.haber.com/bozkurtta-selde-evlerini-kaybedenlere-afad-cadir-kent-kurdu-556736/,* (13.09.2022).

URL-15: *www.haber.com/bozkurtta-selde-evlerini-kaybedenlere-afad-cadir-kent-kurdu-556736/,* (13.09.2022).

URL-16: *https://www.google.com/search?q=bozkurt+seli1* (13.09.2022).

URL-17*: https://www.trthaber.com/haber/turkiye/sel-bolgesinde-jandarma-sahile-vuran-atiklari-temizledi-607594.html,* (13.09.2022):

URL-18: *https://www.aa.com.tr/tr/yasam/jandarma-selden-etkilenen-280-ailenin-esyasini-tasidi/2352346,* (13.09.2022).

URL-22: *https://www.kastamonuguncel.com/jandarma-genel-komutanligi-selden-etkilenen-cocuklara-oyuncak-dagitti/35694/*, (Erişim Tarihi: 15.09.2022).

URL-23: *https://www.kastamonuguncel.com/*, (Erişim Tarihi: 15.09.2022).

URL-24: *https://www.ozgurdersim.com/genel/jandarma-ekipleri-selde-hayatini-kaybedenler-icin-helva-dagitti-h37488.html*, (Erişim Tarihi: 15.09.2022).

Yavaş, H. (2002). *Doğal* Afetler ve Kriz Yönetimi. Yerel Yönetim ve Denetim, S. 50.

Yavuz, F., Geray, C. ve Keleş, R. (2018). *Toplum Olaylarını Etkileyen Yıkım (Afet) Olayları.* Şehircilik, S. 13.

Yılmaz, A. (2001). *Türk Kamu Yönetiminin Sorun Alanlarından Biri Olarak Afet Yönetimi ve Karşılaşılan Sorunlar*, Marmara Depremi Örneği. [Yüksek Lisans Tezi]. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. S. 27

Yılmaz, A. (2018) *Afet Yönetimi I, Acil Durum ve Afet Yönetimi Uzaktan Eğitim Önlisans Program*ı, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, S. 19

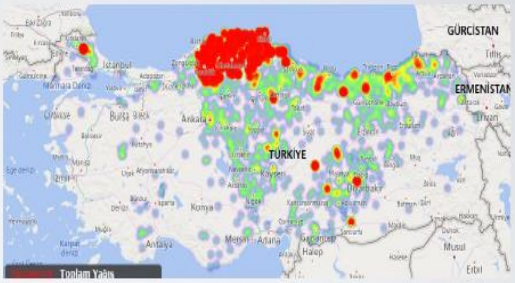
EKLER

TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI - METEOROLOJİK DEĞERLENDİRME

AFAD

Kastamonu, Sinop, Bartın illerinde 10.08.2021 09:00 ilâ 13.08.2021 09:00 arasında gerçekleşen
toplam 72 saatlik yağış miktarları

İL	İSTASYON	TOPLAM YAĞIŞ (kg/m²)
KASTAMONU	BOZKURT/MAMATLAR KÖYÜ	453,81
	KÜRE	393,96
	DEVREKÂNİ/KUZ KÖYÜ	386,23
	İNEBOLU KAR	281,28
	ABANA	279,30
	İNEBOLU/YOLÜSTÜ KÖYÜ	221,00
	KASTAMONU/PINARBAŞI	185,54
	AZDAVAY	163,87

Tarım ve Orman Bakanlığı Meteorolojik Değerlendirme

HASAR GÖREN KÖPRÜ VE MENFEZLER

AFAD

İL	KARAYOLLARI		İL ÖZEL İDARESİ		BELEDİYE		TOPLAM	
	KÖPRÜ	MENFEZ	KÖPRÜ	MENFEZ	KÖPRÜ	MENFEZ	KÖPRÜ	MENFEZ
KASTAMONU	12	40	42	277	17	69	71	386

Hasar gören köprü ve menfezler

HASAR TESPİT ÇALIŞMALARI

AFAD

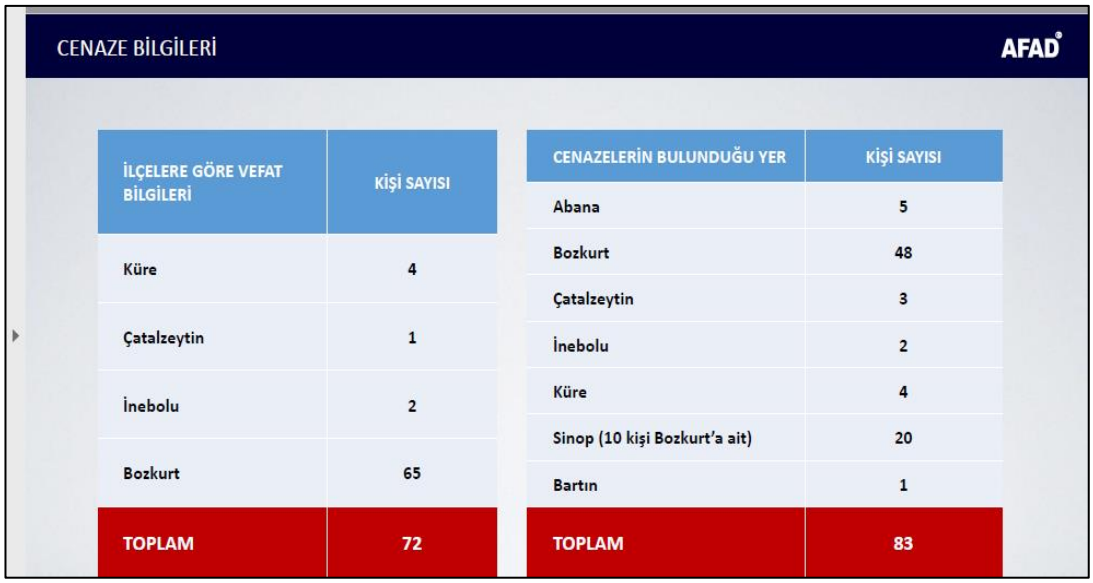
KASTAMONU İLİ GENEL HASAR TESPİT TABLOSU

İLÇE	YIKIK		ACİL YIKILACAK		AĞIR		ORTA		AZ HASARLI		HASARSIZ		TOPLAM TESPİT SAYISI		TOPLAM ACİL+AĞIR+YIKIK	
	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM
ABANA	6	6	8	32	2	4	0	0	66	575	614	3462	695	4.079	16	42
AZDAVAY	20	32	2	4	23	36	0	0	134	423	33	72	212	567	45	72
BOZKURT	27	66	71	214	43	163	3	22	541	3883	355	1149	1.040	5.497	141	443
ÇATALZEYTİN	5	10	0	0	18	27	1	25	47	104	11	16	82	182	23	37
DEVREKANİ	8	10	0	0	4	6	0	0	20	31	1	1	33	48	12	16
İNEBOLU	15	16	14	27	10	25	0	0	163	356	22	45	224	469	39	68
KÜRE	11	13	3	5	14	24	0	0	35	68	41	103	104	213	28	42
PINARBAŞI	0	0	0	0	0	0	0	0	2	39	10	25	12	64	0	0
ŞENPAZAR	0	0	0	0	3	5	0	0	100	341	0	0	103	346	3	5
TOPLAM	92	153	98	282	117	290	4	47	1.107	5.820	1.087	4.873	2.505	11.465	307	725

İCMAL	BİNA SAYISI	BAĞIMSIZ BÖLÜM
HASARSIZ	1.087	4.873
AZ HASARLI	1.107	5.820
ORTA HASARLI	4	47
AĞIR HASARLI	117	290
YIKIK	92	153
ACİL YIKILACAK	98	282
TOPLAM	2.505	11.465

TOPLAM BİNA SAYISI	2.505
TOPLAM BAĞIMSIZ BÖLÜM	11.465
TOPLAM ACİL+AĞIR+YIKIK BİNA	307
TOPLAM ACİL+AĞIR+YIKIK KONUT SAYISI	366
TOPLAM ACİL+AĞIR+YIKIK TİCARETHANE SAYISI	170
TOPLAM ACİL+AĞIR+YIKIK AHIR SAYISI	45
TOPLAM ACİL+AĞIR+YIKIK DİĞER HANE SAYISI:	144

Kastamonu ile hasar tespit tablosu

CENAZE BİLGİLERİ

AFAD

İLÇELERE GÖRE VEFAT BİLGİLERİ	KİŞİ SAYISI
Küre	4
Çatalzeytin	1
İnebolu	2
Bozkurt	65
TOPLAM	72

CENAZELERİN BULUNDUĞU YER	KİŞİ SAYISI
Abana	5
Bozkurt	48
Çatalzeytin	3
İnebolu	2
Küre	4
Sinop (10 kişi Bozkurt'a ait)	20
Bartın	1
TOPLAM	83

İlçelere göre cenaze bilgilere

NTV Televizyon Kanalı Jandarma Komutanlığı

CNN Jandarma Helikopterleri Selzedeleri Çatılardan Kurtarma

JAK Tabur Komutanlığı Arama Kurtarma Duyurusu

JAK Tabur Komutanlığı Arama Kurtarma

JAK Tabur Komutanlığı Arama Kurtarma

Jandarma Genel Komutanlığı Arama Kurtarma

Jandarma Genel Komutanlığı Arama Kurtarma Çalışmaları

Jandarma Genel Komutanlığı Arama Kurtarma Çalışmaları

Jandarma Arama Kurtarma

Jandarma Arama Kurtarma

Jandarma Barınma Yardımı

Jandarma Barınma Yardımı

Jandarma Barınma Yardımı

Jandarma Arama Kurtarma

Jandarma Arama Kurtarma

Jandarma Selden Etkilenen 280 Ailenin Eşyasını Taşıma

Jandarma Selden Etkilenenlerin Eşyalarını Toplamasına Yardım

Jandarma Tarafından Resmi Kurumların Taşınması

Jandarma Tarafında Resmi Kurumların Taşınması

Jandarma Selden Etkilenen Çocuklara Oyuncak Dağıtımı

Jandarma Selden Etkilenen Hayvanlara Yardım

Sel Felaketinde Hayatını Kaybedenler için Jandarma Tarafından Helva Dağıtımı